

"TIJD-SCHRIFT"

van de Historische Vereniging Vlaardingen -----
Redactie: J.M. den Draak en P.J. Westerdijk -----
Correspondentie-adres: Hofsingel 26, Vlaardingen-----
Telefoon 010- 34.11.69 -----

Nummer 14, augustus 1973

SPECIAAL-NUMMER ter gelegenheid van "Vlaardingen 700 jaar stad"

Verkoopprijs van dit nummer "TIJD-SCHRIFT" f 6,90

Toezening per post door overschrijving van f 6.90 + f0,90 porto op postrekening 75 09 78 t.n.v. Penningmeester Historische Vereniging Vlaardingen.
Distributie voor de boekhandel: Boekhuis Den Draak, Veerplein 27,
postbus 235, Vlaardingen

TENTOONSTELLING "VLAARDINGER GETIJDEN"

Wat onze vereniging betreft sluiten wij het feestprogramma 1973 af met de archeologisch-historische tentoonstelling "Vlaardinger Getijden", die van 11 augustus t/m 9 september gehouden wordt in het Reedershuis, Westhavenkade 45.

Deze tentoonstelling is samengesteld door :

- 0 Werkgroep Helinium van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland;
- 0 Oudheidkundige Verzameling Vlaardingen;
- 0 Gemeentearchief Vlaardingen;
- 0 Historische Vereniging Vlaardingen;
- 0 met de deskundige medewerking van de Gemeentearchivaris en van de Archeologische Adviseur van de Gemeente Vlaardingen.

Gedurende deze tentoonstelling wordt een *ARCHEOLOGISCHE LEZINGENCYCLUS* gehouden.

Het programma luidt:

vrijdag 31 augustus 20.00 uur

B.P. Hageman - over de geologische opbouw van Westelijk Nederland
(Triangel ,Fransenstraat)

vrijdag 7 september 20.00 uur

Prof. Dr. W.Glasbergen - "Vlaardingen- de Vlaardingen cultuur-
steurvissers op de oever van een getijderek" (Triangel Fransenstraat)

vrijdag 14 september 20.00 uur

Drs. J.F. van Regteren Altena - "De ijzertijd bewoning"
(Visserijmuseum muziekzaal)

vrijdag 21 september 20.00 uur

Dr. J.K. Haalebos - over de Romeinse tijd in Westelijk Nederland
(Triangel Fransenstraat)

vrijdag 28 september 20.00 uur

C. Hoek - over de Middeleeuwen in Vlaardingen
(Triangel Fransenstraat)

TOEGANG VRIJ

EEN NIEUW BOEK OVER VLAARDINGEN

Tegelijk met de opening van deze tentoonstelling zal het boek ten doop gehouden worden, dat gepubliceerd wordt ter gelegenheid van het derde lustrum van de Archeologische Werkgroep Helinium. Aanleiding tot de oprichting van deze werkgroep werd gevormd door de verrassende vondsten in de westwijk, bij de huidige Arij Koplaan, waar een nederzetting uit de late steentijd gevonden werd. Daarbij bleken zulke unieke cultuurresten aan het licht te komen, dat deze cultuur de wetenschappelijke wereld ingegaan is onder de naam "Vlaardingen cultuur".

Vlaardingen was al eerder vindplaats geweest van archeologische vondsten en bleek in zijn bodem nog meer schatten te herbergen.

Over al deze vondsten en ontdekkingen is tot dusver slechts fragmentarisch gepubliceerd.

Met het boek "*Van steurvisser tot stedeling, archeologische moment-opnamen uit 35 eeuwen Vlaardingen*", biedt de Stichting Flenio de amateur zowel als de vakarcheoloog voor het eerst een overzicht van vijftien jaar archeologisch werk, dat een avontuurlijk verhaal blijkt te zijn.

De initiatiefnemers hebben van meet af aan de bedoeling gehad dit werk op de markt te brengen zonder kosten voor de gemeenschap. Alle schrijvers en andere medewerkers hebben hun werk volkomen belangeloos verricht, terwijl de produktiekosten werden gefinancierd uit een leensubsidie van de Gemeente Vlaardingen, welk bedrag weer in de gemeentekas zal terugvloeien uit de opbrengst van de verkoop.

De schrijvers hebben er naar gestreefd de inhoud van het boek toegankelijk te maken voor een zo groot mogelijk publiek. Om dit te bereiken kozen zij voor een vorm, waarin feitenmateriaal en populaire teksten elkaar voortdurend afwisselen.

Van de 80 illustraties bestaat een deel uit zeer instructieve tekeningen, een ander deel bestaat uit reconstructietekeningen en uit foto's van gevonden voorwerpen, voor zover die karakteristiek zijn voor de Vlaardingse vondsten.

Het als z.g. paper-back uitgevoerde boek steekt in een moderne, in drie kleuren uitgevoerde omslag, heeft een omvang van 160 pagina's en meet 24 x 15 cm. De prijs is f 15,50, de exploitatie verzorgt Boekhuis den Draak, dat ook de produktie verzorgde.

Over de inhoud:

Aan het boek werkten mee:

R. de Graaf (medewerker afd. bodemkartering aan het proefstation voor groente- en fruitteelt onder glas) voor de *geologie*;

C. Wind (archeologisch adviseur van de Gemeente Vlaardingen) voor de *late steentijd en de ijzertijd*;

A. Brouwer (lid van Helinium) voor de *Romeinse tijd*;

C. Hoek (stadsarcheoloog van Rotterdam) voor de *Middeleeuwen*;

T. Vos-Dahmen von Buchholz (schrijfster) voor alle (cursief gedrukte) populaire inleidingen, de verbindende teksten, het hoofdstuk over de Vereniging en voor de eindredactie ;

G. Immerzeel verzorgde het bandontwerp en de geologische illustraties;

D. Kroon gaf het werk een motto mee;

het foto- en tekenmateriaal werd verstrekt door het Instituut voor Prae- en Protohistorie van de Universiteit van Amsterdam, de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek en verder door verscheidene leden van de werkgroep.

EEN PROMOTIE

Ons bestuurslid J.P. van de Voort mag zich sinds dinsdagmiddag, 26 juni 1973, "doctor" noemen.

Op die middag verdedigde hij met succes zijn proefschrift: "De Westindische plantages van 1720 tot 1795, financiën en handel", alsmede tien stellingen behorend bij dit proefschrift.

Promotor was Prof. Dr. P.H. Winkelman, de promotie vond plaats aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, de door Van de Voort verkregen graad is die van doctor in de letteren.

Dr. J.P. van de Voort is sedert maart 1970 werkzaam als wetenschappelijk documentalist bij het Visserijmuseum in Vlaardingen en belast met de opzet van een centraal documentatiesysteem voor de geschiedenis van de Nederlandse zeevisserij. Aan zijn werkkring ontleende hij enkele stellingen, die wij u niet willen onthouden.

stelling IV:

De opvatting dat het haringkaken geen uitvinding is, maar de verbetering van een Schonense conserveringstechniek en dat deze verbeterde conserveringstechniek voor het eerst omstreeks 1395 door Vlaamse vissers is toegepast, is het meest aannemelijk.

stelling V:

De visserijgeschiedenis is nog steeds een verwaarloosd onderdeel van de zee-geschiedenis.

stelling VIII:

Het wordt hoog tijd, dat er in Nederland wedstrijdvijsers voor de varende modelbouw komen.

stelling IX:

Het is onjuist te menen, dat het in Vlaardingen gebezigde onderscheid tussen haring en vis toegeschreven moet worden aan een geringe visserijbiologische kennis bij de inwoners van die stad.

stelling X:

Aannemende dat het spreekwoord "Haring in het land, dokter aan de kant" berust op reële waarneming van onze voorouders, moet het ergste gevreesd worden voor de toekomstige gezondheid van de Nederlandse bevolking, nu de haringstand op de Noordzee wordt overbevist.

Wie nu meent, dat Dr. J.P. van de Voort op een eenvoudige wijze zijn doctorsgraad verkregen heeft, bestudere zijn 367 pagina's tellende proefschrift, waarover wij uit de mond van hooggeleerde heren zeer lovende woorden hoorden.

Van harte onze gelukwensen, collega-bestuurslid !

VLAARDINGEN - ZEVEN AUTEURS OVER FACETTEN VAN ZEVEN EEUWEN STAD;

Inleiding:

Ter gelegenheid van het feit dat Vlaardingen dit jaar herdenkt dat het 700 jaar geleden stadsrechten kreeg, heeft het bestuur van de H.V.V. gemeend een speciaal nummer van het Tijd-Schrift te moeten laten verschijnen. Hierbij kan aangetekend worden dat de sobere vorm van verschijnen van deze uitgave in verband moet worden gebracht met de financiële draagkracht van onze vereniging; doch het resultaat mag er zeer zeker wezen !

Bij het plaatsen van de resp. bijdragen, twee auteurs leverden een tweetal bijdragen, is uitgegaan van de alfabetische volgorde van de namen van de auteurs.

De bijdragen zijn:

1. (pag. 5) J. Anderson - Oude volksnamen te Vlaardingen (namen van Straten, stegen, hofjes, buurten, enz.).
Het begin van het artikel laat u lezen hoe deze bijdrage, die materiaal te zien geeft op het terrein van de etymologie of naamsverklaring, tot stand is gekomen.

- 2.(pag. 19) A. Bijl. Mz. - Over de oudste stadsgrenzen en de oudste stads-
uitbreiding van Vlaardingen.
- Het huis Hoogstraat 226.

De eerste bijdrage van de nestor der plaatselijke geschiedschrijving behandelt een fragment topografie en rechtsgeschiedenis van onze stad dat de periode 13de-15de bestrijkt. De tweede bijdrage geeft een stuk genealogie en architectuur van het onlangs gerestaureerde "derde" pand van apotheek Backer en het doorloopt de 16de-20ste eeuw.

- 3.(pag. 31) A.D. van Eijk - Enige belevenissen van de Vlaardingse schipper
Jacob Maartensz. Suycker.

De titel spreekt voldoende voor zichzelf, terwijl de tijd van handeling is de 17de eeuw met een lichtstraal van de internationale verwikkeling, 1ste Engelse Oorlog, Engeland en de Republiek.

- 4.(pag. 33) Dr. D.G. Noordijk - Een koiertje door Vlaring.

Deze bijdrage wil zijn een poging om in het oude dialect iets van de atmosfeer in het Vlaardingen van omstreeks 1900 weer te geven. Een wetenschappelijke behandeling van dit dialect zou te moeilijk en bovendien niet interessant genoeg zijn voor de lezer.

- 5.(pag. 37) M.A. Struijs - Het geslacht Struijs te Vlaardingen - Tekens
van leven.

Deze bijdrage geeft nu eens niet louter een opsomming van de tekens van leven: geboorte, doop, huwelijk en begraven, doch veel zorg is besteed aan het sociaal/maatschappelijke kader, arbeid en wonen, van het genealogisch gegeven, dat het tijdvak 17de-20ste eeuw bestrijkt.

- 6.(pag. 49) Dr. J.P. van de Voort - Het Vlaardingse hospitaalkerkschip
"Scheepsbouwlust" tijdens de teelt
van 1838.
- Het Kollegie van de Groote Visscherij
1795-1845; een jubileum voordracht.

De eerste bijdrage handelt dus over een stuk verzorging op zee van tegen het midden der 19de eeuw en de titel spreekt verder voor zichzelf. De tweede bijdrage is een jubileum voordracht, welke de moeite waard was zonder omwerking van materiaal en taal meer bekendheid te geven. Het aanzienlijke statistische materiaal dat er in opgehoopt is geeft een heldere informatie over de "Groote Visscherij" in de eerste helft van de 19de eeuw.

- 7.(pag. 69) P.J. Westerdijk - Geschiedkundige aantekeningen bij enkele
van de oudere stadsaanzichten en platte-
gronden (tot de 18de eeuw) der stad Vlaar-
dingen.

Deze laatste bijdrage plaatst kontekstaantekeningen bij kartografisch/topografisch materiaal dat de 11de-18de eeuw bestrijkt. Omdat het materiaal dat de 11de-14de eeuw verlucht rekonstruktiewerk is, menen wij dat aan de titel van dit speciale nummer van Tijd-Schrift niet onoverkomelijk geweld wordt aangedaan.

Er is gepoogd wat minder bekend materiaal te laten zien en te bespreken, wat uitmondt in de oproep zich warm te maken voor het gebied der topografie van Vlaardingen en direkte omgeving, om zo nog eens te komen tot een chronologische lijst van stadsaanzichten en/of plattegronden, onmisbaar gereedschap om een goed inzicht te verkrijgen in de ontwikkeling van de stad Vlaardingen in de voorbijgegangene eeuwen.

OUDE VOLKSNAMEN TE VLAARDINGEN

(namen van straten, stegen, hofjes, buurten enz.)

door J. Anderson.

In het winterseizoen 1971/1972 heeft de redactie van de Nieuwe Vlaardingse Courant haar medewerking verleend aan een volkskundig onderzoek. In de huis - aan - huis editie van dit blad verschenen enkele malen vragenlijsten over verscheidene onderwerpen: Vlaardingse kleding, gebruiken en gewoonten bij diverse ambachten en gebeurtenissen, volksliedjes en volksnamen, om er maar enkele te noemen.

Deze vragenlijsten waren opgesteld door de heer J. Anderson, tweede voorzitter van onze vereniging, in overleg met de heer A. Bijl Mz., historisch adviseur van onze vereniging.

De hierbij gepubliceerde gegevens zijn in de eerste plaats ontleend aan de vele tientallen reacties, die door de lezers van de vragenlijsten werden ingezonden en die daarmee een belangrijke bijdrage hebben geleverd tot het behoud van veel volkskundige kennis.

Deze gegevens werden door de heer Anderson geïntervarieerd, gegroepeerd en onderling vergeleken en werden vervolgens, waar nodig, door de heer Bijl gecontroleerd en aangevuld.

Deze laatste had al eerder over dit onderwerp gepubliceerd, n.l. met de bijdrage "*Vlaardingse Straatnamen geschiedkundig verklaard*", door A. Bijl Mz. en C. Postma in de Vlaardingen Kroniek 1907 en 1956, uitgave Drukkerij Van Dooren.

Hoewel het onderstaande artikel aanzienlijk uitgebreider is, heeft het niet de pretentie in alle opzichten volledig te zijn: ons onbekende gegevens konden nu eenmaal niet opgenomen worden.

Ter toelichting bij het lezen diene het volgende:
per alinea zijn achtereenvolgens opgenomen:

de volksnaam of -namen in hoofdletters, daarna tussen () de tegenwoordige plaats of naam, en tot slot de verklaring van de herkomst of betekenis van de volksnaam.

De redactie.

HET KERKHOF/DE OMMERING VAN DE KERK (Markt) In en rond de Grote Kerk werd tot 1829 begraven, buiten de kerk lag het kerkhof. De straat daaromheen heette Ommering van de kerk.

ANSEMSTEEG en GIPPEN- of GIPPERSTEEG, ook wel DONKERSTEEG (Kerksteeg, doorgang van de Markt naar de Daijer) Genoemd naar Ansem (Anselmus) van der Knaap, die in de 16de eeuw op de hoek van de Markt en de Kerksteeg woonde. In de 17de eeuw woon-

de daar Cornelis Gip, onder-zeilmaker op het oorlogsschip Fenix van de Admiraliteit op de Maze. Ook de naam Donker zal aan een bewoner van de steeg genoemd zijn.

HET PAARD Z'N BEK (Lijnstraat, tussen Daijer en Rijkestraat) Genoemd naar een in de Lijnstraat gevestigd cafeetje, dat die naam droeg.

TAANSTEEG (Nóg bestaande, thans naamloze steeg tussen Wijnstraat en Westhavenkade). Genoemd naar het Oude Taanhuis dat op de hoek van de Daijer en de Boven-Daijer (thans Westhavenkade) stond (aan de noordzijde).

BOVEN-DAIJER (Straat tussen een blok pakhuizen en andere gebouwen, de Pakplaats genoemd, en de nóg bestaande gevelwand van de Westhavenkade, vanaf genoemde Taansteeg tot de Rijkestraat. Van de Pakplaats werd het laatste gedeelte in 1936 gesloopt.) De namen Boven-Daijer en Achter de Pakplaats spreken voor zichzelf.

"ACHTER DE PAKPLAATS" ook wel **"ACHTER HET MAGAZIJN"** (Kade aan de havenzijde van genoemde Pakplaats.) "Achter het Magazijn" werd ontleend aan het in een der gebouwen gevestigde magazijn van Gemeentewerken.

DE KÅ-STEEG, ook wel verbasterd tot **KAASSTEEG**. (Rijkestraat) Zo genoemd als steeg of straat naar de (Westhaven)kade.

KRUYCKENSTEEG (Vossenstraat) Genoemd naar een familie Kruyck, die in de 17de eeuw daar woonde, later naar een familie Vos aldaar.

HET WAAIGAT (Gedeelte van de Vette-oordkade tussen Westhavenkade en Landstraat) Genoemd naar het Spitsberger-Waaigat, waar de walvisvaarders hun bedrijf hadden. Abraham van der Linden die op de zuidhoek van de Vette-oordkade en de Westhavenkade woonde had belangrijk aandeel in de Walvisvaart (die overigens nimmer vanuit Vlaardingen werd beoefend).

PRIKKENGAT of PRIKKENWATER (Water aan de noordzijde van de Parallelweg tussen Westhavenkade en Prins Hendrikstraat) In het Prikkengat, dat in verbinding stond met de Oude Haven, werden de prikken, aalachtige vissen, levend gehouden. De prik diende, in mootjes gesneden, als aas voor de kabeljouwvisserij. Er lag ook een drijvend houten zwembad in het Prikkenwater.

SPOORHAVEN (Haventje tussen Galgkade en Spoordijk met langs deze laatste een houten loswal) Deze

haven die in open verbinding stond met de Oude Haven was aangelegd als overlaadplaats van spoor naar schip en omgekeerd.

LAAN VAN 'T HOOFD

(Gedeelte van de Westhavenkade ten zuiden van de Galgkade)

BALKENGAT

(Voormalig water ten zuiden van de Galgkade, achter houtzaagmolen "de Roos") Ter verduurzaming van het timmerhout werden balken en boomstammen hierin ongeveer een jaar gewaterd, alvorens tot planken etc. gezaagd te worden.

HET ZWARTE WEGGETJE

(Laantje aan het eind van de Galgkade in zuidelijke richting) Zwart koolaspad omzoomd door wilgebomen, dat leidde naar de Traankokerij, waar vislever tot traan verwerkt werd.

Zwarte pad
DE NIEUWE HUIZEN

v. Nieuwelingen Oost - naar Oudehaven
(Gedeelte van de Landstraat tussen Vossenstraat en Vette-oordkade). Op het eind van de 19de eeuw werden hier, op een gedeelte van het bleekveld van een wasserij enige (nieuwe) eengezinswoningen gebouwd.

BLEEK VAN PIET DE WIT (zie voorgaande omschrijving) Overblijvend gedeelte van het in voorgaande omschrijving genoemde bleekveld.

HOFJE VAN POLDERMAN, ook wel HOFJE VAN GEKKE GERRIT genoemd.

"Bloemhofje"
(Westzijde Landstraat tussen de Touwsteeg en Tweede Landsteeg) Hofje van zes huisjes rond een tuintje met pomp in 't midden, gebouwd omstreeks 1840, werd in 1907 eigendom van de loodgieter Jan Polderman. Genoemde Gerrit was in het begin dezer eeuw een der bewoners.

TUIN VAN DROP of ZOMERSTEEG. (Hofje in de Zomerstraat tussen de Oude Lijnbaan en Prins Hendrikstraat) Oorspronkelijk een moestuin van M. Dropert. Deze liet eind 19de eeuw op zijn tuin enkele straatjes met eengezins huisjes en voortuintjes bouwen.

ACHTER DE DOMINEE

(Gedeelte van de Zomerstraat gelegen vóór Prins Hendrik- en Stationsstraat) Zo genoemd naar de voormalige pastoriehuizen aan de Maassluisse dijk welke achtergevels aan de Zomerstraat grenzen.

HET DOMINEESSTEEGJE of HET STEEGJE VAN DE ZEEUW (Het eerste van de twee stegen tussen Maassluisdijk en Zomerstraat) Domineessteegje genoemd naar de hiervoor genoemde pastoriehuizen. Steegje van De Zeeuw genoemd naar de veehoudersfamilie De Zeeuw, die tot 1932 de daar geweest zijnde kapitale bouwmanswoning, in de volksmond genaamd "In de Hoek",

heeft bewoond. Dit eerste steegje had geen officiële naam, het behoorde bij genoemde bouwmanswoning. Het tweede steegje heette Bonensteeg.

ACHTER (de) NIEUWE TUINEN (West-Nieuwland) Oorspronkelijk was het West-Nieuwland een stuk weiland, begrensd door de Maassluisse dijk, de Poeldijkse Watering en de Dijksteeg. Zo genoemd ter onderscheiding van het Nieuwland dat oostelijk van de stad lag. In de 18de eeuw werden op dit weiland grote siertuinen aangelegd met zomerhuisjes, wat leidde tot de naamgeving Achter de nieuwe tuinen.

HOFJE VAN DOUDEINS (Gelegen aan de zuidzijde van het West-Nieuwland) Enkele huisjes met poortgebouw. Eigendom geweest van de loodgieter-leideker Doudeins.

KOEIENSTEEG (Paterstraat) Er stonden enkele koestallen in deze straat, die tot deze naamgeving geleid hebben. De naam Paterstraat herinnert aan het Vrouwenklooster dat hier gestaan heeft, het "Paterhuis" stond op de westhoek van deze straat en de Waalstraat.

HOFJE VAN VAN TIENEN (Voormalige 3de Nieuwlandsteeg) Genoemd naar de broodbakkerij van Van Tienen, waar de steeg achter lag.

HOFJE VAN BIJL (West-Nieuwland tegenover 3de Nieuwlandsteeg) Genoemd naar de voormalige eigenaar, de vleeshouwer Adrianus Bijl.

TUINSTEEG (West-Nieuwland noordzijde) Huisjes, gebouwd op een gedeelte van de voormalige klooster-tuin.

HOFJE VAN ZONNEVELD (West-Nieuwland noordzijde, tegenover de Struykstraat) Op de hoek van dit hofje woonde de melkhandelaar A. Zonneveld.

NASSAUSTRAT (Gedeelte van de Tweevriendenstraat tussen West-Nieuwland en Maassluisdijk) Eerst genoemd naar de Nassau's, daarna bij de (aansluitende) Tweevriendenstraat getrokken. De bouwers van de huizen in deze buurt, J.J. van Heijst en J. Zonneveld hebben hun wederzijdse vriendschap in die straatnaam vastgelegd.

VERKEERDE GROENEWEG (Groeneweg) De Groeneweg sloot in noordelijke richting aan op de Broekweg. Het gedeelte vanaf de Nieuwelaan in noordelijke richting werd herdoopt in Markgraafaan, het gedeelte dat vandaar in westelijke richting liep, liep "dood" en werd deswege in de volksmond de Verkeerde Groeneweg genoemd.

- PIETERSE LAANTJE (Noordzijde van de hiervoor genoemde "Verkeerde" Groeneweg) Laantje naar de bouwmanswoning en het land van Pieter Moerman, en deswege Pieter z'n laantje (Pieterse laantje) genoemd.
- LAANTJE VAN KNOOP (Als voren, doch verderop) Landweggetje naast de woning van Knoop, die daar een stuk land had.
- HOFJE VAN BOEYE) (vier van de acht stegen of hofjes van de
PALINGSTEEG) Waalstraat, uitkomend in 't West-Nieuwland
PAARDENSTEEG) of in de Fransenstraat) Boeye was vlees-
HOFJE VAN REDERING) houwer en zekere tijd eigenaar van zo'n
hofje. Redering, wiens beroep we niet weten, evenzo. De Paardensteeg voerde naar een hoefsmid in de Fransenstraat. In de Palingsteeg heeft mogelijk een palingvisser gewoond. De officiële namen waren 1ste tot 8ste Waalsteeg.
- WEESHUISPLEIN (Pleintje voor de ingang van het voormalig weeshuis)
- HET SLOP of HET HOL VAN VAN VLIET (Sloop bij het hiervoor genoemde pleintje aan en lag tussen dit en de Bothastraat in) Het was het boeren erf van Van Vliet, die aangrenzend daar zijn woning en stallen had.
"het slop"
- HET HOGERTJE (Kleine oprit tussen Weeshuisplein en Waalstraat) Op de hoek was voorheen de viswinkel Het Hogertje, thans in de Kuiperstraat gevestigd.
- ZUSTERKADE (Kade langs de westzijde van de Biersloot, vanaf de Waalstraat tot aan de Visboerse (Broek-)kade) De naam herinnerde aan de zusters van het eerder reeds genoemde Vrouwen- of nonnenklooster ten zuiden van de Waalstraat.
- TRANSVAALBUURT (Ten westen van de in 1892-1893 gedempte Biersloot tussen het voormalige Weeshuis en de Cronjéstraat tot aan de Van Riebeekstraat) Tijdens de Zuid-Afrikaanse Boerenoorlog tegen de Britten (1899-1902) ging allerwege in ons land, en niet het minst ook te Vlaardingen, grote sympathie uit naar de voor hun vrijheid strijdende Boeren. De bouwer van de Transvaalbuurt, van den Berg (en anderen) uitte deze sympathie door de straten van deze woonwijk namen te geven van de Boerengeneraals Botha, Joubert, Cronjé en De Wet, en van de presidenten Stein en Kruger.
- UIT EN THUIS (2de Bierslootsteeg, een van de voormalige negen Bierslootstegen) De Bierslootstegen
"uit en thuis"

waren eind vorige eeuw gebouwd op kleine sier- en moestuinen, waar gegoede Vlaardingers hun "buiten" hadden, met een "Theehuisje" waar zij 's zomers hun vrije tijd konden doorbrengen.

Een dezer Theehuisjes droeg de toepasselijke naam Uit en thuis.

Toen op de desbetreffende tuin een straatje met eengezins-huisjes werd gebouwd, bleef de naam behouden.

VISBOERSE KADE

(Bebouwd gedeelte van de Broekkade tussen Biersloot en de na te noemen Meewoning) Hier woonden de gebroeders Borst, visboeren van beroep, en pachters van het viswater in Vaart en Vlieten. Vandaar de naam Visboer z'n kade of in de volksmond Visboerse kade.

MEEWONING en MEEWEG

(Voormalige Boerenhofstede tussen Broekweg en Broekkade ter hoogte van het weekmarkterrein) Mee is honingdrank, mogelijk hield men op deze hofstede ook bijen en werd er deze drank bereid. Ook is aanemelijk dat er meekrap verbouwd werd, waarvan de wortel rode verfstof levert. De Meeweg verbond de Broekkade (Vaartweg) met de Broekweg en leidde over het erf van de woning.

DE KULK en het KULKEBRUGGETJE (twee met dezelfde namen)

(Brede verbindingssloot van de Vaart naar de woning Hoogstad van de bekende dokter C. Moerman, met bruggetje over de Vaartweg of Broekkade.

Dito van de Vaart naar de boerderij van een andere familie Moerman, met bruggetje over de Trekkade (bestaat niet meer), ter hoogte van het Holy-Ziekenhuis.

Deze kulken lagen op hetzelfde niveau als de Vaart (boezemwater) en hadden een inlaat-sluisje (kolk of kulk) naar de lager gelegen polder en woning.

ACHTERWEG of JOKWEG

(Kuiperstraat en voormalig Achteromme, zie hierna) Een Achterweg of Jokweg was het pad onder langs de landzijde van een dijk (hier de Hoogstraat).

FRANSE PAD of BOGERDSTRAAT

(Fransenstraat) Genoemd naar Frans Dirckz. Boo(m)gaert, overleden in 1647. Hij was lid van de vroedschap en liet ter plaatse enkele huizen bouwen.

HOFJE VAN ZONNE

(In de Fransenstraat) Zonne was broodbakker en had zijn zaak in de Kuiperstraat tussen de Waalstraat en genoemde Fransenstraat.

- HOL VAN MAAN (Westzijde Kuiperstraat) Maan was veehouder.
- STILLE STEEG (Westzijde Kuiperstraat)
- HOFJE VAN VAN ZELM (Westzijde Kuiperstraat ten zuiden van Drukkerij Dorsman) H. van Zelm was kalven- en schapenslager en had zijn winkel op de Hoogstraat (oostzijde).
- 't HOFJE (Voormalige Hofjesstraat, voerde via Reobothstraat naar Gedempte Biersloot). Zo genoemd naar het voormalige Van Leijdenhofje (zie hieronder) waarheen de Hofjesstraat mede voerde.
- VAN LEIJDENSHOFJE (Lag ten zuiden van de hiervoor genoemde voormalige Reobothstraat en aan het Veerplein) Gesticht 1757/1758 door Jhr. Diederik van Leijden, zich noemende heer van Vlaardingen, Vlaardinger-Ambacht, Babberspolder, etc. Het hofje is helaas t.b.v. het winkelcentrum Liesveld-Veerplein in 1958 gesloopt.
- HET STEKKIE (Voormalige Willemstraat ten zuiden van het hiervoor genoemde Van Leijdenhofje) Herkomst en betekenis niet bekend. De Willemstraat (het Willemstraatje) was genoemd naar koning Willem III.
- DE RECHTE- en DE KROMME STEEG (Doodlopende stegen ten zuiden van de Peperstraat, waarvan gedeelten nog aanwezig zijn. Zij kwamen uit in de Kuiperstraat) De Rechte Steeg lag direct achter de huizen van de Peperstraat, de Kromme Steeg circa twee meter verder. Tussen beide lagen kleine tuintjes of bleekjes, en bij de ingang een huisje met een gevelbreedte van circa 1.20 meter.
- ACHTEROMME (Lag in het verlengde van de Kuiperstraat tot aan de Afrol) De naamgeving is duidelijk: achter de Hoogstraat om. Oorspronkelijk een wandelpad langs de tuinen ter weerszijde van de Liesveldse laan, later volgebouwd en geworden tot een conglomeraat van sloppen en stegen, die in het eerste decennium dezer eeuw werden gesloopt om plaats te maken voor de Kornelis Speelmanstraat.
- ROZIENENBURG, ook ROZARIUM (Lag in het hiervoor beschreven Achterom(me). De naam herinnerde aan die van de tuin waarop de huisjes werden gebouwd.
- DE BLAUWE POORT (Hofje aan de zuidzijde van de Afrol, behoorde mede tot de hiervoor genoemde buurt van het Achterom) Dit hofje dankte zijn

naam aan de blauw-geverfde poort waarmee het afgesloten kon worden.

LOMMERDSTEEGJE

(Voormalige steeg van de Hoogstraat naar de Kuiperstraat, thans Hema) Lombardsteeg genoemd naar de daar gevestigde bank van lening of "lommerd".

PAD

(Voormalig pad van Hoogstraat naar Kuiperstraat, thans Hema) Dit pad liep in de richting van de Hoogstraat en was daarvan door een muur gescheiden. Het was aan de linkerzijde bebouwd.

TRAP VAN VALK

(Voormalige Eerste Trapsteeg van de Hoogstraat naar de Kuiperstraat en tegenover de Kraansteeg) Dit betrof de trap tussen de corsettenwinkel van gezusters De Rave en de slagerswinkel van de familie Van der Valk. Beide panden zijn in de Tweede Wereldoorlog door een bom vernield, en bij de herbouw is deze Trapsteeg vervallen.

TWEEDE TRAP

(Tweede Trapsteeg ligt nóg rechts van de Korte Hoogstraat en tegenover de voormalige Watersteeg) De Trapstegen, en ook de genoemde Lombardsteeg correspondeerden met stegen naar de Westhavenplaats en naar de Havenstraat, waar de laatstgenoemden weer correspondeerden met 1ste-, 2de-, en 3de Steiger, die met trappen in de Oude Haven uitkwamen.

DERDE TRAP

(Derde Trapsteeg van Hoogstraat naar Achterom, tegenover de Smidsteeg, is buiten gebruik gesteld, doch nog aanwezig) De 3-de Steiger correspondeerde met de Scheepmakersteeg en de (na te noemen) Kwakelsteeg. Zij dienden als brandgangen voor de achtergelegen woonwijken uit de tijd dat het bluswater nog uit de Oude Haven moest worden aangevoerd.

WATERSTEEGJE

(Thans onderdeel van de Korte Hoogstraat, zie bij Tweede Trap) Zie voorgaande verklaring bij de Trapstegen.

HOFJE VAN KOKS

(Voormalige 3-de Hoogsteeg, ten westen van de Hoogstraat) Genoemd naar bakker Koks, wiens bakkerij er mee verbonden was.

STEEGJE VAN MAARLEVELD (Tegenover hofje van Koks) Genoemd naar de drank-, kruidenierswaren-, en kolenhandelaarsfamilie Maarleveld die naast de steeg woonde en haar winkel had. In de steeg was één woning.

KWAKELSTEEG

(Voormalige steeg ten noorden van de R.K.kerk, verbinding tussen Hoogstraat, Biersloot en Visboerse (Broek-)kade) De naam is ontleend aan de "kwakel", het verhoogde bruggetje over

de Biersloot met trap van enkele treden ter weerszijden, zodat de schuiten er met gestreken mast onderdoor konden varen.

ACHTER DE ROOMSE KERK (Kwakelsteegbuurt en 1ste Hoogsteeg)
Eigenlijk was deze aanduiding onjuist, want beide buurten lagen naast- of terzijde van de R.K.Kerk.

OVER DE SLUIZEN (Woonwijk Kortedijk met aansluitende stegen, en speciaal de Algemene (oude) begraafplaats) Gedeelte van de stad ten noorden van de voormalige sluizen (thans één sluis) tussen Hoogstraat en Kortedijk. In overdrachtelijke zin werd dit gezegde gebezigd voor iemand die dood was of spoedig dood zou gaan: "hij ligt over de sluizen" of "hij zal wel gauw over de sluizen liggen". Een variant daarop was de aanduiding "hij ligt achter de molen".

DE WEDDE (Delftse veer) Een wed of wedde was een drinkplaats voor paarden, hier dus wel de drinkplaats voor de jaagpaarden die met de trekschuiten arriveerden.

ACHTER STRONTENBURG (Voormalige Werfsteeg en Noordsteeg met de daarachter gelegen straatjes ten westen van de Kortedijk) Genoemde Werfsteeg heette eerder de "Scheidsteeg" omdat de jaagpaarden (zie voorgaande omschrijving) hier van de schuiten werden los gemaakt. Het jaagpad ging niet verder en de schuiten voeren op eigen kracht tot aan het Delftse veer. Fonetisch leidde "Scheidsteeg" tot Schijfsteeg, wat weer tot het meer expressieve Achter Strontenburg leidde!

HOUTHAVENTJE of MOLENSLOOT (Voormalig haventje dat in verbinding stond met de Vaart en doorliep tot bij de hiervoor genoemde Werfsteeg (Achter Strontenburg), waar een bruggetje was, want het haventje veranderde hier van richting en liep als z.g. Molensloot in noordelijke richting tot bij de Stadskorenmolen) Als houthaventje had het ter plaatse een functie bij een daarbij gevestigde hout-handel. Aan het begin van dit haventje scheiden de in de vorige aantekening genoemde jaagpaarden met hun berijder van de schuiten. Als molensloot diende het de boeren die via de Vaart hun koren per roeiboot naar de molen voerden of hun meel er vandaan haalden.

ACHTERSTRAAT (Havenstraat). Straat achter de Hoogstraat (zie ook onder Trapstegen).

JODENHOEK (Gedeelte van de Havenstraat ten noorden van de Scheepmakersteeg) In een huis aldaar aan de havenzijde hadden de joden hun sinagoge.

HET LAND, VLAARDINGEN-OOST (Stadswijk ten oosten van de Oude Haven tot aan de Schiedamse dijk en de Nieuwe Waterweg) Bestond tot in de 19de eeuw uit weiland (Buitenweide, Lauwe land en Karekietsland, het Hof van de heren van Vlaardingen (Ambacht), het door deze aangelegde Sterrebos ten zuiden van de Stenenkade (1ste- en 2de Van Leyden Gaelstraat) en een strook gors). Op enkele weiden werden netten gedroogd en geboet.

NIEUWE HAVEN (Koningin Wilhelminahaven) Zo genoemd ter onderscheiding van de Oude Haven.

HET TOEPAD, ook MIDDENWEG (Schiedamseweg van Oude Havenbrug tot Station Vlaardingen-Oost) Verkorte toelopende weg van Vlaardingen naar Schiedam, waardoor het gedeelte Hoogstraat, Kortedijk, Schiedamsdijk tot aan station Vlaardingen-Oost werd vermeden. Het was echter tot 1826 een particuliere weg van de eerder genoemde heren en met paard en wagen mocht er voordien niet gereden worden.

HET STENEN KAADJE (Oorspronkelijk kade van de Buitenweide, liep o.g. over de Boslaan, de Kinsbergenplaats en 1ste- en 2de Van Leijden Gaelstraat. De kade is bij gedeelten, al naar de stadsuitleg in die richting, in de loop der jaren afgegraven) De kade had wél een verhard wegdek, maar was niet bestraat. Mogelijk is een gedeelte van het buitentalud met stenen versterkt geweest tegen het water, en is de naam daaraan ontleend.

HET ROOIE DORP of ZEEHELDENBUURT (Van Kinsbergenplaats en omliggende straten) Het Rooie dorp genoemd omdat er veel leden van de voormalige S.D. A.P. woonden, ten dele glasblazers die op de Glasfabriek aan de Kon. Wilhelminahaven werkten. Zeeheldenbuurt omdat de straten hier naar de zeehelden De Ruyter, Tromp, Piet Hein, Aert van Nes en Van Kinsbergen genoemd zijn.

HAZENLAND (Buitendijks land, thans Havenbedrijf Vlaardingen Oost, Vulcaan, en andere bedrijven) De naam spreekt voor zichzelf.

HET ZWARTE PAADJE (Koolaspad tussen Vulcaanterrein en spoor-dijk, thans Vulcaanweg) De naam was ontleend aan de zwarte wegverharding.

DE STEUN of SAHARA (Oranjepark, Julianasingel en Parkweg) Vóór de aanleg van het park en omgeving werd het terrein in de crisisjaren, in werkverschaffing, met zand opgehoogd door z.g. steuntrekkers, die aldus iets extra

- verdienden. Het zand, in de Kon.Wilhelminahaven per schip aangevoerd, werd met handwagentjes op z'n bestemming gebracht. Een aantal jaren bleef de aldus verkregen zandvlakte ongecultiveerd liggen en kreeg de toepasselijke naam Sahara. Een ideale kinderspeelplaats!
- HET KIKKERLANDJE** (Stuk weiland begrensd door Binnensingel, Hogelaan (bebouwd gedeelte) en Schiedamseweg) De naam spreekt voor zichzelf.
- BOERENLAANTJE** (Liep van het Toepad (Schiedamseweg) ten oosten van de Gereformeerde kerk naar de Hogelaan bij het voormalig ziekenhuis) Op de plaats van het voormalige ziekenhuis stond een boerderij die bij de buitenplaats (Het hof) behoorde.
- DE THEETUIN** (Ida Maria de Raathstraat en omgeving) Oorspronkelijk een uitspanning genaamd de Theetuin. Later zijn het gebouw tot kleine huisjes verbouwd en op de tuin enkele straatjes aangelegd. De ingang, met smeedijzeren hek, was aan de Schiedamseweg.
- DE SCHEVENINGSE BUURT** (Twee straatjes ter weerszijden van de Willem Beukelszoonstraat, uitkomende op de Oosthavenkade) Een Scheveningse reder die zich te Vlaardingen vestigde, De Vlaming, liet deze straatjes bouwen voor zijn (ten dele Schevenings) personeel.
- HOFJE VAN IJZERMANS** (Oosterstraat tegenover de Boterstraat) Eigendom van de redersfamilie IJzermans.
- KROM-OMMETJE** (Voormalig hofje met toegangen in de Maasstraat en de Dwars-Maasstraat) Het hofje bestond uit verscheidene haaks op elkaar staande korte straatjes met enkele huisjes en tuintjes. Het telkens weer een hoekje omgaand verloop werkte verrassend op de bezoeker, en zal ook oorzaak zijn geweest voor de naamgeving.
- OM(ME)RING** (Voorstraat, De Bordesplein, Kethelweg) Omringde het lager gelegen gebied, eens bodem van het Spuiwater. Later boomgaard en gedeeltelijk de na te noemen Oude put.
- OUDE- EN NIEUWE PUT** (Voormalige Baauwstraten westelijk en enkele straatjes oostelijk van de Voorstraat tot bij de Asterstraat) Vanwege hun lage ligging (zie voorgaande aantekening) de Put genoemd en kort na elkaar rond de eeuwwisseling gebouwd.
- GRONDELOZE WAAL** (Waal of Wiel ten noorden van de Schiedamsedijk o.g. zuidwest van de Van Bleiswijkstraten) Door dijkdoorbraak ontstane

waterplas. In de loop der eeuwen met legenden omgeven, ontstond ook het verhaal dat deze plas "grondeloos" en niet te dempen was.

HET NIEUWELAND met **DE LAAN VAN 't NIEUWELAND** (Voormalige buitenplaats met kapitale boerderij. De laan die erheen voerde had haar ingang aan de oostzijde van de Kethelweg tegenover de Van Linden van den Heuvelsingel) De genoemde Laan van 't Nieuweland was onderdeel van de Oude dijk die in de richting Vlaardingen-Oost, tot vóór de bebouwing van Babberspolder, in het polderland zichtbaar was. Na de aanleg van de Schiedamse dijk ontstond nieuw land, waaraan de buitenplaats haar naam ontleende.

DE HUT of DE GLASHUT (Glasfabriek aan de Koningin Wilhelminahaven op de westhoek van de Binnensingel) Hut afgeleid van het duitse Hütte, smelterij, hier werd glas gesmolten en tot flessen verwerkt, het z.g. "glasblazen".

DE KALKOVENS (Stonden aan de Koningin Wilhelminahaven zuid-oostzijde) Enkele ovens waar schelpkalk gebrand werd, met een bijbehorende woning.

DE GUANOSCHUUR (Stond aan de Maaskant(thans Maasboulevard) ten westen van het voormalige café Maas (het Platje)) Opslagplaats voor z.g. "guano", vogelmest, geraakte in onbruik na de komst van de na te noemen kunstmestfabriek.

DE SUPER (Ten zuiden van de Deltaweg en de Maassluis-sedijk. Voorheen E.N.C.K. en thans Windmill-Holland b.v.) De E.N.C.K. (Eerste Nederl. Coöperatieve Kunstmestfabriek), superfosfaatfabriek, kortweg "de Super" genoemd.

DE BLOMFABRIEK (Westhavenkade, voorheen Laan van 't Hoofd, bij de Havenmond) De Blom- of Bloemfabriek, ook meelfabriek genoemd werd later "Pelmolen".

DE TRAANKOKERIJ (Eind Galgkade en voormalig "Zwarte weg-getje"(zie aldaar)) Hier werd vislever tot (lever-)traan verwerkt.

HET HOENDERPARK (Ten noorden van de Schiedamsedijk tussen "de Nieuwe put"(zie aldaar) en de Narcisstraat) Hoenderpark De Nijverheid van de familie Hoogendijk.

DE WATERMACHINE (Rioolgemaal ter hoogte van de Boslaan ten zuiden van de spoorbaan) Was oorspronkelijk een stoomgemaal, later een electrisch gemaal,

voor het uitpompen van de riolering der stadswijk, hiervoor "het Land" genoemd (zie aldaar).

DE KRATON

*Janje Ypermans
woon de 1*

(Voormalige fabriek aan de Oosthavenkade ten zuiden van de Oosterstraat naast het daar staande herenhuis) Is voor verschillende doeleinden gebruikt, o.a. voor fabricage van borstels e.d. De naamgeving is niet duidelijk. Een kraton was een (versterkt) vorstenverblijf in Indonesië.

DE BOTERFABRIEK

(De Koninklijke Hollandia N.V. aan de Oosthavenkade tussen Willem Beukelszoonstraat en Oosterstraat) De bekende voormalige fabriek van melkprodukten en voedingsmiddelen, met het fraaie kantoorgebouw (dat thans per advertentie te koop wordt aangeboden).

DE BROUWERIJ

(Aan de Kuipershof ter hoogte van Drukkerij Dorsman & Odé N.V.) Voormalige Bierbrouwerij, waaraan de (Gedempte-)Biersloot en de voormalige Brouwer (een sloot aan het Liesveld) hun naam ontleenden.

*Korwe aardappelmarkt = Met vooroorlogse bl. Ambacht
redelijk behakt.*

*hongerplein = Oudehoopplein buur was hoog
Koren : achter ~ Hogendorplein, in het begin veel
Oude Genselen : Shell huizen in 't land. Zagger
witte huizen van of zij gemen*

Over de oudste stadsgrenzen en
de oudste stadsuitbreiding van

Vlaardingen

door A. Bijl Mz.

Een ouder stadsrecht ?

In het oudste bekende privilege der stadsrechten van Vlaardingen, in 1273 gegeven door graaf Floris de vijfde, en ook in het daarna gevolgde vrijwel overeenkomstige privilege, in 1326 gegeven door graaf Willem de derde ¹⁾, zal men tevergeefs zoeken naar enige vaststelling van de stadsgrenzen waarbinnen die voorrechten zouden gelden.

Het achterwege laten van een vaststelling der stadsgrenzen in zo belangrijke documenten, wijst er op dat die grenzen al eer waren bepaald. Immers werd door het geven, bevestigen, of vermeerderen van rechten aan de stad Vlaardingen, ten opzichte van het aangrenzend gebied van Vlaardinger-ambacht, tweeërlei rechtsgebied gecreëerd of bevestigd, wat niet dan door een nauwkeurige omschrijving van de grenzen van het bevoorrechte gebied kon functioneren.

Dit feit is, voor zover we konden nagaan, door alle historici die zich met het stadsrecht van Vlaardingen en de desbetreffende privileges bezig hielden, over het hoofd gezien ²⁾. Wel werd op andere gronden het vermoeden geuit dat er een vroeger privilege stadsrecht aan dat van 1273 is voorafgegaan, waarbij aan graaf Willem de tweede (1227-1256) als schenker van dat recht gedacht moet worden ³⁾. Floris de vijfde deelde in zijn privilege namelijk mee, dat hij daarmee trad in het voetspoor van zijn vaderen, en richtte zich daarbij tot zijn getrouwe stedelingen van Vlaardingen. En Willem de derde noemde in de inleiding van zijn privilege de personen voor wie dit gold, zijn "lieve ende getrouwe poorteren van Vlaerdinghen". Een bevestiging van dit vermoeden zal echter nimmer te geven zijn, omreden de bronnen daartoe ontbreken. Ook de privileges van 1273 en 1326 zijn al sedert eeuwen tot stof vergaan, doch deze zijn, voor het zover kwam, gevidimeerd en dus in rechtsgeldige afschriften bewaard gebleven ⁴⁾.

De oudste stadsgrenzen en stadsmuur

Waar die oudste stadsgrenzen destijds lagen, is slechts bij benadering en aan de hand van latere gegevens te bepalen. Aan de zuidzijde was de Maas-sluisse dijk en de Markt, met ten zuiden daarvan een strook buitenland, de grens. Mogelijk liep die grens ten zuiden van de Markt nog iets verder, want volgens oude berichten is daar een gedeelte van de stad door stormvloed verdwenen.

Ten oosten werd de grens bepaald door de Oude Haven, oorspronkelijk de benedenloop van het riviértje de Oude Vlaarding. Ook hier lag meer oostelijk

een strook buitenland of gors die eerst eeuwen later in cultuur zou worden gebracht. Een bijzonderheid aan deze oostgrens was - en is heden nog ! - de stadsmuur. Deze stadsmuur begon bij de sluis die in de Hoogstraat bij de Brede Havenstraat lag (in 1389 verplaatst naar haar tegenwoordige plaats tussen Hoogstraat en Korte Dijk ⁵) en vandaar liep tot het voormalige Lombardsteegje, daar werd onderbroken door het voormalige Pad ⁶), en rechts daarvan werd vervolgd tot aan de Afrol. Op het eerste gedeelte werden alle voorgevels der daar staande huizen gebouwd, en het tweede gedeelte loopt onder de huizen door. De Hoogstraat is er, mogelijk in 1389 toen de Oude Haven (de Oude Vlaarding) werd uitgegraven tot aan de sluizen van de Vlaardingse vaart, tegenaan opgeworpen en heeft over die afstand alleen een talud aan de oostkant. De genoemde muur is derhalve tevens waterkering en staat, al zo lang als dit waterschap bestaat, onder toezicht van het Hoogheemraadschap van Delfland.

Ten westen lag de grens ongeveer op een lijn vanaf de Broekweg ter hoogte van de Jan Pietersz. Coenlaan tot over de Maassluisse dijk bij de Richard Holstraat.

En ten noorden lag de grens op de lijn Broekweg vanaf de genoemde Jan Pietersz. Coenlaan naar het begin van de Korte Dijk bij de Delflandse sluis en verder oostwaarts langs de latere Hogelaan tot in het daar liggend buitenland of gors. Deze noordgrens is vrij nauwkeurig te bepalen aan de oudste bekende stadsuitbreiding ter plaatse in 1407.

De oudste stadsuitbreiding

Die oudste stadsuitbreiding werd gegeven bij handvest van 23 aug. 1407 ⁷), waarvan het desbetreffend gedeelte als volgt luidt:

" Willem, bij der genaden Goidts Palensgrave ⁸) up ten Rijn, Hertoghe in Beijeren, Grave van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt ende Heere van Vrieslandt, doen condt allen luijden, dat wij om goede gunste die wij draghen tot onser getrouwer Stede ende gemeen Poorteren van Vlaardinghen, ende oock om meenighen dienst wille die zij ons gedaen hebben ende oft God wille, noch doen sullen -, der zelve Stede ende heuren poorteren gegeven ende gesenteert hebben, geven ende consenteeren midts desen brieve, dat sij heure vrijhede van onse Stede voirschreve meeren ⁹) sullen moghen thien roeden Noortwaerts voirbij die meulen, ende hondert gaerden Westwaerts streckende op van den dijk ende hondert gaerden streckende Oostwaerts op van den dijk".. (volgen nog enkele privileges betreffende andere rechten, hier van geen belang).

Het lijkt heel gul van deze graaf Willem (de zesde) dat hij uit goede gunst tot de Vlaardingers die stadsuitbreiding verleende, maar elders blijkt dat hij hen er goed voor liet betalen. In de rekening van het Hof van Holland over het tijdvak 1 maart 1406-19 juni 1408, komt op folio 12 namelijk de

volgende post voor:

... " Item ontfangen van der stede van Vlairdinge van sulker Handvesten ende Vriheden als sij van mijnen lieven Heere vercregen hebben dat dat nuwe Ambacht mede in der Stede wesen soude - 1,5 honderd Engelse nobels van 50 pond " ¹⁰) (d.i. 150 Engelse nobels van 50 ponden 't stuk, of ca 300 gulden, een groot bedrag voor die tijd.)

Ook aan deze vergroting van de stad in 1407 is - als aan het ontbreken van enige grensaanduiding in de privileges-stadsrecht van 1273 en 1326 - nimmer voldoende aandacht besteed. Met de vaststelling der noordelijke grens op 10 roeden (ca.100,- meter) voorbij de molen, was deze gekomen op de plaats waar zij tot de samenvoeging van Vlaardingen en Vlaardinger-ambacht in 1941 is geweest, namelijk bij de ingang van Emaus.

Doch de omschrijving 10 roeden noordwaarts voorbij de molen, hield niet in dat op de plaats van de molen de oude grens zou zijn geweest ! De oude grens lag, zoals hiervoor is meegedeeld, ter hoogte van de Delflandse sluis. De Korte Dijk met de plaats waar de molen staat, behoorde vóór het handvest van 23 aug. 1407 tot het gebied van Vlaardinger-ambacht en kwam eerst toen aan de stad Vlaardingen.

Dit blijkt uit de verleende uitbreidingen aan de oost- en westzijde van de (Korte-)dijk met elk 100 gaarden (= 100 hectaren), gebieden van een vierkante km elk. Het gebied aan de westzijde was nagenoeg vierkant of te wel 100 x 100 roeden. De lengte van de Korte Dijk tot de Delflandse sluis is juist 100 roeden ¹¹). Van de ingang van Emaus liep de uitbreidingsgrens naar de Zijl, het sluisje waarmee de Oude Vlaarding via de Zijlsloot in verbinding staat met de Vlaardingse vaart. Van de Zijl liep de grens vervolgens naar het punt waar de Dr. A.Kuyperstraat bij de Broekweg aansluit. Van de uitbreiding aan de westzijde is de begrenzing moeilijk te bepalen omdat deze in nog onontgonnen gebied terecht kwam. Aan de noordkant zal het de Schiedamse dijk geweest zijn, en aan de zuidkant de Hoge laan.

Het "ambacht van Woude", een Zouteveense enclave

De juistheid van de situatie als hiervoor uiteengezet blijkt vooral ook uit een tweetal kwesties die de uitbreiding van 1407 tot gevolg heeft gehad.

De ene kwestie betrof het betalen van zekere "herfst- en lentebede", de andere het onderhoud van de kade van de molensloot.

De kwestie van het betalen van herfst- en lentebede, een soort belasting, betrof een strook grond aan de westzijde van Emaus, die zich zuidelijk voortzette tot even voorbij de molen. Deze strook is tot in onze tijd bekend geweest als behorende tot de heerlijkheid Zouteveen, maar wordt in het geschild aangeduid als het ambacht Woude, en had een oppervlakte van 8 hecta-

ren, 28 aren en 90 centiareen. Met de uitbreiding was dus een gedeelte van deze enclave aan Vlaardingen gekomen, waar men zich, aan de hand van het handvest van 1407, tot geen betaling van de herfst- en lentebede voor het op Vlaardings gebied gelegen gedeelte verplicht achtte.

De kwestie werd in de jaren 1463 - 1464 tot een proces tussen Jan van As-sendelft rentmeester van Noord-Holland ¹²⁾ in naam van Philips de Goede, hertog van Bourgondië, graaf van Holland, etc. (1396-1467) als eiser ter eenre zijde, contra burgemeesteren van Vlaardingen voor deze stad, en de "buren" van Vlaardinger-ambacht, verweerders ter andere zijde, inzake de betaling van meergenoemde "bede" ter somme van 6 pond, komende van "den Ambochte van Woude".

De uitspraak viel in het nadeel der Vlaardingers uit, die schuldig werden bevonden, hun aandeel in de "bede" voor het vervolg jaarlijks aan de genoemde rentmeester en diens opvolgers te voldoen ¹³⁾.

De molensloot

De kwestie betreffende de molensloot of -vaart, die liep van af de koren-molen onder langs de westkant van de Korte Dijk en langs de "houtkoperij" ¹⁴⁾ tot in de Vlaardingse vaart, betrof het onderhoud van de kade en het in-standhouden van dit water. Het diende de ingezetenen van de Holiërhoekse polder (en ook die van de Broekpolder) om met een kleine schuit aan de koren-molen hun meel te halen.

Toen het gebied waarbinnen de kade en sloot lag, in 1407 aan Vlaardingen was gekomen, voelde het stadsbestuur er uiteraard niets voor, dit specifieke belang der polderbewoners, op haar kosten in stand te houden.

Het werd een jaren durende kwestie en eerst op 17 okt. 1525 deden arbiters daarin een definitieve uitspraak ¹⁵⁾. Ditmaal was het recht aan de zijde der Vlaardingers en werd uitspraak gedaan dat de ingezetenen van de Holiërhoekse polder ten "eeuwigen dagen" tot het onderhoud van de kade en het openhouden van het vaarwater verplicht zouden blijven.

¹⁾ (Mr. M. van Nievelt:) Handvesten, Octroyen etc. aan de Stede Vlaardingen, bladz. 7-16 en bladz. 16-24 respectievelijk.

²⁾ Handvesten, Octroyen ... etc. (als voren) in de Naspeuring en Aanwijzing ... etc., bladz. XL.

Sprenger van Eijk: Geschiedenis en Merkwaardigheden der Stede Vlaardingen, bladz. 11.

F.W.J.Landsman: Het Ambacht van Vlaardingen, dissertatie, uitg. Rotterdam-sche Boek- en Kunstdrukkerij, Rotterdam (z.j.).

G.Drossaart van Dusseldorp: Merkwaardige Privileges van Vlaardingen, Uitg. N.V. Dorsman & Odé, Vlaardingen, 1926.

- J.A.J.Jousma: Oudheid van Vlaardingen, dissertatie, uitg. N.V.Dorsman & Odé, Vlaardingen. 1947.
- M.C.Sigal: 675-jarig stadsrecht van Vlaardingen, overdruk art. Nieuwe Vlaardingsche Courant van 12 mei 1948.
- M.C.Sigal: Een belangrijk Vlaardings Handvest, overdruk als voren van 5 jan. 1951.
- C.Postma: Korte Geschiedenis van Vlaardingen, uitg. N.V.Dorsman & Odé, Vlaardingen, 1958, bladz.10.
- 3) Prof.Dr.J.F.Niermeijer aan M.C. Sigal (zie M.C.Sigal: Een belangrijk Handvest, bladz. 5).
 - 4) Met andere vidimi aanwezig in het Gem. archief te Vlaardingen.
 - 5) A.Bijl Mz.: Geschiedenis van de Oude Haven, uitg. Boekhuis den Draak, Vlaardingen (in opdracht van de Historische Vereniging Vlaardingen) 1967.
 - 6) In het resolutieboek der stad, inv.no.2, folio 18 staat te lezen: "Den 9 meij 1622": Dat mede bij hen (burgemeesteren) ordre gestelt sall werden op 't maecken van de omgevallen muur aende Hoochstraet voor de huijsinge van Cornelis Smith ende 't huijs van mr. Jan Pieters taeffelhouder".
(Dit zal het gedeelte muur geweest zijn, rechts van het voormalige Pad, bij de Lombardsteeg waar mr. Jan Pieters de tafel-(=lommerd-)houder woonde).
 - 7) Handvesten, Octroyen etc. (als in noot 1), bladz. 34-36.
 - 8) lees: paltsgraaf.
 - 9) lees: vermeederen.
 - 10) Handvesten, Octroyen ... etc., als voren, bladz.35, noot 2.
 - 11) Zie: Grondtekening der Stede Vlaardingen (getekend door Spinder te Haarlem en gegraveerd door David Coster ca.1770) uitgegeven door Johannes Gaillard te 's Gravenhage (Handvesten, Octroyen ... etc.)
 - 12) "Noord-Holland" omvatte destijds ook het deel van Zuid-Holland boven de rivieren. De Z.H. eilanden werden tot Zeeland gerekend.
 - 13) Handvesten, Octroyen etc., als voren, bladz. 74-82.
 - 14) Zie: Grondtekening in noot 11 genoemd.
 - 15) Handvesten, Octroyen ... etc., als voren, bladz. 83-85.

Het huis Hoogstraat 226 te Vlaardingen dat thans gerestaureerd is en deel uitmaakt van de bekende apotheek van Ir A.L. Backer, is een van de oudste herenhuizen te Vlaardingen. Het wordt reeds in de zestiende eeuw genoemd en werd in mei 1582 ¹⁾ door Jacob Willemsz. Brasser verkocht aan Yeman Syevertszoon. Eerstgenoemde was gemeente-secretaris van Vlaardingen en Vlaardinger-ambacht in de jaren 1565-1576 en 1578-1580 ²⁾. Yeman Syevertszoon was kapitein op een oorlogsschip en lid van de vroedschap te dezer stede van 1590-1602, en overleed in laatstgenoemd jaar aan de pest ²⁾. Na zijn dood werd het huis toegewezen aan zijn zoon Willem Yemansz, timmerman, die het op 4 febr. 1602 ³⁾ verkocht aan zijn broer Syvert Yemansz.

Vader Yeman was van april 1589 tot 2 februari 1594 tevens eigenaar van het pand Hoogstraat 228 geweest ⁴⁾. Op laatstgenoemde datum verkocht hij dit aan Adriaen Maertensz. In de desbetreffende verkoopakte zijn enkele condities opgenomen waaraan de koper zich zou hebben te houden, en die ons enig inzicht verschaffen over de toen bestaande situatie ter plaatse. Die condities waren o.a. dat de koper het huis zo hoog zou mogen "timmeren" als hem belieft, maar naar achter - teneinde daar het licht niet te benemen - niet verder te mogenuitbreiden dan tot aan het keukenraam van verkoper's huis. Wanneer hij nog verder naar achter wilde bouwen, zou hij gehouden zijn met dit achtergedeelte "zes roe-voeten" (ca. 1,80 m) van het huis van Yeman Syevertsz verwijderd te blijven. Een wingerd die op het erf stond, moest, als deze laatste of een der volgende eigenaars dit verlangden, zonder verwijl afgesneden of gesnoeid worden ⁵⁾.

De drie huizen van apotheker Backer zijn naar alle waarschijnlijkheid bij de grote brand van 1574 in vlammen opgegaan. Zij zullen voordien meest houten gevels gehad hebben en dus bleef er niet veel meer overeenkomst dan de zijgevels ⁶⁾. Het thans gerestaureerd wordende huis zal het eerst hersteld zijn, en de koper van huis no. 228, zal, gezien de koopcondities voornoemd, zijn bezit nieuw herbouwd - "getimmerd", zoals de geijkte omschrijving destijds luidde - en het aanzien gegeven hebben dat het thans nog heeft.

Syvert Yemansz die in 1602 eigenaar was geworden, huwde met Trijntge Gerritsdr. die eerder - als diens tweede vrouw gehuwd was geweest met Jan Bartsz van Bueren, vader van de bekende landdrost van Holland die het wapen der galeien bij de Nederlandse marine introduceerde en haar voorzag van galeislaven: de kapitein van de Rode galei van Vlaardingen Bartholomeus van Bueren ⁷⁾.

Syvert Yemansz werd dus diens stiefvader. Hij overleed in 1631, en op 28 sept. van dat jaar verkochten de erfgenamen: Yeman Syvertsz, zoon van Syvert

Yemansz en Trijntge Gerrits en Trijntgen Jansdr. (van Bueren) weduwe en boedelhoudster van Cornelis Jansz. Cleijnenbouff ⁸) (dochter van Jan Bartsz. van Bueren en Trijntge Gerrits, en alzo halfzuster van de kapitein van de Rode galei), beiden voor zich en als vervangende een broer en kinderen van een (andere) broer en alzo tesamen erfgenamen voor 9/10 gedeelte van genoemde Sijvert Yemansz en Trijntge Gerritsdr, aandeel in de eigendom van het huis aan Heijndrick Gerritsz alias Heijndrick Sijvertsz, hun "halve" broeder die mede-erfgenaam was voor het resterende 1/10 deel. ⁹).

"Heijndrick Gerritss anders genaemt Heijndrick Zijvertss" was schipper(zee-kapitein). Hij nam 15 juni 1637 een hypotheek op zijn huis ten bedrage van 250,- gulden die aangegaan werd door Jan Arentsz Steen ¹⁰); en 21 april 1670 verkocht hij het, vrij van hypotheek voor 1060,- gulden aan Philips Loncq, kleermaker ¹¹). Het huis wordt dan beschreven als staande en gelegen aan de westzijde van de Hoogstraat, belend ten zuiden Pieter Doensz. van der Starre, ten noorden Aerij Jorisz. van der Quac, ten oosten en ten westen 's herenstraat (de Hoogstraat en de Burensteeg of Kromme Steeg, uitkomende in de Kuiperstraat of Achterweg). Op 12 mei 1712 verkopen de erfgenamen van Jacomina Strenghe, weduwe van Philips Loncq, het huis en erf aan de westzijde van de Hoogstraat, belend ten zuiden de weduwe van Pieter Doensz. van der Starre en ten noorden Magtelt Strenghe - aan Pieter Boom ¹²), die betaalde met 508,- contant en zekere hypotheek. Op 7 mei 1720 werd hetzelfde huis en erf door Pieter Boom verkocht aan Pieter de Coningh voor 1200,- gld. De belendingen zijn dan: ten zuiden Maria Pietersd. van der Starre en ten noorden de weduwe van Arij Cornelisz. Quack ¹³).

Pieter de Coningh (ook de Koning) verkocht zijn huis en erf op 1 mei 1761 aan Gabriël van Leeningen. Het werd belend ten zuiden door Gerrit Drossaart en ten noorden door Cornelis Grotendorst, en de koopsom was 1400,- gld. ¹⁴).

Op 13 juni 1786 werd door Joris de Hoog als in huwelijk hebbend Annetje Jansdr. Klinker, die eerder weduwe was van Gabriël van Leeningen, verkocht aan Jacob Varenburg, boekhouder en reder: het huis en erf aan de westzijde van de Hoogstraat, belend ten zuiden Gerrit Drossaart, ten oosten de genoemde Hoogstraat en ten westen een steeg, voor de somma van 2000,- gld. ¹⁵).

Op 17 jan. 1797 werd door de erfgenamen van Aafje Palestijn, weduwe van Jacobus Varenburg, bij scheiding van de boedel, het huis en erve aan de westzijde van de Hoogstraat, belend ten zuiden Paulus Drossaart en ten noorden de weduwe Pieter Abrahamsz. van Dijk en strekkende voor van de straat tot achter aan het huis van Teunis van Vliet, toegewezen aan Johanna Varenburg (Jacobusdochter) gehuwd met Gerrit van der Kemp (zie volgende overdracht). Laatstgenoemd echtpaar testeerde 5 mei 1780 voor notaris

Philippus de Heer te Vlaardingen.

Gerrit van der Kemp, geb. te Vlaardingen 15 juni 1738, overl. aldaar 18 juni 1801, was lid van de vroedschap van 1789 tot 28 jan. 1795. Op laatstgenoemde dag trad hij als Oranje-gezinde burgemeester af, doch later, in het tijdvak 1 mei 1797 - dec. 1798 was hij weer vice president van de municipaliteit. Hij huwde 30 maart 1780 Johanna Varenburg, geb. te Vlaardingen (gedoopt 25 juni) 1749, overl. aldaar in jan. 1815. Beiden waren in de jaren 1790 - 1795 resp. regent en regentes van het weeshuis.

Op 28 febr. 1815 werden door de erfgenamen van Johanna Varenburg weduwe van Gerrit van der Kemp publiek verkocht twee huizen en erven. Het ene aan de westzijde van de Hoogstraat, wijk F no. ³/439 (no.226), belend ten zuiden Paulus Drossaart en ten noorden de weduwe van Pieter Abrahamsz. van Dijk, strekkende voor van de straat tot achter aan het andere te verkopen huis ¹⁶), waarvan de eigendom was verkregen bij scheiding van de boedel van wijlen Aafje Palestijn weduwe van Jacobus Varenburg op 17 januari 1797. Het eerstgenoemde huis werd na veiling en afslag voor 2250,- gld. eigendom van de mede-erfgenaam van Johanna Varenburg, Pieter Brobbel, kuiper wonende in de Schoolsteeg (Schoolstraat) die gehuwd was met Aafje Varenburg, zuster van Johanna Varenburg.

Op 8 mei 1822 verkocht Aafje Varenburg weduwe van Pieter Brobbel, winkelierster, wonende dan op de Hoogstraat in het huis wijk F no ³/439 (no. 226), dit huis en erve aan Hendrik Kikkert, koopman, wonende aan de omring van de kerk (de Markt), wijk H no. ¹/622 (het huis staande destijds naast en ten zuiden van het oude stadhuis) voor de somma van 2600.- gld. De verkoopster zou het huis vóór 20 mei d.a. ontruimd moeten hebben. Als belendende percelen worden daarbij genoemd ten zuiden dat van Paulus Drossaart, ten noorden dat van Kors Verwol, en achter Teunis van Vliet. ¹⁸)

Hendrik Kikkert was geb. te Leiden 27 sept. 1798 en overl. te Vlaardingen 5 sept. 1863. Hij was hier o.m. van 1848 tot zijn overlijden gemeente-ontvanger en gehuwd met Cornelia Dorsman, geb. te Vlaardingen 22 maart 1800 en overl. 29 dec. 1875.

Op 22 okt. 1858 verkocht Hendrik Kikkert, dan koopman, scheepsreder en zeehandelaar te Vlaardingen genoemd, het huis en erf aan de westzijde van de Hoogstraat, "wijk F, vroeger numero ³/439, thans numero 53"(no.226), belend ten noorden Joris van Oosten, ten zuiden Johannus Marinus Nidelstein Walter, strekkende van de Hoogstraat tot aan Willem Roskam op de perceelsge wijze kadastrale legger dier gemeente voorkomende onder sectie A no. 378, "tot eene inhoudsgrootte van eene roede vijfendertig ellen" - aan Martijntje van den Berg, weduwe van Philippus van der Kooij, "bouwvrouw", wonende te Vlaardinger-ambacht, die er dan 3300,- gld. voor betaalde. Zij kon het ge-

kochte op 1 nov. daaraanvolgende aanvaarden, doch zou gehouden zijn de huurder van het huis tot mei 1859 daarin te laten wonen. De huishuur zou daarbij vanaf de aanvaarding te haren behoefte komen. ¹⁹⁾

Martijntje van den Berg weduwe van Philippus van der Kooij overleed op 9 jan. 1881 te Vlaardingen in hetzelfde huis, waar zij, waarschijnlijk sedert mei 1859 met haar dochter Neeltje v.d.Kooij had gewoond. Zij overleed ab intestato, haar wettige erfgenamen waren de zes kinderen uit haar huwelijk met genoemde Philippus van der Kooij, die op 6 sept. 1858 te Vlaardinger-ambacht was overleden, met namen Jacob van der Kooij, bouwman wonende te Vlaardinger-ambacht, Neeltje van der Kooij, zonder beroep wonende te Vlaardingen (Hoogstraat 226), Jan van der Kooij, bouwman wonende te Overschie, Cornelia van der Kooij gehuwd met Jan van den Berg, bouwman wonende te Kethel, Arend van der Kooij, bouwman wonende te Vlaardinger-ambacht, en Anna van der Kooij gehuwd met Arend van den Berg, bouwman wonende te Hof van Delft. Deze hebben op 6 april 1881 de nalatenschap van hun moeder en schoonmoeder onderling gescheiden en gedeeld, waarbij aan Neeltje van der Kooij het huis werd toebedeeld. De omschrijving daarvan is dan "Een huis en erf staande en gelegen aan de westzijde van de Hoogstraat wijk D nummer 110 te Vlaardingen, op den perceelsgewijzen kadastralen legger dier gemeente voorkomende onder sectie A nummer 378, groot een vierkante roede vijftig vierkante ellen" (zie voorgaand transport). Het werd haar toebedeeld voor 3000,- gld. als haar gerechte erfdeel. De overige genoemden bekomen te samen in gereed geld 15000,- gld. ²⁰⁾

Neeltje van der Kooij overleed te Vlaardingen in haar huis Hoogstraat 226 op 5 dec. 1900. Zij had op 27 dec. 1898 haar testament gemaakt ten overstaan van notaris Anthony Knottenbelt te Vlaardingen en de kinderen van haar broers en zusters of de nakomelingen van hen bij vooroverlijden in hun plaats, tot haar erfgenamen aangewezen.

Deze erfgenamen, ieder voor een 30ste deel, lieten o.a. publiek verkopen "Een huis met tuin en erf, staande en gelegen aan de westzijde van de Hoogstraat nummer 226 te Vlaardingen, op den perceelsgewijzen kadastralen legger dier gemeente voorkomende onder sectie A nummer 378, groot een vierkante roede vijfendertig vierkante ellen.

Op 9 jan. 1901 hadden veiling en afslag plaats waarbij dit huis voor 3050,- gld. werd toegewezen aan Christiaan Johannes Böhm, manufacturier wonende te Vlaardingen (Hoogstraat 76) als mondeling gemachtigde van de heren Johannes Henricus Ceyssens, zonder beroep, wonende te Vlaardingen, Stephanus Johannes Cornelis Koks, broodbakker wonende mede aldaar (Hoogstraat 54/56), en Theodorus Petrus Böhm, horlogemaker wonende te Zegwaart, die de eigenaars van het huis werden ²¹⁾.

Op 7 febr. 1922 overleed genoemde Theodorus Petrus Böhm, dan "particulier" **genoemd** en laatstelijk gewoond hebbende te Rotterdam aan de Nieuwe Binnenweg no. 280. Hij was tweemaal gehuwd geweest en had uit elk huwelijk op dato twee kinderen in leven. In de na zijn overlijden gevolgte boedelscheiding van 16 mei 1922 ²²⁾ wordt zijn "Een derde gedeelte gemeen en onverdeeld in een huis met tuin en erf aan de westzijde van de Hoogstraat nummer 126 ²³⁾ te Vlaardingen, kadastraal bekend onder sectie A no.378, groot een are vijfendertig centiare ²⁴⁾, toebedeeld aan zijn nagelaten tweede vrouw Cornelia Stolk.

Cornelia Stolk weduwe Th.P. Böhm overleed te Rotterdam op 16 nov. 1926. Haar erfgenamen waren de twee kinderen Cornelis Theodorus Böhm, broodbakker en Maria Cornelia Böhm gehuwd met Matheus Johannes Winkelman, banketbakker, beiden te Rotterdam, die het genoemde eenderde deel in het huis Hoogstraat 226 te Vlaardingen op 2 dec. 1926 verkochten aan de N.V. Maatschappij van onroerende goederen "Onderling Grondbezit", aldaar ²⁵⁾.

Het resterende twee derde aandeel in het huis was intussen eigendom geworden van Cornelis Hendricus Hubertus Koks, boekhandelaar, wonende te Hilversum, Langestraat 17, enig erfgenaam van zijn moeder (weduwe van Stephanus J.C.Koks bovengenoemd) die in 1945 was overleden. Ook dit twee derde gedeelte werd bij akte van 1 juli 1947 verkocht aan genoemde "N.V. Onderling Grondbezit".

Het pand wordt daarbij omschreven als een winkel- en woonhuis met plaatsje en schuur aan de Hoogstraat 226 te Vlaardingen, sectie A nummer 378, groot een are vijfendertig centiaren. Het werd gewaardeerd op 9375,- gld., waarvan aan genoemde heer Koks twee derde gedeelte of 6250,- gld. werd betaald. ²⁶⁾

De tegenwoordige eigenaar, de apotheker Ir. A.L.Backer kocht het huis van "Onderling Grondbezit" op 7 sept. 1954. Het was na verbouwing tot winkel vele jaren verhuurd. Eerst aan de vishandelaar K. Fillekes en daarna aan de vishandelaar A. Wemmeris. Vooral deze verbouwing tot viswinkel heeft het aanzien van de fraaie oude klokgevel destijds ernstig geschaad en ook het oude interieur van de benedenverdieping, door het bouwen van de visbakkerij en andere bij zo'n zaak behorende voorzieningen, vrijwel te niet gedaan.

Het is dan ook een loffelijk streven en een grote verdienste van de tegenwoordige eigenaar Ir. A.L. Backer, om met architect L.J.van den Boogert en onder toezicht van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg ook deze gevel - evenals met de twee andere gevels van zijn apotheek reeds eerder is geschied - weer in zijn oude glorie te herstellen en daarbij het interieur, waar mogelijk, in de oude stijl aan te passen.

Met deze kostbare restauratie zullen de enige drie overgebleven karakteristieke gevels aan dit gedeelte van de Hoogstraat gelukkig voor Vlaardingen behouden blijven. Met het nog in vrij goede staat verkerende hoekpand Markt 1, zullen zij, naar wij hopen, nog tal van jaren een waardige aansluiting vormen naar die Markt.

Het zal een voorbeeld zijn voor de wijze waarop oud stadsschoon behouden kan worden of behouden had kunnen worden !

- 1) Oud Recht.archief Vlaardingen (A.R.A.), akten van transporten, inv.no. 92 fo.325 ro.vo. dd. 29 juli 1586.
- 2) Van Linden van den Heuvel en Hoogendijk: De Regeering van Vlaardingen.
- 3) Oud Recht.archief a.v., inv. no.93, fo. 23 ro.vo.
- 4) a.v. inv. no.92, fo. 354 vo. - 356 ro. en inv. no. 93 fo. 43 vo.-44 vo.
- 5) a.v. inv. no.93, fo. 43 vo. - 44 vo.
- 6) a.v. inv. no.92, fo. 289 en fo. 323.
- 7) en 8) M.C. Sigal: Geneal. en Herald. Gedenkw.heden Grote Kerk Vlaardingen. Bladz. 15 en 16. A.Bijl Mz.: De Nederl. Convooiidienst 1300-1800.
- 9) Oud Recht.archief a.v., inv.no.98, fo. 7 vo. e.v.
- 10) a.v.inv. no.98, fo.234 vo. - 235 ro.
- 11) a.v.inv. no.102, fo.49 vo. en reg. op de transportakten betreffende de Hoogstraat etc. bladz. 574.
- 12) Register op de transportakten betreffende de Hoogstraat etc. bladz. 68. Transportreg. dl 75 fo. 81 vo.
- 13) Register a.v. bladz. 125, Transportreg., dl 76 fo. 86.
- 14) Register a.v. bladz. 360, Transportreg., dl 82 fo. 94 vo.
- 15) Register a.v. bladz. 495, Transportreg., dl.86 fo. 227 vo.

- 16) Op dezelfde publieke verkoping gekocht door Teunis van Vliet.
- 17) "Proces verbaal van verkoop t.b.v. Pieter Brobbel", en kwitantie van betaalde koopenningen van 27 mei 1815. Beide akten verleden voor notaris Pieter Verkade te Vlaardingen (eigendomsbewijzen in bezit van Ir. A.L. Backer, aldaar).
- 18) "Koopcontract" verleden voor notaris Pieter Verkade te Vlaardingen (eigendomsbewijs in bezit van Ir. A.L. Backer, aldaar).
- 19) "Verkoopakte" verleden voor notaris Johannes Henricus Knottenbelt te Vlaardingen (eigendomsbewijs a.v.).
- 20) "Bewijs van eigendom in dato 6 april 1881" afgegeven door notaris Anthony Knottenbelt (thans in bezit van Ir. A.L. Backer).
- 21) Akte van "Openbare verkoop en Koop in dato 2 & 9 januari 1901", verleden voor notaris Anthony Knottenbelt (eigendomsbewijs a.v.).
- 22) "Eigendoms-bewijs in dato 16 mei 1922", verleden voor notaris J.A. Molenaar te Rotterdam (thans in bezit van Ir. A.L. Backer).
- 23) Een verschrijving voor no.226, wat ook blijkt uit de kadastrale aanduiding.
- 24) 135 vierkante meter. Zie ook eerdere opgaven in "roeden", "ellen", etc.
- 25) "Bewijs van eigendom" d.d. 2 dec. 1926, verleden voor notaris P.C.W. Baron van der Feltz (thans in bezit van Ir. A.L. Backer).
- 26) "Bewijs van eigendom" d.d. 1 juli 1947, verleden voor notaris J. Th. Rutgers te Vlaardingen (thans in bezit van Ir. A.L. Backer).

ENIGE BELEVENISSEN UIT HET AVONTUURLIJKE LEVEN VAN DE VLAARDINGSE SCHIPPER JACOB MAERTENSZ. SUIJKER

door A.D. van Eijk

Veel is er al geschreven over onze zeevarende voorouders, die in de 17de eeuw de zeven zeeën bevoeren en die van ver koopwaar en andere zaken naar Holland brachten.

Behalve met de elementen hadden zij vaak ook te kampen met de beruchte duinkerker kapers, met spanjolen en barbarijse zeerovers (die ten onzent gemakshalve "turken" werden genoemd).

Bovendien raakten zij nog al eens slaags met de Engelsen, die de hollandse invloed en sterkte ter zee met lede ogen aanzagen.

In het hieronder volgende fragmentarische, van zilte zeelucht en kruitdamp doortrokken levensverhaal van schipper Jacob Maertensz. Suijker van Vlaardingen blijkt dat deze Vlaardinger zijn portie van alles wel heeft gehad!

De gegevens zijn ontleend aan enkele acten welke aanwezig zijn in de Gemeentearchieven van Vlaardingen en Schiedam en waaruit wij tevens de namen en beroepen van enkele van zijn stadgenoten gewaar worden.

Van verscheidene woorden is in de tekst de 17de eeuwse schrijfwijze gehandhaafd.

Jacob werd omstreeks 1611 geboren, vermoedelijk als zoon van de grootschipper (= kapitein ter koopvaardij) Maerten Foppen Suijker.

Op de 27e Meij 1631 blijkt de dan omtrent 20-jarige Jacob aan boord te zijn van het speeljacht van de seijlmaker Arien Rochusz. Cruijck, in gezelschap van Cornelis Jacobsz., visser, out omtrent 27 jaeren, en zijn collega bootsgesel ter koopvaerderij, de 22 jaer oude Cornelis Pietersz. Speelman.

Met dit jacht waren zij op weg van het oorlogsschip "Neptunus", dat voor de havenmond lag, en voeren zij in de richting van de haven teneinde deze binnen te lopen. Dicht achter hen voer de eveneens vlaardingse schipper Jacob Ariss, met wie een incident ontstaat, want: "en gripende en metnemende des selfts knecht sonder eenich het alderminste woort gehadt te hebben, met geweld de vlagge staende op des requirants jacht datte vlaggestock brack seggende: "doetet ons weer", en "sij hebben 't mij geheten". Jacob Ariss blijkt daarna te worden beschuldigd van "moetwil" bij de daarop volgende aanvaring, waarbij "hij seijlde opte booch van 't jacht, zoo datte steven van des selffs moetwilligens schip bleeft steecken inde jacht".

In een acte die op 1 mei 1647 te Schiedam wordt opgemaakt komen wij de naam van onze vriend weer tegen en, hoewel hij zelf niet bij het opstellen van deze acte aanwezig is, blijkt er een voorval uit, dat hem overkwam en dat voor vele zeelui uit die tijd vaak tot een minder goed einde kwam:

In de maand Julius anno 1636 werd het schip van Jacob Maertensz. Suijker van Vlaeringe door Turcken van Algiers genomen en werd hij aldaer gevangenlijck opgebracht.

Door tussenkomst van de rotterdamse koopman Jan Cornelisz. Speelman en Franciscus Ciabatti, coopman tot Algiers, werd Suijker vrijgekocht en met Gerrit Sijvertsz. van Vlaeringe, stierman, Arien Maertensz. Suijker, hoochbootsman, Jan Lambrechtsz, bootsgezel en Christiaen Jansz. Rijsbergen, welke als constabel (= kanonnier) aan boord gevaren had. Via Livorno en Marseille keerden zij in 1641 in het vaderland terug.

In juni 1646 begon voor hem het grootste levensavontuur: Hij stapte in de huwelijksboot met Neeltje Jan Steensdr.

Blijkens een tweetal acten dat op 19 April 1653 te Schiedam in de herberg "de oude Boot" werd opgemaakt, heeft Jacob voor deze laatste datum het schip genaamd "de Valck", waarop hij schipper was geweest, aan de Engelsen moeten prijsgeven.

(Het is ie tijd dat Tromp in februari 1653 de Driedaagse Zeeslag in het Kanaal tegen de engelse admiraal Blake verloor. De Engelsen hebben nu de heerschappij ter zee en maken zich meester van veel koopvaarders, terwijl ze tevens de Hollandse kust blokkeren. Bij een poging in augustus 1653 van Tromp om deze blokkade te breken sneuvelt hij bij Ter Heide tegen admiraal George Monk.)

Maar ook blijkt dat hij "ende noch ses andere Maets hebben overweldight, genomen ende inde Maase opgebracht, het Galyootschip genaemt geweest "de Conninginne Hester" ende nu genaemt "St. Andries".

Op deze dag dan verkoopt Jacob dit schip met een geschatte waarde van ca. 2000 Carolusguldens aan Sr. Abraham van der Mandel, coopman in 's-Hertogenbosch, en machtigt hem als vertegenwoordiger in zijn plaats op te treden teneinde zijn "eensevende part" van de buit binnen te slepen.

We ontmoeten Jacob ook nog in andere omstandigheden:

Op 30 Januarij 1667 zijn Jacob Maertensz. Suijker ofte Moer Jans, sijne huysvrouw, schuldig de somme van twee gulden aan de weeskinderen van Pieter Cornelisz. van Dorp voor geleverd crammerswaeren.

Zijn sterfdatum is niet met zekerheid vast te stellen, maar dit voorval en het nu volgende geven wel het tijdvak aan:

Als Gerrit Jacobsz. Boeckholt, schoolmeester in den dorpe van Kethel en Maertge Maertensdr. Suijker, geechte man ende vrouw, op 24 December 1689 te Schiedam hun testament maken, bepaalt Maertge dat, indien zij komt te overlijden haar man gehouden zal zijn "uyttereycken aen de kinderen van haer overleden broeder Aryen Maertensz. Suijker de somme van twintigh gulden en aen het kind van haer overleden broeder Jacob Maertensz. Suijker eenselfde somme.

De weduwe van Jacob Maarse Suijker wordt in October 1669 te Vlaardingen begraven zodat we kunnen aannemen dat Jacob Maertensz. Suijker tussen 30 januari 1667 en oktober 1669 is overleden.

Bronnen:

Gebruik is gemaakt van de navolgende acten:

Vlaardingen	ONA inv.no.	5 fol. 124	d.d. 27- 5-1631
Schiedam	ONA inv.no.	751 bl. 991 t/m 997	d.d. 19- 4-1653
Schiedam	ONA inv.no.	757 bl. 171 t/m 173	d.d. 1- 5-1647
Schiedam	ONA inv.no.	769 bl. 752	d.d. 30- 1-1667
Schiedam	ONA inv.no.	768 bl. 693	d.d. 24-12-1689

EEN KOIERTJE DOOR VLARING

door Dr. D.G. Noordijk

Met opzet zeg ik *door* en niet *om*. Als et in die taid om Vlar-
ring een eweest was, was et ook nog maar 'n koiertje ebleve.
Van de Visbank langs de avekant, et Waigat in, "De nieuwe oize"
door, "Achter de domenee" langs tot "De Sloissen Daik", "De
Daiksteeg" af na "Achter de Nieuwe Toine", "De Riddersteeg"
door, "De Waal" hoversteke, "De Biersloot" langs tot de Room-
se Kerrek en dan na "Hover de Sloize" het "Emmaus" door, "De
Ommering" om, "De Oge Laan" haflope tot et aind, dan rechtsaf
" 't Laantje van Knoop" in na "Et Toepad" en door "Et Land"
na "De Oostavenkaai" en dan adt je 't gead. Maar lane we maar
in 't artje van de stad blai. Der is genogt te zien. Langs de
avekant lope geeft zo'n goeie kaik op et ele visserijbedraif.
We gane dus een kantje make, beginne bai de Visbank en koiere
op ons gemak na et "Platje" om bai Joris van der Vlis een bak-
kie te doen. Et is artje zomer en we zitte midde in de teelt.
Ik zeg daarom teugen m'n kammeraad, die Wullem iette: Zelle
we morregeochend een kantje gaan make? Goed? Nou, dan ziene
we mekaar om allef ellef bai de Visbank.

Kwart over tien en stong ik er al; net bai twee waifies, Japie
en Dirrekie, die tusse de pilare op d'r stoele zatte onder een
breeje schoermantel met d'r klompe op 'n stoof en 'n mand met
pere, appelesine, proime en alebesse voor d'r. Dirrekie was 'n
klain hittepetitje en Japie 'n lang mens. Zeg, Japie, ebbie
'n paar lekkere pere voor me? Ja, zeit ze, maar nog niet van
die grote kallabasters, 'n paar klaine dirrekies benne der al
wel. Joj, je kraig ze niet voor noppes. Nou, ik met m'n pere
in me zak op Wullem wachte. Maar dat wachte was niet zo erreg.
Die aven bai de Visbank ait zo'n oop te vertelle. Ik zag weer
tusse die Visbank en et Ofslaggebouw die prachtige fontain,
die daar was opericht toe de koning zeventig jaar was (1887).
Ik zag weer bai "De Gouwe Leeuw" tusse de avenkraan en de brug
die grote tribune, waarop we as schoolkindere mosse zinge, toe
Wullemien twalef jaar wier (1892). En dan die prachtparades
van de schutterij voor kaptain Ummelinck, onder de muziek van
Gaillards kapel.

Maar daar kwam Wullem. We gonge eerst nog effe om het telefoon-
ketoortje een achter de bank na de peurderaars kaïke. Ze zatte
in d'r klaine roeibootjes wat an d'r peure te morrele, die bai
de Visboer an de Visboerse Kaai erege wazzen. Der viele toe
nog al wat palinge te vange, doordat de have een oute beschoei-
ing ad. Meestal adde die loi een blauw loshangend kieltje an
en een plat petje op met een rechtop staande rand. Het voorste
deel van de bootjes was met allefe tentje bedekt, waarin de
peurders vailig zatte voor de rege. Voorin stongen de pusses
met water.

Zo! En toe gong et op et Oofd af voorbai "de Taansteeg" met
et Taanois, de Bovedayer langs tot we bai et Stadstimmerois
en de Vlaringsse boot in de roimte kwamme.

Sjonge, sjonge! Wat een kloit werrekend vollek! Zo wat eel de
kant tot et Prikkegat toe natte koipers bai d'r tonnes, midde
in de vette klieder, an het aringpakke, pekele, of hoepe om de

doige slaan. Je zag geen and van 'n koiper zonder dissel of aringe. Allegaar adde ze 't druk, druk, druk!

Ze adde zellefs geen taid om 'n blasie te pikke, geen frunnekie taid. Wat adde sommige van die venters toch merakelse klauwierre an der laif. Dat mot wel as je de ele dag met brainzoute pekel mot werreke. Een gewoon mens zou gaan sjimpe van de pain. Ze mosse wel hard sjouwe, want 's winters na de ofsnai verdiene ze dikkels geen schurrefie. Dan is et arremoei eblazen!

En nou in de ave zellef! Wat een schepelaive! Loggers, sloepe, hier en daar een oeker met 'n platte kont. Allegaar nog van out. Stale zag je d'r geen. De "Voorwaarts" en de "Voorloper" (Vl. 146 en 147), de eerste aizere, wazzen er niet. Wel zag je nog 'n paar kofferdijsers; "De Levant" en "De Vrede" met kaptain van Rain, die wain voor Ogendaik oit Portugal haalde. Maar dat wazzen ook de enige, die niet met de visserij van doen adde. De logger was de baas, of tie nou aan de kant lag voor lade of losse of door de Bagetel na binne gebrocht of weer terug de aven oitesleept wier. Bai dat losse, as de volle tonnes oit het onderschip na bove ebrocht mosse worre hoorde je al maar dat bekende:

"Aande veur aande,
bait maor op je taande:
't is de breugem en de broit,

en dan met 'n lange oitaal:

gooit ze de deur maar oi-et

En de tonnes wazzen bove.

Je begraip aigelijk niet, dat het pontje door al die drukte nog kon vare.

Toch ebbe we in al die drukte nog welles rusteg een arinkie epikt, dat op "De Alpha" (Vl. 141) van Vriens door schipper Wapenaar, de vader van m'n ouwe vrind Arie Wapenaar (de latere dichter) lekker in mootjes voor ons klaar emaaft wier.

Eve doke we nog voor in z'n schip onder de vrondelkap door in het vrondel (= vooronder) met al die krebbe voor het vollek. Oe hebbe de loi et daar hoitehouwe! En toch was het een van de goeiste schepe.

En nou nog effe langs de oize lope: ketore, pakoize, deftige redersoize. Al net zo druk daar, maar anders. Alles liep door mekaar. Zeeloi die weer gonge vare met d'r plunjezak of d'r stoppekissie, met hullie vrouwen of meissies - alles in dracht - die ze na boord brochte, koipersbaze bai de pakoize, die de nodige rommel aalde, waiffies of kerels, die net een zoodje hafebedeld adde. Wat 'n ge-loop en d'r lag toch erregveul pekelt op straat. Halleman zag je: Vlaringers, Scheveningers, Kattekens, Urrekers in d'r bolle broeke, loi oit de contreiye van Egmond, Bovenlanders, ga maar door. En tusse al die vettige drukte warempel bai een redersoie voor deur een deftige dienstmaid met een esteve wit mussie op d'r mooi opemaakte haar. Ze stong met een lange kopere voetspoit de rame nat te make. Midde in de pekelboel een helder wit schort over een zwarte jurk. Wat ad die maid 'n gittige oge!

Drukke, drukte! En toch was er nooit plisie nodig. Joost den diender met z'n lange graize baard kon kalmpjes op et Kerrekof voor et bero op z'n stoel gaan zitte. En Knaap en Arrewain derbai. Bai het Prikkegat, waar we langs heen moste om op "Het Platje" te komme, wier het derekt 'n tikkie stiller. De mande met prikke voor de beug lagge voor in et gat. Daar was et dieper dan achteran, waar we altaid pootje baaide, toe de zwemschool der nog niet was. Langs de blomfabriek kwamme we eindelijk an het Platje. Wullem wou nog even verder om in de Maas te spoeye. Maar main

niet ezien. Ik gong derekt de trap op na bove, ik ad zo'n trek in m'n bakkie; 't was toch al om-ende-bai twalef ure eworre. En nou fain an 'n tafeltje voran. Wat 'n prachteg oitsicht op de Maas. Voor ons wapperde de rooie vlag an de Van Speijkpaal. Gauw kwam Joris met z'n lekkere bakkie. Et was 'n grote mok, die we kregen met 'n dikke schagge koek, waarachtig geen hompie. Maar de koffie was zo eet, dat ik teuge Wullem zee: "Ik bran me tong. Een pietsie minder eet ken ook wel." We wazze niet allenig. Een tafeltje verder zatte een paar vrouwe met 'n borretje raist en 'n zwoereje spek voor der te klessen. En daarachter zatte ze van 'n prakkie urrete te smikkele. Tot 'n uur of een ebbe we daar zitte geniete. Toen benne we terug egaan. Nog effe zaine we links af eslagen en langs de outzagerij, die van m'n vader was eweest door et Bonebossie naar 't zand van de Maaskant gaan kaike, waar we altheid zwomme. Toe was 't genogt eweest en mosse we na ois om te ete.

HET GESLACHT STRUIJS TE VLAARDINGEN

TEKENEN VAN LEVEN

door

Matthijs A. Struijs

Inleiding

De ondertitel van dit stuk geeft al aan, dat het niet de bedoeling is hier een genealogie van het geslacht Struijs neer te schrijven. Veeleer heeft het tot doel u een inzicht te geven in het leven en bedrijf van die familie in Vlaardingen.

Toch is er niet aan te ontkomen vooraf een fragment genealogie op te nemen, al was het alleen maar om u bekend te maken waarom deze 'tekens van leven' zijn nagespeurd.

Welnu, de feitelijke reden voor het beginnen met een onderzoek naar de familie Struijs-in-vroeger-dagen, was de verwarring, die vaak heerst met betrekking tot de spelling van de geslachtsnaam, en het daarmee samenhangende probleem 'wie is verwant aan wie'.

Al vrij snel werd duidelijk dat alle nog in Vlaardingen wonende, of daar hun oorsprong hebbende naamdragers, ongeacht de spelling van de naam van dezelfde stamvader afkomstig zijn.

Van deze stamvader is nog niets meer bekend dan zijn naam Cornelis, en hij zal geboren zijn omstreeks het jaar 1565. De volgende in de reeks was zijn zoon Gerrit. Deze zou ca. 1590 geboren kunnen zijn.

Een zoon van deze laatste werd op 28 januari 1618 gedoopt in de kerk van Schiedam en ontving de naam Cornelis.

Hij ging op 10 oktober 1638 te Vlaardingen in ondertrouw met Pietertje Dirckx. Hun huwelijk werd op 3 november van dat jaar te Schiedam gesloten.

Het echtpaar kreeg minstens twee zoons, de ene Gerrit, en de andere Dirck genaamd. Beide werden geboren in Vlaardinger Ambacht, maar te Vlaardingen gedoopt, respectievelijk in 1645 en 1649.

Gerrit trouwde in 1669 te Vlaardingen Trijntje Harelemmerhout, en in 1684 te Kethel Reynsburghie van der Cauw.

Ook Dirck, die in 1679 Poorter van Vlaardingen werd, 1) huwde twee maal. Voor het eerst in 1671 te Vlaardingen met Martijntje Groen uit Pijnacker, en in 1682 te Schiedam met Neeltje Oosthoek van Overschie.

Alle Vlaardingse naamdragers zijn nakomelingen van Gerrit met zijn eerste vrouw, of van Dirck met zijn tweede vrouw. Uit beide andere huwelijken zijn geen kinderen bekend.

De schrijfwijze van de naam kan niet als maatstaf worden gebruikt, indien men wil weten van welke van de twee men afstamt. Dit in tegenstelling met wat wel eens wordt beweerd.

De beide stammen gebruikten namelijk alle naamvormen door en naast elkaar.

Het meest oorspronkelijke zal de vorm 'Van der Struijs' zijn geweest, getuige de oudste vermelding bij het huwelijk van Gerrit in 1669.

De naamlijst van de genealogie Struijs bevat momenteel ca. 800 Vlaardingse naamdragers, van wie de nodige gegevens bekend zijn. Een geslachtslijst van enkel namen en data vertelt ons echter nog niets over de levensomstandigheden. Om daar wat duidelijkheid over te krijgen zijn, en worden, talloze, niet zuiver genealogische bronnen nagezocht. Uit deze bronnen komen de onderstaande notities, die op zichzelf nog maar een klein deel vormen van alle aantekeningen.

Hoewel uit het voorgaande reeds is gebleken dat de oudste naamdragers niet uit Vlaardingen, maar uit Schiedam of Vlaardinger Ambacht afkomstig zijn, is een artikel in een uitgave als deze toch wel gerechtvaardigd, omdat de familie nu al sinds drie eeuwen deel uit maakt van de Vlaardingse bevolking.

Overigens is Schiedam waarschijnlijk ook niet de stamplaats. Een herkomst uit Dordrecht, of zelfs uit Belgisch Vlaanderen behoort ook nog tot de mogelijkheden.

De voorwaarde dat in dit stuk het accent moet liggen op de stad, en niet op de personen, heeft uiteraard de keuze van de onderwerpen beïnvloed en beperkt.

Daarom vertelt het eerste deel iets over de behuizing der familie en het laatste deel wat wetenwaardigheden over hun arbeid.

Hoewel de familie niet al te welgesteld was, waren sommige leden ervan toch nog wel eens in het bezit van onroerende goederen, waarvan het meerendeel bestond uit huizen, met of zonder erf.

Een klein deel bestond uit 'best weiland', dat door vererving in hun bezit kwam. Deze landerijen werden meestal direct na de verkrijging weer verkocht, de huizen behield men zelf.

Bezaten men meer huizen dan het eigen woonhuis, dan werden de overigen vaak verhuurd aan familieleden.

Hierdoor ontstond in een aantal jaren de situatie dat in een enkele straat soms meer dan zes families Struijs woonden. Vooral het Westnieuwland was zo'n straat.

De Dayerstraat, Landstraat, Peperstraat, Ridderstraat, Hoogstraat, Nieuwe Havenstraat en de Kortedijk behoren tot de meest voorkomende straatnamen. De familie had hier huizen in bezit of huurde deze. In mindere mate gold dit voor de Rietdijkstraat, de Waal, de Omring van de Kerk en het Koningsveld. 2)

Aan de hand van boedelbeschrijvingen is na te gaan hoe een huis was ingedeeld en ingericht.

Als voorbeeld hier een beschrijving van een huis aan het Westnieuwland, dat er in 1801 zó uitzag:

Een voorkamer, met daarin een Kabinet, een Friese klok, twee schilderijen, een spiegel, drie stoelen, drie entjes matten en een porseleinkast.

Een gang, waarin vier schilderijen aan de wand.

Een binnenkamer, waarin een bruin geverfde ladetafel, een porseleinkastje een bedstede met gordijnen, een tinnekast, een schoorsteen, een 'rakje', een spiegel en twee schilderijen aan de wand, op de vloer 'een muurkastje met eenig rommeling', acht stoelen, een tafel, een Bijbel in folio met lessenaar, vijf gewone stoelen, een thee-emmer en een theeketel.

Een kelder, gevuld met allerlei huishoud-gereedschap.

Een keuken, voorzien van enig kookgerei.

Een achterkamer, waarin een bedstede, tafel, zes stoelen en enige wandversiering.

Ten laatste nog een gangetje, een voor- en een achterzolder en een vliering.

De verleiding is groot om hier de gehele inventarisatie op te nemen, maar dit voert te ver, mede omdat Andries Struijs, wiens woning en boedel hierboven omschreven werd, niet minder dan vier vrouwen heeft getrouwd, waardoor in het huis een erg grote hoeveelheid vrouwenkleding aanwezig was, die ook alle met name worden beschreven. 3)

Deze vrij uitgebreide inventaris staat wel in schrille tegenstelling met een inschrijving in het 'Taxatieboek der Collaterale Successie', gedaan op 30 september 1684, als de overgrootvader van Andries is overleden:

".....eene Gerrit Corneliszn. van der Struijs, sijnde onderhouden geworden door armenmeesters en sulcx uyt des armes middele van Vlaerdinger Ambacht, inden selven Ambacht insolvent is overleden, en sulcx desselven comen en

moeten werden onderhouden van den selven armen, zijn aan desselffs armen, alsoo overmits het voornoemde onderhoud, gedevalveert een vervalle huysje en kleyn stuckje boogert, bij opgemelten van der Struijs naergelaeten...".

Het huisje wordt toegewezen aan een buurman, Ary Jansse van der Burgh, op voorwaarde dat hij gedurende twee jaren één van Van der Struijs kinderen zal onderhouden. 4)

De huizen wisselden nog al eens van eigenaar, soms reeds binnen enkele jaren. De prijzen die er voor betaald werden zijn erg verschillend. Het is niet ongewoon dat een huis, gekocht voor f 350,-- binnen twee jaar weer van de hand werd gedaan, maar dan voor f 50,--. Nu was bedoelde verkoop wel min of meer binnen de familiekring gedaan, zodat een gelegenhedsprijs niet moet worden uitgesloten.

Was een woning een leven lang in het bezit van één man, dan werd het als regel na zijn overlijden door de erfgenamen verkocht. Zo koopt in 1720 een Pieter van der Struijs een huis met erf, staande en gelegen aan de westzijde van de Kortedijk, voor f 430,--. Zijn erven verkopen het in 1773 voor f 800,--. 5)

De akten van verkoop van onroerend goed zijn zeer ambtelijke stukken, waarin weinig nieuws staat. Een enkele keer is er nog wat aardigs in te vinden, zoals in een akte van 15 september 1826, betreffende de verkoop van een huis aan de Rietdijk aan Jacob Struijs.

Tot de lasten van dit huis behoort het 'Pastory Rentje', ten bedrage van 37 en een halve cent 's jaars, ten behoeve van de Parochiale Kerk dezer stad. 6)

Het huis zal waarschijnlijk gestaan hebben, of daar nog staan, bij de zgn. Pastoryen of Predikantshuizen aan het begin van de huidige Maassluisdijk.

Schenking van woningen komt ook een enkele maal voor.

De meergenoemde Andries ontvangt in 1795 een huis van zijn moeder, Sara van der Vlucht. Het huis ligt op de hoek van de Timmersteeg/Hoogstraat/Nieuwe Havenstraat. De Timmersteeg is de zuidelijke belending. De diepte van het huis maakt het Andries mogelijk om het deel aan de Hoogstraat, op zijn beurt te schenken aan zijn dochter Sara en haar man Jacob Berkhout. 7)

Het gedeelte aan de Nieuwe Havenstraat wordt verhuurd voor f 36,-- per jaar en bestaat uit een kamer, keuken, zolder en plaats. 8)

Een eerdere schenking vindt plaats in 1792, als Aagje van der Wind, weduwe van Dirk Struis haar huis, aan de noordzijde van het Westnieuwland gelegen, afstaat aan haar dochter Anna en diens man Teunis van Vliet. In de akte wordt de bepaling opgenomen dat Aagje zolang als zij zelf en haar dochter leeft, in het achterhuis mag blijven wonen, tegen betaling van f 1,-- per week. Echter... het huis is niet geheel vrij, er rust een hypotheek op van f 700,--, die Teunis wél moet overnemen. 9)

Na het overlijden van Teunis, in 1801, moeten zijn nagelaten schulden betaald worden. De tijden zijn echter slecht, zo slecht dat de voogden over de kinderen de weduwe adviseren de erfenis niet te aanvaarden omdat de meubelen, het weinige zilver, de klederen én het huis niet toereikend zullen zijn om de schulden af te lossen.

Aan de verkoop van het huis kan helemaal niet gedacht worden omdat 'in deeze tijd de huizen een zoo geringe waarde hebben'.

Onder belofte de schulden te zullen voldoen, aanvaardt Anna toch de erfenis. 10)

De algemene verarming, ontstaan door de Franse overheersing, heeft ook de familie Struijs niet onberoerd gelaten.

Een voorbeeld daarvan is de geschiedenis van Gerrit Struijs, geboren in

1753. Deze was op middelbare leeftijd een redelijk welgestelde Stuurman ter Visserij, die vier huizen bezat en bovendien nog wat effecten en aandelen in enige Hoekerschen. 11)

Uit de nu bekend zijnde gegevens komt hij naar voren als een geziene en gerespecteerde Vlaardinger.

Helaas keert voor hem het getij in 1806. Hij verkoopt dan één van zijn huizen, in 1808 gevolgd door de verkoop van twee huizen.

In 1815 leent hij een bedrag van f 600,-- op zijn laatst overgebleven huis. Deze lening is kennelijk niet voldoende, want in 1818 moet hij ook zijn laatste bezit van de hand doen voor f 1100,--. 12)

In 1822 is zijn neergang volledig: hij woont gratis in een achterhuisje van een timmermanswinkel aan de Hoofdkade. 13)

Zonder enige nalatenschap sterft hij op 22 januari 1823.

De akten van verkoop worden meestal door de belanghebbenden zelf ondertekend. Door verblijf op zee of door andere omstandigheden wordt ook wel iemand gemachtigd dit te doen.

Zo'n bijzondere omstandigheid kan zijn dat de verkoper van een huis niet in Vlaardingen woont.

Bij een verkoop in 1815 blijkt dit een Delftenaar te zijn.

Alle formaliteiten voor de koop worden in dit geval afgehandeld door Gilles de Willigen, de 'Veerschipper op Delft en vice versa'. 14)

Dat het met de huur- en verhuur van woningen vroeger ook al niet zo gemakkelijk toeging, blijkt uit een verklaring, gepasseerd op 3 februari 1746 voor Notaris Michiel de Vooght, betreffende een ruzie over een huis, waarvan Ary Pietersz. van der Struijs, tijdens een zondagmiddagbezoek aan de metselaar Gerrit van den Bergh, tegen wil en dank getuige was. (GAV - NA inv. nr. 38, akte nr. 4)

Samen met zijn mede deposant, Helena de Moucheron, verklaarde hij:

".....dat sij deposanten op zondag den 29e january laatst leden, des avonds sijn geweest ten huysse van den Requirant, alswanneer tussen vijff en ses uren ten selven huysse is gekomen de persoon van Cornelis Hartog, (wonende in een huys van den gemelde van den Berg), vragende aan denselve van den Berg: 'Moet ick verhuysen?', op welke vraag de meer gemelde van den Bergh antwoordde van 'Jae, want de huurjaren sijn uyt'.

Dat de voornoemde Cornelis Hartog daar op is uyt den huys gegaan om sijn vrouw te haalen, met wien hij kort daarna aldaar weder in huys quam. Wanneer de huysvrouw van meer gemelde Cornelis Hartog de voornoemde Gerrit van den Berg aansprack, seggende: 'Mijn man sijt dat ick mij moest komen verdedigen'. 'Seggie dat wij moeten verhuysen?', daar is niemant die ons daar uyt sal krijgen, de duyvel selfs niet!'

Op welk seggen van den Bergh antwoorden: 'Gij sult verhuysen, off ick sal het u doen doen!'. Waarop de vrouw van gemelde Hartog verstoort uytvoer, seggende: 'Ick verhuys voor geen weesdieff want dat bent gij en gij gaat sonde met weeskinderen haer goet pronken!'. Voegende de voornoemde Cornelis Hartog daar nogh bij: 'Gij sijt een groote schelm', met meer andere schelt woorden."

Waarvan acte !

DE ARBEID

U vermoedde het al en het ligt ook voor de hand: ook de familie Struijs was ten nauwste betrokken bij de Vlaardingse Haringvisserij.

De meeste mannen van de familie waren tot ca. 1900 zeevarend, hetzij ten dienste van de visserij of van de koopvaardij.

Zij vervulden aan boord van alle soorten visserijsschepen alle mogelijke functies tot die van Stuurman en Schipper.

Slechts één begon later een Rederij- en Haringhandel.

Hoewel niet zeevarend waren de mannen aan land vrijwel allen toch bij de visserij betrokken en wel via hun werk als pakker, hoger of inwerper van de haring, plaatsknecht, kuiper, schuurknecht, zoutmeter, 'booter', zeilmaker, blok- en houtenpomp maker enz. enz.

Slechts een enkeling beoefende een algemeen beroep als timmerman, turfdrager, bierdrager, tapper en slijter, schoenmaker of herenkapper. 15)

Na 1900 worden de beroepen iets meer gevarieerd en gaan er minder mannen ter zee. De aanduiding 'fabrieksarbeider' wordt wat meer gebruikt en ander soortige beroepen komen voor zoals: hofmeester, scheepsbouwer, klinker, machinist, bankwerker, meubelmaker, boekdrukker, schoolmeester.

De jongere generaties zijn steeds beter onderlegd, hetgeen uit de door hen gekozen beroepen blijkt: huisarts, predikant, enkele accountants, een landbouwkundig ingenieur, een huishoudkundig lerares, lector, marine-officier, computerdeskundige, constructeur en schoolhoofd.

Ook de vrouwen van de familie waren veelal betrokken bij het arbeidsproces, hoewel soms gedwongen door het vroeg overlijden van hun echtgenoot.

De oudst bekende aantekening over het werk van de vrouw is gevonden in het 'Memorieboek van Burgemeesteren' uit 1751:

" Den 10e july 1751 hebben Burgemeesteren, vermits het overlijden van Cornelis Pietersz. Hoodenpijl, in zijn leven waargenomen hebbende het schoonhouden van het vlot en de trappen, mitsgaders bij en omtrent de pompen bij de vismart, alsmede de varkemarkt, die bedieninge weder (gedelegeert) aan Barber van Vliet, huysvrouw van Gerrit Struijs; en ten selven dagen den eed van suyvering aan hande van Burgemeesteren afgelegd". 16)

In 1755 wordt Barber ook nog aangesteld als 'Turfftonster'. 17)

Veel weduwen begonnen een nering aan huis. Er wordt consent verleend om 'grutte, meel, koffy ende thee' te verkopen, of 'hout bij de tel', 18) 'water en vuur' neringen ontstaan 19) en sommige worden huisnaaister 20) of inlandskramer 21) met waren van de 2e soort.

In dienst van anderen bestond hun werk meestal uit het breien van netten, het 'boeten' of herstellen van netten of wel verhuurden zij zich als dienstbode of werkster bij een 'juffrouw' van goeode stand.

In 1895 hield Jacoba Westerdijk-Struijs de lokaliteiten onder het raadhuis schoon, alwaar de bureaus van politie gevestigd waren. Per jaar ontving zij hiervoor f 70,--. 22) Haar voorgangster in dit werk was ook een weduwe Struijs, die echter slechts f 30,-- per jaar ontving.

Zij had dan ook nog een baan, namelijk 'opzichtster over het schoonhouden der scholen'

Als er in juli 1884 een cholera epidemie dreigt, krijgt zij opdracht om 'de privaten, waterplaatsen en schoollokalen dagelijks te reinigen met het mengsel van ijzervitriool en carbolzuur'.

In 1885 wordt haar opgedragen 'het aansteken en blussen der lantaarn op het plein der tusschenscholen en het toezicht op het schoonhouden van de bewaarschool' waar te nemen, tegen een vergoeding van f 10,-- per jaar.

23)

De mannen, werkzaam in dienst van de stad als pakker, hoger of inwerper van de haring, turfdrager, bierdrager, of zoutmeter, gingen toch vrijwel elk jaar één of meerdere reizen mee naar zee.

Daartoe was de toestemming nodig van de burgemeesteren der stad. In twee termen wordt deze toestemming gegeven, n.l. het 'consent om ten haring te varen' en het 'consent om een jaagreis te doen'.

Het eerste was geldig voor de gehele teelt, het tweede echter per reis, omdat voor nog een reis in dezelfde teelt, wederom consent werd gegeven. 24)

De oudst bekende Stuurman ter Visserij in de familie is Willem van der Struijs, die in 1762 op het Hoekerbuisschip 'De Hoop' ter haringvangst uitvaart. 25)

Overigens is de benaming Stuurman niet bedoeld om aan te geven dat hij letterlijk het schip stuurde. In feite was hij de gezagvoerder, tegen wie wij nu Schipper zeggen.

Men gebruikte ook wel de naam Stierman, die de gezag dragende functie beter uit laat komen, omdat in dat 'Stier' iets zit van besturen, in de zin van leiding geven. Dit in tegenstelling tot de stuurman, die werkelijk het schip stuurde.

In verband met de op de schepen gebruikte helmstok, werd de echte stuurman 'stokhouder' genoemd.

Tijdens de jagerij op de nieuwe haring in 1779 vangt genoemde Willem 5 tonnen haring, die, eenmaal aan wal gebracht door het jaagschip, de kapitale som van f 1280,-- de ton opbrengen! De normale prijs in die tijd was f 700,-- tot f 800,--.

Ter herinnering aan dit feit werd door de overbekende Vlaardingse schoolmeester Anthonie Buiteweg, jawel, die van het zanggeschil, een gekalligrafeerde oorkonde vervaardigd, waarop de vanger, Willem Struijs, de aanbinger, stuurman Ary den Boogert, en de koper, Pieter van der Drift, vermeld worden. De oorkonde is in 1846 door C. van Yperen vernieuwd. 26)

Over het wedervaren van de mannen op zee is middels attestaties en verklaringen, processen verbaal zouden wij ze nu noemen, nog wel iets bekend geworden.

Op 10 november 1787 geeft Stuurman Leendert Struis een attestatie af over het verlies van het anker en de kabel of 'reep' daarvan.

Hij verklaart dat het schip bij het vertrek op 7 september uit Vlaardingen en de 8e daarna in zee gelopen, van alles wel voorzien was, zijnde alles hegt, sterk en in goede order.

De 21 oktober wilden zij het anker lichten, maar dat zat vast, vermoedelijk aan een oud wrak. De reep brak en zij verloren ruim twee derde van de nieuw ingelegde reep en bovendien het anker.

De kabel had f 108,-- gekost, het anker was waardig f 52,--.

De deposanten, zijnde de stuurman en twee bootsgezellen, verklaren tenslotte dat het verlies zonder hun toedoen is geschied, en dat 'mitsgaders alle zeemanschap te hebben gebruikt'. 27)

Een andere verklaring, uit 1772, wordt kennelijk bij voorbaat afgelegd:

"....dewelke verklaarde tot requisitie van diegeen die sulx soude mogen komen te requireren, waar en waaragtig te zijn, dat zij deposanten gedurende die gehele reis, geen reepen, want, ofte scheepen voor haar boeg hebben gehad, veel minder gehakt; ook dat zij die geheele rijs niet gestaakelt hebben". 28)

Vermoedelijk is 'niet gestaakelt hebben' te lezen als 'geen lichtsignalen met een toorts hebben gegeven'.

Het ontbreken van een met name genoemde requirant kan er op wijzen dat er hier 'een boos gerucht' in het spel is. Ter dekking tegen een mogelijke aanklacht is deze verklaring voor de Schepenen afgelegd.

Het vissen van mensen mag dan meestal in verband worden gebracht met de apostel Petrus, ook de haringvisserij moesten dit wel eens doen. In februari 1772, tijdens de winter-teelt, vaart het Hoekerschip 'De Jonge Ary' in zee ter hoogte van Zandvoort, als daar een pinkschuit langs zij komt, waarvan de schipper de vers gevangen vis van Stuurman Cornelis van Rossen wil kopen.

Dit gebeurt ook. De pinkschuit wordt geladen met 190 kabeljauwen voor 54 stuivers het stuk. Dit gebeurde in de nacht tegen één uur.

De schuit vertrekt naar Zandvoort.

Dan verklaren de deposanten, onder wie Leendert Struijs, matroos,

".....dat voorts een klein half uur na die tijd, wanneer de deposanten op order van de stuurman het anker waaren lichtende stont, hebben hooren roepen: "wij sinken, gij moet ons helpen", als wanneer de stuurman met de deposanten alle weer hebbe gedaen ten dien effecten dat de voornoemde Jacobus van Houten, (van de pinkschuit), met zijn agt manschap zijn geredt en gevist". 29)

De winter-teelt of de wintervisserij heeft nog een opmerkelijke zijde. De Stuurman, die ter wintervisserij gingen, moesten alvorens te vertrekken, een eed afleggen, waarin zij ondermeer moesten beloven hun schip weer in de Vlaardingse Haven terug te brengen. 30)

De winterreizen waren vaak erg moeilijk, vooral ook door ijsgang en mist. Men verloor tijdens die reizen nog al eens materiaal.

Zo ook in 1786, als de beuglijn bij het inhalen blijkt vast te zitten en verloren gaat.

In een verklaring daarover, ter requisitie van de reder Klaas Hoogendijk, wordt nauwkeurig de financieele schade berekend. 31)

" 6 lijnen, waerdig 1 gulden en twee stuivers per stuk, dus	f 6 en 12 st.
100 stel (hoeken of haken?), waerdig	f 1
een baeklijn, waerdig	f 4
een joon met deszelvs wartel, waerdig	f 4
een joon, waerdig	f 2 en 10 st.
	f18 en 2 st.

Ongelukken op-en met de schepen hebben enkele keren het leven van een Struijs gekost.

Een pech-reis, zonder het verlies van mensenlevens, maakte in 1797 Jan van der Struijs mede.

Het schip was genaamd 'Sophia-Johanna', een vishoekerschip waarvan boekhouder was de heer Adrianus van den Ham, Medicine Doctor binnen deze stad. Stuurman Ary de Heer, de stuurmaat, en twee bootsgezellen leggen over de rampreis een verklaring af. Jan was één der bootsgezellen.

"Dat zij deposanten met een voorsz.schip op den 25 januari 11. uyt de haaven deeser stad ter visscherij zijn uytgezeild, en die dag hunne reyze heb-

ben vervolgd, tot onder het eyland Rosenburg, dat zij daags daar aan hunne reis hebben vervorderd, dog op de hoogte van den Brielle koomende op order van den 's Lands uytlegger aldaar hebben geankerd, wanneer zij deposanten vervolgens na daar toe permissie van dezelve uytlegger te hebben bekoomen hun anker weederom hebbe geligt, en na dat zulks verrigt was en eer zij het schip in bedwang hadden, alstoen zijn gedreeven teegen zeeker tjalkschip; welk tjalkschip zoo zij deposanten bij hunne terugkomst alhier zijn geïnformeert (bij Missive door de heer Jan Hoeting te Rotterdam aan hun deposanten boekhouder toegezonden en aan hun vertoond en voorgelezen) werd gevoerd bij schipper Lammert Tjerks, en aan 't welke door 't gemelde aandrijven is toegebracht eene schaade waarvan de kosten ter herstelling hebben bedraagen eene somma van zeeven en zestig guldens en zestien stuyvers, en alzoo voor het aandeel van hun deposanten schip eene somma van drie en dertig guldens en agtien stuyvers.

Dat zij deposanten na het aandrijven teegen gemelde tjalkschip hun reys hebben vervorderd en in zee zijn gelopen tot op de hoogte van omtrent 56 graden, alwaar zij op den 28 january zijn gearriveerd en voorts hun visscherij begonnen, waarmede zij dan ook hebben gecontinueerd tot den 15e february, ten welken daage zij om de harde wind en storm geen visscherij konde pleegen, en alzoo maar drijvende waaren. Wanneer aan hun vervolgens het ongeluk overkwam dat door een harde wind en storm de mast van onderen opspleet en aan stuk brak.

Dat zij deposanten daarop zooveel hun moogelijk was, de gemelde mast op de breuk met (ijzeren) pennen of nagels hebben genagelt en bezorgt, ten eynde met dezelve naar huys te kunnen zeylen, of bij 't bedaaren van 't weer nog eenige visscherij te pleegen, dat het weer daarop zeer bedaard wordende, zij vervolgens op de neering zijn gebleeven tot den 26e february, wanneer zij hun terugreis hebben ondernomen en waarin zij dan ook zijn geslaagt, tot op den 28e february wanneer zij weederom bij 't inkoomen der Maas, in 't midden van 't diep, het ongeluk hadden teegen zee-kere besaanschuyt, gevoerd door Stuurman Cornelis de Kooning, aan te drijven, en aan dezelve eenige schade aan de boeg toe te brengen. Welk ongeluk alleen is toe te schrijven aan het sterke tij en dat gemelde besaanschuyt in 't midden van 't diep lag. Zijnde zij deposanten vervolgens behouden in de Haaven deezer stad gearriveerd.

Verklaarende wel expresselijk dat voorgemelde ongelukken zonder hun toedoen zijn geschied, en het eerste en laatste geval alleen aan de opgegeeven omstandigheden, en het splijten der mast zoo't hun is voorgekomen, alleen aan de kragt en 't geweld der wind is toe te schrijven, als hebbende alle moogelijke zeemanschap gebruykt en zijnde de mast bij 't uytzeilen gaaff, heel en in compleete order geweest." 32)

Over de ongelukken waarbij familieleden omkwamen is vaak niet meer bekend dan de plaats waar zij zijn overleden. Dat is bij IJsland; ter hoogte van Hitland, een der Shetlandse eilanden; bij Lissabon (aldaar ook begraven); bij Bergen in Noorwegen; of op zee 47 gr. 16 min. N.B., 13 gr. 36 min. W.L. ten westen van Greenwich, of ook voor de mond van de Maas. 33)

Soms blijkt uit de overlijdens akten dat er meer mensen bij betrokken waren, door inschrijving op dezelfde dag. Vermoedelijk waren dit slachtoffers van een echte schipbreuk.

Over de visserij op IJsland is een boekje bewaard gebleven getiteld:

"Egt verhaal der wonderbaare bewaaring Gods,
van de manschappen, gevaaren met het schip
'De Eendragt', gevoerd geweest by Stuurman
Cornelis Struys; ter Yslandsche Vischvangst
van Vlaarding vertrokken, den 23 april 1782"

Te Vlaardingen, by K. Nykerk, 1783

De stuurman en twee van zijn matrozen, Ary de Wit en Cornelis Jansz. van Teylingen, vertellen hierin hun belevenissen bij-en op IJsland, nadat zij in het ijs waren vastgeraakt.

Na veel omzwervingen komen zij in de maand september 1783 weer thuis, waar zij aan Ds. Lambertus de Beveren Esveld verzoeken een dankoffer in Gods huis te mogen brengen, hetgeen op zondag 14 september geschied. 34)
Het gehele verhaal is doortrokken van een groot Godsvertrouwen.
Na de behouden terugkeer overheerst natuurlijk de dankbaarheid.

Tot besluit van dit stuk citeer ik hier de laatste regels van het 'Egt verhaal', die een wens inhoudt, die ook de belevers van het V-7 feest kan aanspreken:

"Gelyk wy ook wenschen dat dit Verhaal altyd zal
mogen strekken om ons, de onze en den Leezer, op
te wekken om den Allerhoogsten de eer te geeven,
voor de menigvuldige blyken van onbepaalde magt,
ongehoudene goedheid, byzondere hulpe, redding en
bewaring over ons".

Gedaan te
Vlaardingen, maart/april 1973

Verklaring der noten.

- 1) GAV - ASV Poorterbeek van Vlaardingen
 inv. Hoogendijk nr. 60 (in afschrift pag. 83)
- 2) Opsomming verkregen uit akten van koop-en verkoop, van inventarisaties,
 van belendingen enz.
- 3) GAV - NA Nots. J. Kramer; inv. nr. 68, akte nr. 7
- 4) GAV - ORA Taxatieboeken Collaterale Successie,
 inv. nr. 12, 1684 september 30
- 5) GAV - ORA Akten van Transport van onroerende goederen,
 inv. nr. 76, fol. 80 vo - inv. nr. 85, fol. 1
- 6) GAV - NA Nots. P. Verkade; inv. nr. 109, akte 208
- 7) GAV - ORA Akten van Transport van onroerende goederen,
 inv. nr. 88, fol. 97 vo
- 8) GAV - NA Nots. J. Kramer; inv. nr. 68, akte nr. 7
- 9) GAV - NA idem ; inv. nr. 66, akte nr. 29
- 10) GAV - NA Nots. P. Verkade; inv. nr. 73, akte nr. 7
- 11) GAV - NA Nots. T. Woordhouder; inv. nr. 60, akte nr. 150
- 12) GAV - ORA 1806: Akten van Transport van onroerende goederen,
 inv. nr. 90, fol. 18
 1808: idem; inv. nr. 90, fol. 128 - inv. nr. 90, fol. 129
 1815: Notarieel archief Nots. P. Verkade,
 inv. nr. 95, akte nr. 71
- 13) GAV - NA Nots. A.H. Engelbert van Banchem,
 inv. nr. 102, akte nr. 131
- 14) GAV - NA Nots. P. Verkade; inv. nr. 95, akte nr. 131
- 15) Opsomming verkregen uit Memorieboek van Burgemeesteren
 (GAV - ORA, inv. nr. 71, 72 en 73) en uit de Registers van
 Patentschuldigen.
- 16) GAV - ORA Memorieboek van Burgemeesteren,
 inv. nr. 72, bladz. 1
- 17) GAV - ORA idem; inv. nr. 72, bladz. 47
- 18) GAV - ORA idem; inv. nr. 72, fol. 204 e.a.
- 19) Overlijdensakte van Ary Struijs, dd. 25.1.1844 e.a.
- 20) GAV - Registers van Patentschuldigen, 20 e.a.
- 21) GAV - idem; 39 e.a.

HET VLAARDINGSE HOSPITAALSCHIP "SCHEEPSBOUWLUST" TIJDENS DE TEELT VAN 1838

door Dr. J.P. van de Voort

Reeds sedert de zestiende eeuw werd de Nederlandse haringvloot begeleid door konvooschepen of "buysconvoyers" 1). In vreedetijd deden de buysconvoyers ook wel dienst als hospitaalschip. Voor het eerst in 1714 worden hospitaalschepen voor de haringvloot vermeld.

In 1801 wordt als een van de taken van het Comité tot de Groote Visscherij uitdrukkelijk genoemd het uitrusten van hospitaalschepen 2). Het waren drijvende lazarets bestemd om zieke vissers aan boord te nemen en daarvoor bekwame vissers af te staan. De reserve-vissers aan boord werden aangeduid met "overgangers".

Naast medische hulp door een heelmeeester of "doctor" verleende het hospitaalschip ook technische hulp. Er waren dan ook steeds één of meer scheepstimmerlieden aan boord. Verder had men victualiën en scheepsonderdelen, hout en ander hulpmateriaal aan boord. Kortom, de hospitaalschepen dienden in het algemeen om te voorkomen, dat de buizen en hoekers wegens averij of ziekte van bemanningsleden ontijdig de visserij moesten staken. Het hospitaalschip kruiste dan ook voortdurend langs en rond de vloot of was in de nabijheid ervan gestationeerd, met name in de baai van Lerwick op de Shetland Islands. Een bijkomende, maar belangrijke omstandigheid was, dat het hospitaalschip de communicatie tussen de schepen van de haringvloot verbeterde.

Van 1814 tot 1857 was er steeds een hospitaalschip bij de haringvloot 3). Van enkele hospitaalschepen worden de journalen en andere administratieve gegevens bewaard op het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage 4).

Hun namen:

hoekerschip	"Cornelia Lucia" (1816 en 1819)
hospitaalschip	"Juno" (1820)
masthoekerschip	"Scheepsbouwlust" (1838-1842)
hoekerschip	"De Drie Gezusters" (1847 en 1857)
hoekerschip	"De Jonge Aletta" (1847)
hoekerschip	"De Willem Beukelszoon" (1847 en 1848)
hoekerschip	"De Haring en Kabeljauwvisserij" (1848)

Het journaal van het masthoekerschip "Scheepsbouwlust" uit 1838 hebben wij als voorbeeld genomen om te zien hoe de reis van een hospitaalschip tijdens de teelt verliep.

Het journaal vangt aan op zaterdag 2 juni 1838. Het schip lag toen in de Vlaardingse haven.

Cornelis Goedenraad was de kapitein. Op 7 juni en volgende dagen werd het schip geladen: planken, spillen, ankers, roerhaken, vingerlingen 5) en allerlei andere benodigdheden voor de visserij en de schepen. Het was een drukke van belang in die dagen, want de hoekers keerden terug van de beugvisserij en de haringschepen werden gereedgemaakt voor de haringdrijfnetvisserij. Op zaterdag 9 juni werd de "Scheepsbouwlust" verhaald van "voor het zandhok" tot buiten aan het hoofd.

Op 14 juni werd de equipage gemonsterd in tegenwoordigheid van de "Heeren der Groote Visscherij".

De bemanning bestond uit 24 koppen: kapitein, doctor, stuurman, eerste timmerman, tweede timmerman, kuiper, kok, twee matrozen, kajuitjongen en

veertien zogenaamde overgangers.

De volgende dag, 15 juni, was het dan zo ver: buisjesdag. Alle schepen hadden de vlag gehesen en het was mooi weer. "Dat een mooi ge. igt opleverde" tekent de journaalschrijver aan.

Op dezelfde dag nog vertrokken de ventjagers 6) en een twintigtal haring-schepen 7). De Scheepsbouwlust vertrok de volgende dag na hoog water met minstens dertig haringschepen uit de Vlaardingse haven. Veertien à zestien schepen zeilden in de haven van het kanaal van Hellevoetsluis.

Sommige haringschepen zeilden aan de grond. De Scheepsbouwlust was 's avonds op de rede van den Briel. Vandaar vertrok men de volgende morgen om vier uur met "labberkoelte" 7). Om half acht was men "in de put". Daar wachtte men tot wassend water en ging onder zeil om negen uur. Om tien uur was men in zee met twintig haringschepen en koerste noordwaarts.

Het eerste verzoek om hulp kwam op 23 juni, toen men ten zuiden van de Shetland Islands ("Hitland") voer. Schipper Arris van Noord had een zieke jongste. Hij werd overgenomen en in zijn plaats werd een overganger afgegeven. De volgende dag, 24 juni, arriveerde de Scheepsbouwlust in de baai van Lerwick, waar de Hollandse buizen zich al eeuwenlang verzamelden aan het begin van elke teelt. Diverse schepen hadden hulp nodig. De jongste op het schip van Teunis van Vliet was "ongesteld" evenals de koopman op de Maassluise ventjager van schipper Jacob van Rossen. Enkele schepen hadden ook lekkages en verzochten om hulp van de scheepstimmerman van het hospitaalschip. In de baai lagen ook een ventjager en twee haringschepen uit Emden. Blijkens het journaal bleef de Scheepsbouwlust tot 20 juli in de baai van Lerwick liggen.

Op 26 juni en volgende dagen kwamen sommige haringschepen, die averij of zieken hadden, naar de baai terug. Verschillende schepen hadden lekkages.

Cornelis Goudswaart meldde, dat er zo veel gevangen was, dat de "Hamburgse" jager thuis kon zeilen. Volgens de "Naamlijst der haring-schepen" van 1838 was de Hamburgse jager de tweede die mocht afzeilen, en wel met 40 à 50 tonnen ongepakte haring. Dit betekent, dat de eerste jager, die naar Vlaardingen zou zeilen met 15 à 20 tonnen ongepakte haring, reeds vertrokken was. De derde jager zou naar Maassluis varen met 50 à 80 tonnen haring. De Maassluise jager vertrok volgens het journaal de volgende dag, 27 juni. In de nacht van 27 op 28 juni was er weinig gevangen. De volgende dagen kwamen vele schepen weer in de baai terug met lekkages en zieken. Op 30 juni lagen er 65 haringschepen. De volgende dag, zondag, vertrokken er weer 40 ter haringvisserij en 's maandags nog eens 25. In het journaal van 5 juli wordt opgegeven welke schepen van de vloot nog niet in de baai van Lerwick waren geweest, nl. 18. Op 10 juli had de scheepstimmerman reeds 24 maal technische hulp aan de schepen verleend.

Veel pech had Hendrik Admiraal die op 13 juli voor de derde maal in de baai van Lerwick kwam vanwege lekkage in de bun. Hij wist te vertellen, dat de laatste jager, de zevende, op 11 juli naar Vlaardingen was teruggekeerd.

Op 20 juli zeilde de Scheepsbouwlust uit de baai van Lerwick, richting de Orcaden, om de haringvloot op te zoeken. Het schip kruiste tot 22 augustus in het gebied voor de kust van Peterhead, waar ook 60 à 70 Schotse haringboten visten, en voor Aberdeen en Dundee. Eind juli en begin augustus zeilden vele haringschepen naar huis. Omstreeks 15 augustus praaide het hospitaalschip haringschepen die met hun tweede reis bezig waren. Van zieken wordt weinig melding gemaakt. J. van Roon, die men op 10 augustus praaide, berichtte echter, dat hij vier dagen eerder zijn jongste had verloren. Hij was overboord gevallen en verdronken.

Op 22 augustus keerde de Scheepsbouwlust terug naar de baai van Lerwick en bleef daar gestationeerd tot 1 oktober. Er lag ook een Engelse oorlogsbrik die toezicht moest houden op de Schotse vissers. Met de haringvisserij van "Hitland" ging het slecht. Van de meer dan honderd haringboten van de

Shetlands visten er maar twintig of dertig. Men zag veel haaien, maar weinig haring. Ook de vangsten van de weinige Hollandse haringvissers die nog op de baai kwamen, waren in september niet groot.

De bemanning van het hospitaalschip bracht de tijd door met schoonmaken van het schip en met water en ballast innemen. Er waren twee ernstige zieken. Een daarvan, Simon de Heer, was al op 30 juni aan boord gekomen. Hij was lichamelijk wel hersteld, maar bleef "zo zonder geest", dat na overleg met de scheepsdoctor, de kapitein en de Nederlandse consul besloten werd hem kosteloos met de stoompakketboot naar huis te zenden. Ernstig ziek was ook Hendrik van Linden, die het zeer benauwd op de borst had en daardoor herhaaldelijk "ongesteld" werd.

Op 18 september besloot men bij de eerste de beste gelegenheid uit de baai te zeilen. Storm en zuidenwind verhinderde echter het uitvaren tot 1 oktober. Toen lichtte men het anker bij noordnoordwestenwind.

Van twee Hollandse schepen vernam men op 3 oktober, dat een week eerder een twintigtal haringschepen zuidwaarts koersten. Ook de Scheepsbouwlust zette koers naar het zuiden en praaide onderweg verschillende haringschepen. Van sommige nam men zieke bemanningsleden over in "ruil" voor overgangers.

De vangsten op de derde reis waren maar schraaltjes. Alleen Willem Schouten was op weg naar huis met een schip vol haring (7 oktober). Het schip van Hendrik Verschoor uit Maassluis was zo lek geworden, dat schipper en bemanning het in de steek moesten laten.

Op 8 oktober was men 25 mijl ten oosten van Flamborough Head. Op 10 oktober zag men om 4 uur 's morgens het vuur van de Goeree. Even later kwam de loods aan boord en om 10 uur was men in de Goeree. Via Hellevoetsluis en Nieuwersluis ging het naar Vlaardingen, waar men om 6 uur arriveerde. De volgende ochtend liep de Scheepsbouwlust met hoog water de haven van Vlaardingen binnen en maakte vast voor de losplaats. Het schip werd die dag nog schoongemaakt en 's avonds nog werd de bemanning afgedankt.

In het journaal is afzonderlijk aantekening gehouden van het gedrag der manschappen. Sommige overgangers hadden tabak gekocht op de schepen waarop ze overgezet waren. Ze brachten de tabak mee aan boord van het hospitaalschip, wanneer de zieke bemanningsleden die zij vervangen hadden, na herstelling weer werden "omgeruild". Het was echter streng verboden aan de bemanning van het hospitaalschip om tabak, brandewijn en jenever anders dan voor eigen gebruik aan boord te hebben. 9)

Zodra Reinier van Rooyen, een Schiedammer, overgezet zou worden, werd hem gevraagd of hij zijn tabak niet mee moest nemen. Hij zei echter van geen tabak te weten. Van de zieke Hendrik van Linden vernam kapitein Goedenraad echter, dat de Schiedammer 27 pond tabak in zijn kooi had verstopt. Van Rooyen had de scheepstimmerman en de kok trachten over te halen een deel van de tabak te kopen.

Kapitein Goedenraad tekende verder aan, dat de "samenleving in de kajuit" met kapitein, stuurman en doctor wel wat te wensen overliet. De doctor was daarvan de oorzaak. Hij zorgde niet goed voor de zieken, toen ze in de baai van Lerwick waren. Ook nam hij telkens iets uit de medicijnkast mee, wat de kapitein maar heel onfatsoenlijk vond.

Ergers was een geval van insubordinatie op 5 oktober. Pieter Bubbezon, een overganger, weigerde overgezet te worden op het schip van Pieter Schouten, waar de jongste ziek was. Bubbezon was reepschieter en bovendien nog niet aan de beurt om overgezet te worden. Goedenraad wilde hem echter als reepschieter overzetten, omdat zijn maat, die aan de beurt was, niet "kloek" genoeg was.

"Ik verdom het", zei Bubbezon, waarop kapitein Goedenraad hem aangreep en een slag en trap gaf "om hem tot zijn plicht te brengen". Ook Arie den Dulk reepschieter, weigerde desgevraagd. Goede raad was duur. De kapitein trok daarop zijn mes en onder bedreiging daarmee en met hulp van de stuurman gelukte het de overspannige Arie den Dulk tot rede te brengen. Ook in andere

gevallen moest de kapitein zijn gezag met enig geweld handhaven. De hele reis van het hospitaalschip Scheepsbouwlust had op één dag na vier maanden geduurd. Men had in totaal 89 schepen gepraaid, er waren 34 ziektegevallen behandeld, 18 keer een overganger overgezet en er was 41 maal technische hulp verleend, waaronder 17 keer voor lekkages. 10)

Noten

- 1) A. Beaujon, Overzicht der geschiedenis van de Nederlandsche Zeevisscherijen, Leiden, 1885, blz. 220-222
- 2) idem
- 3) Soms twee; van 1858 tot 1899 zijn er geen hospitaalschepen uitgereed, zie J.C. Vermaas, De haringvisscherij van 1795 tot 1813, Vlaardingen, 1922; in 1898 werd de "Nederlandsche Vereeniging ten behoeve van zee-lieden van elke nationaliteit", nu de "Vereniging... Hospitaalkerk - schip De Hoop" geheten, opgericht, die sedert 1899 het hospitaalkerk-schip "De Hoop" exploiteert.
- 4) P.A.N.S. van Meurs, Het archief van het Kollegie van de Groote Vissche-rij van de Provincie Holland... 1823-1857, in: Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven 1918, blz. 448-449, nr. 29.
- 5) Vingerling: oog aan de achterstevens, waarin de roerhaak past; zie J. Viétor, Zeemanstaal, Amsterdam, z.j.
- 6) Ventjagers: schepen die de eerste vangsten van de buizen en hoekers o-vernamen en die snel naar de wal brachten; in deze tijd waren alle ha-ringrederijen aangesloten bij de Vereeniging van Zoutharingreederijen, die vaststelde naar welke havens de ventjagers mochten afvaren, in wel-ke volgorde en met welke hoeveelheden.
- 7) In dit jaar voeren er 127 schepen ter haringvangst uit, waarvan 81 uit Vlaardingen; zie Naamlijst der haringschepen 1838.
- 8) Labberkoelte: flauwe wind; zie J. Viétor, a.w.
- 9) J.C. Vermaas, a.w. blz. 19
- 10) Door ons geteld.

Het Kollegie van de Groote Visscherij 1795-1845; een jubileumvoordracht

door Dr. J.P. van de Voort

Op 7 mei 1845 hield H.L. van Linden van den Heuvel, president van het "Kollegie der Groote Visscherij voor de Provinciën Zuid- en Noordholland", tijdens de algemene ledenvergadering te 's-Gravenhage een voordracht, waarin hij een kort overzicht gaf "van het Personeel en Finantieel bij ons Collegie, met het Materieel van deszelfs Administratie, en de resultaten die het opleverde gedurende de voorledene halve Eeuw". 1) Op het jubileum-karakter van deze voordracht is misschien wel wat af te dingen, als men bedenkt dat P.A.N.S. van Meurs de archieven van De Collegies voor de Groote Visscherij in twee gedeelten heeft geordend met elk een eigen inventaris: voor en na 1823. 2) In de voordracht echter wijst niets er op, dat Van Linden van den Heuvel dat jaar als een caesuur zag.

Het College voor de Groote Visscherij is omstreeks 1567 ontstaan. 3) Bijeenkomsten van belanghebbenden in de zoutharingvisserij zijn al bekend vanaf 1495. Bij decreet van 5 maart 1795 werd door de Provisionele Representanten van het Volk van Holland het Collegie "gemortificeerd", dood verklaard. 4)

De reders uit Vlaardingen en Maassluis wisten echter gedaan te krijgen bij de Representanten, dat een commissie de vorming van een nieuw college zou voorbereiden. Bij decreet van 3 juni 1795 werd het nieuwe "Comité van de Groote Visscherij" geconstitueerd. Het bestond uit tien leden: Teunis Brobbel, Laurens Hoogendijk, Johannes van der Kemp en Pieter Wijnen, allen uit Vlaardingen; Govert de Hoest, Lambregt Schelvisvanger en Hendrik van der End uit Maassluis; Thade Pan en A.J. Kluppel uit Enkhuizen en Willem Bek uit De Rijp. 5) Allen waren reders.

Daarin lag een belangrijk verschil met het aloude College, dat bestaan had uit gedeputeerden van de stemhebbende Hollandse steden, die zich eertijds met de zoutharingvisserij bezig hadden gehouden. Plaatsen als Vlaardingen en Maassluis hebben in het oude college nooit vertegenwoordigers gehad, wel bijv. Rotterdam, Brielle en Schiedam, die in de achttiende eeuw geen of weinig betekenis meer hadden als haringplaatsen.

Het Collegie van de Groote Visscherij, dat sedert 1795 bestond uit vertegenwoordigers van de directe belanghebbenden in de zoutharingvisserij, en wat later ook van de haringhandel, werd op 1 april 1823 ontbonden. Het was het gevolg van de nieuwe visserijwet van 1818, waarvan art. 10 bepaalde: "In elke zeeprovincie waar zulks nodig zal worden geoordeeld, zal onder Onze approbatie door de Provinciale Staten aangesteld worden een Kollegie, bijzonder directie hebbende over alles wat de haringvisserij en derzelver negotie aangaat". 6) Het duurde tot 1 april 1823 eer het nieuwe College kon worden geïnstalleerd.

Zag Van Meurs in 1823 een duidelijke caesuur, omdat het College nu "provinciaal" was geworden, president van Linden van den Heuvel klaarblijkelijk niet. Voor de zittende leden veranderde er ook weinig. Alleen het aantal leden werd met drie uitgebreid.

Weledele Heeren !

Thans wederom wettig alhier bijeengeroepen zijnde, om volgens Jaarlijksche gewoonte de belangen der Groote of Zoutharingvisserij die ons toevoorzigt zijn aanbetrouwd, te overwegen en te regelen, zoo heb ik de eer, tot dat einde, deze algemeene Vergadering te openen.

Ik wensch U allen, Veelgeachte Medeleden en mijzelve, geluk, met het voorregt, dat wij ons Weder hier in gezondheid mogen verzamelen, hebbende ik

van het ontbrekend Waardig lid *Rijckevorsel* de mededeeling bekomen, dat aangelegenheden van gewigtigen aart hem beletten om onze Vergadering bij te wonen.

Te grooter Waarde mogen en moeten wij toch aan onze algemeene Veréénigingen geven, naar mate de voortsnellende tijd en onze klimmende Jaren, iedere Mei-Vergadering in hare wederkomst, voor ons onzekerder doet zijn, want hebben wij bij ondervinding uit ons midden verscheide Leden in den vollen bloei des levens door den dood zien wegmaaijen, zoo is het eene ontwijfelbare waarheid dat, naar mate wij tot meergevorderden ouderdom nog mogten gespaard zijn geworden. Wij destemeer dien voor ons onkenbaren en onzichtbaren eindpaal dagelijks, hoeveel te meer jaarlijks beduidend zijn genaderd !

Het is geenszins mijn voornemen, om de opgeruimde stemming onzer harten, bij het aangename des wederziens, eenigermate te verstoren door de verdere voortzetting dezer sombere toon, den aart en het doel onzer Werkzaamheden brengen dat ook niet mede, maar zij gedogen toch eenen ernstigen blik op het voorledene, waartoe ik mij bijzonder thans genoopt gevoel, doordien de algemeene Vergadering welke wij dezer dage houden, in de Jaarboeken van het Collegie voor de Groote Visscherij bekend en opgeteekend staat als de *Vijftigste* van deszelfs eigen onafhankelijk bestaan !

De opmerking hiervan, bewoog mij om U Weled. Heeren ! als inleiding tot onze gewone werkzaamheden, ditmaal een kort overzicht aanbieden van het Personeel en Finantieel bij ons Collegie, met het Materieel van deszelfs Administratie, en de resultaten die het opleverde gedurende de voorledene halve Eeuw zedert desselfs vestiging; blijvende mijn voornemens steeds bestaan, - het opperwezen daartoe mij gezondheid en lust schenkende, om dien terugblik meer uitgebreid, volledig en aanschouwelijk te verzamelen, tot eene nagedachtenis voor mijne opvolgers, van welk werk ik gaarne, bij gelegenheid van dit ons zamenzijn dit Jaar, een en ander brokstuk aan mijne geëerde medeleden wil laten zien.

Ik noemde daar het Vijftigjarig bestaan, niet omdat onze Groote Visscherij geene vroegere oorsprong heeft, want de geschiedenis geeft ons daarvan de volle zekerheid en leverd belangrijke daadzaken en bijzonderheden op van oudere dagteekening Welker bijéénverzameling aan de vergetenheid te ontrukken hoe hoogstwenschelijk door mij gedacht, een Werk is dat veel tijd en bijzondere lust in het doorlezen van oude Schriften vereischt; maar ik bedoel thans meer bijzonder, de vestiging van ons afzonderlijk bestaan en werkend bestuur of Collegie. - want vóór het Jaar 1795 was het beheer der belangen van de Groote Visscherij veréénigd met - en ingedeeld bij dat der Pilotage, opgedragen aan Gedeputeerden van eenige Stemhebbende Steden onzer Hollandsche gewesten, zonder regtstreeksche bemoeijng of invloed van de belanghebbende Reeders.

Ten gevolge van een decreet der Provisionele representanten van 't volk van Holland dd 3 Junij 1795 werd het zoo even bedoeld Collegie ontbonden, en een op zich zelve staande en handelende Committé tot de Zaken van de Groote Visscherij in Holland gevestigd, zamengesteld uit tien voorname Reeders met eenen Secretaris. - Bij publikatie van 11 Novr 1795 werd aangezegd Committé opgedragen: het Bestuur van al wat de Zout en Versch-Haring-Visscherij in de gantsche republiek aangaat; en den 28 Julij 1801 het éérste algemeen werkend Reglement op de Visscherijen vastgesteld.

- Politieke Verwickelingen met Engeland en Vrankrijk deden de nakom. ing dier bepalingen hoe langer hoe meer verwaarlozen, tot dat een Besluit van onze Souvereinen Vorst van 10 Januarij 1814 dezelve weder herstelde en krachtadig invoerde.

Bij de Wet van 12 Maart 1818 werden de onderscheide Haringvisscherijen, in derzelven beheer en toezicht afgescheiden, en afzonderlijke Collegien voor de gewesten die zulks behoefden, voorgeschreven waardoor bij Koninklijk besluit van 31 December 1822 een Provintiaal Reglement tot stand kwam voor de Zout-haring-visscherij in Holland hetwelk den 15 Mei 1823 werd gevolgd door Reglementaire bepalingen op het Verpakken van Haring voor buitens'lands, - terwijl eindelijk met het Jaar 1828, een nieuw Provintiaal Reglement (bij

Koninglijk Besluit van 5 Junij 1827 goedgekeurd.) werd ingevoerd op de uitoefening der Groote of Zoutharing Visscherij waarnaar wij ons thans nog gedragen.

De vermelde opvolgende veranderingen van Staatsbestuur in ons land, hebben ook te weeg gebracht dat het eerste Committé tot de zaken van de Groote Visscherij met 1801 de Tijtel bekam, eerste van Provisioneel, en met 1802 van Committé voor de Groote Visscherij in de Bataafsche Republiek, - in 1807 Collegie der Groote Visscherij in t Koninkrijk Holland; - met 1812 verviel deze laatste bijvoeging; - zedert 1823 herkreeg het daar-en tegen de bijvoeging in de Provintie Holland; en laatstelijk, zedert 1840, na de administrative scheiding der beide gewesten tot heden maken wij uit, Het Collegie voor de Groote Visscherij in de Provintien Zuid- en Noord-Holland.

Dat er thans niemand meer bestaat van het eerste Personeel in ons Collegie, zamengesteld uit 10 Leden, als: uit Vlaardingen T. Brobbel, L. Hoogendijk, J. v.d. Kemp en P. Wijnen, - uit Maassluis G. de Hoest, L. Schelvisvanger en H. v.d. Endt, - uit Enkhuizen Tade Pan, en A.J. Kluppel, en uit de Rijk W. Bek, met den Secretaris Ph. Bouwmeester, dit zal wel geen Uwer Verwonderen alzo toch de reeds manlijke leeftijd van die eerste Leden geene verlenging met 50 Jaren laat denken, - maar ik wie U bij deze gelegenheid doen opmerken de menigvuldige veranderingen, onder de Leden van ons Collegie voorgevallen.

Reeds in het begin van 't eerste tiental jaren (1795 - 1805) verloor ons Collegie door overlijden, uit Maassluis de Heer De Hoest, welke niet weder vervangen is geworden. - in het 2de tiental Jaren (1805 - 1815) werd door overlijden de Heer Pan uit Enkhuizen, vervangen door de Heer W. Slijper en en Heer Bek uit de Rijk, door zijnen Zoon C. Bek, - vd. Endt uit Maassluis door den Heer A. de Jongh, en Brobbel uit Vlaardingen door den Heer J.G. Betz; - wordende wegens de aan het Koninkrijk Holland toegevoegde Provintie Oostvriesland, den Heer P.J. Abegg zitting verleend wegens Emden, doch die in 1812 weder aftrad, door de scheiding van dat gewest bij onze inlijving in Vrankrijk.

- Gedurende het 3e tijdvak (1815 - 1825) hadden nog meer veranderingen door overlijden plaats: de Hr. Wijnen uit Vlaardingen werd vervangen door de Heer J. Drossaart; - Kluppel uit Enkhuizen door de Heer P.J. Abegg (toen aldaar wonende) Bek uit de Rijk door den Heer K. de Wit, vd. Kemp uit Vlaardingen door mijn persoon, - en L. Hoogendijk aldaar, door den Heer J. Dorsman De Willigen; Slijper uit Enkhuizen door den Heer S. Schuijt, - en Schelvisvanger uit Maassluis door den Heer A. Roest. - Ter gelegenheid van de, in dat tijdvak veranderde Inrigting van ons Collegie, verkreeg hetzelfde tot nieuwe Leden, wegens den Handel, uit Amsterdam de Heeren P.J. Ameshoff en P.J. Wijsman (en daarna wegens de Reederij uit Amsterdam de Heer J. Huidekooper) en uit Rotterdam Wegens den Handel, de Heer P.J.L. Ram, die in 1824 tot andere betrekkingen buitens'lands geroepen, weder werd vervangen door den Heer A. van Rijkevorsel Hzn.

In het 4e Tijdvak (1825 - 1835) loopt de verwisseling van Personeel bij ons Collegie nog sterker in 't oog: De Heer Dorsman de Willigen uit Vlaardingen vinden wij vervangen door den Heer S. van Gijn; - en deze weder door zijnen Zoon den Heer D. de Kater Van Gijn; - Drossaart door den Heer W. van Rossen, en de Heer Betz door zijnen Zoon K. Betz; - de Heer Abegg uit Enkhuizen door M. Korver Reijffert; - en overleed ook nog de Hr. Schuijt uit Enkhuizen die niet weder vervangen is, evenmin als den overleden Heer Huidekooper uit Amsterdam.

Eindelijk hebben wij in het laatste tiental Jaren (1835 - 1845) de Heer K. Betz uit Vlaardingen zien vervangen door de Heer A. Hoogendijk J.Zn., en de Heer Roest van Maassluis door den dood uit ons midden verloren zonder opvolging, terwijl even Zoo, bij levende lijve de Heer Reijffert uit Enkhuizen afgetreden wegens ongenoegzaam aantal schepen aldaar.

In de alzo doorgelope laatste halve Eeuw hebben er dus bij het personeel van het Collegie niet minder dan 25 aftredingen plaats gehad, terwijl het aantal leden oorspronkelijk 10 eenmaal opgeklommen tot 12, thans nog 9

bedraagd, waarvan wij uit het 2de tijdvak ons geächt medelid de Jongh, nog in ons midden mogen tegenwoordig zien.

Als Secretaris, assisteerde zedert 1817 de H^r. P. Kikkert den Vroegeren Heer Bouwmeester, en bleef na het overlijden diens laatsten, zedert 1823 tot nu toe, bij ons Collegie ijvrig Werkzaam, en der algemeene en bijzondere belangens Vurig toegedaan.

Eene andere beschouwing levert ons op de geldelijke administratie en staat van ons Collegie in de nu Verstreken Vijftig Jaren van deszelfs Vestiging, Waarvan een vlugtig overzicht in mijn plan is gelegen. -

Devoorname inkomsten waren bij Voortduring doch in bedrag afwisselend, de renten van Lands effecten, bij den aanvang toegekend tot een nominaal bedrag van f 37000. - a 2½ pct. - met de Jaarlijks geheven wordende Lastgelden. Welke naar gelang der behoeften tot een minimum van f 1.05 en een maximum van f 3.- per Last van den gezouten, en met f 3.- van de 12000 stuks versche haring, zijn nodig geweest; (het laatste heeft met 1822 opgehouden) - tot Tweemaal toe heeft het Gouvernement nog eene buitengewone rijkstoelage geschonken, te Weten in 1798 ad f 3300.- en in 1802 ad f 10.000.-; - terwijl hetzelfde daarenboven de Uitrusting bekostigd van het Hospitaalschip, door het Kollegie gehuurd wordende, met eene Jaarlijksche bijdrage van f 6400.- behalven in de Jaren 1799, 1800, 1805, 1808 tot en met 1814 toen van zoodanig hulpmiddel geen gebruik is gemaakt. - in 1808 werdt slechts f 3000.- maar in 1801 en 1822 daar en tegen telkens f 7500.- daarvoor uitgetrokken. -

Ofschoon niet altoos directelijk, of door tusschenkomst van het Kollegie beheerd, mag hier niet gezwegen worden van de Rijks-Premien voor de Haring-schepen: - reeds vóór 1795 werdt ter aanmoediging van de Zoutharingvaart door de Landsregeering Jaarlijks eene Som van f 500.- p^r. Schip toegestaan, welke gunst voortdurend is bewezen, behalve in de Jaren 1798 en 1801, 1803, en 1810 en 1813, toen die Vaart niet of zeer weinig heeft plaats gehad; - in 1802 werdt zij verhoogd tot f 700.- en in de beide Jaren 1824 en 1825 tot f 750.- Ingevolge een Koninglijk besluit van 18 Mei 1823, werdt die premie in dat en de twee volgende Jaren in Massa berekend naar het aantal schepen doch alleen toegewezen voor die, welke in ééne reis minder dan f 4500.- en op twee of meerder reizen minder dan f 6000.- aan overgegevene of aangebragte Haring en Visch besomd hadden, en mitsdien per centsgewijze verdeeld en Uitgereikt in evenredigheid van alle de Verliezen der Schepen bij een gevoegd; - op dezen voet werden die Verliezen tot 50 per cent toe vergoed, en alsdan het overschietende der Capitale premiesom verdeeld over alle de schepen zonder onderscheid, - het aantal Verliezende schepen is bevonden te zijn 1823 van de 127 - 101; in 1824 van de 123 - 109; en in 1825 van de 116 - 70, terwijl de totale Premie-Som heeft verstrekt tot goedmaking van de Verliezen naar de genoemde Maatstaf, in 1823 tot 31 3/5, in 1824 tot 39 4/5 en in 1825 tot 50 pct., als wanneer toen nog ongeveer 4/5 der Capitale Premie Som als overschot over alle de Schepen is verdeeld geworden.

Ter voldoening aan een ander Koninglijk besluit van 8 Mei 1828 Werdt en Wordt nog zedert 1829 de rijks-premie alleen toegekend aan zulke schepen die bij de VerEeniging der Haringreederijen zijn ingeschreven, en waarvan alzoo al de aangebragte Haring tegen vooraf bepaalde prijzen overgenomen, en buiten beheer van den afzonderlijken Reeder, door eene Hoofdcommissie wordt verkocht. - de inrigting hiervan, gearresteerd bij Gedeputeerde Staten van Zuid en Noordholland, dagteekend van den 5 Junij 1829. - De algemeene Winsten of Verliezen hieruit voortvloeiende, per Cents gewijze naar de besomming der goedgekeurden Haring van ieder schip omgeslagen, bedroegen in 't Voordeel, van 2 7/8 tot 57 7/8, en in 't nadeel van 1 3/8 tot 8 2/5 per Cent zedert 1829 tot het laatstvoorgaande Jaar, over 't Welk het Verlies, het gemelde maximum van Vroeger, Verre overtreffen zal. - Buiten deze verééniging en dus ook buiten het genot der Premie maar in 't Vrije beheer van den Haring zijn

gebleven in 1829 het eerste Jaar 32 schepen, het 2de Jaar 28 - het 3e 16, - het 4e 12, - en zoo van Jaar tot Jaar afdalende tot het aantal van 5 schepen in de laatstvoorgaande Jaren.

Wat nu tegen over deze Inkomsten en Ontvangsten betreft de kosten van be heer en Uitgaven bij het Kollegie, - behalven de Uitrusting van het Hospi- taalschip, door één altoos bestreden met de Lands-toelage, - bestonden die steeds van den beginne af, in Vacatie gelden voor de Leden, - in Jaarwedden, - en in Drukloonen met andere Kleine Uitgaven, - naar gelang van meer of minder Vergaderingen of bijeenkomsten met alle de Leden of die van enkele afdeelingen, zijn de eersten, uit den aard der zaak zeer onderscheiden ge- weest; - in de 25 eerste Jaren beliepen zij 3 a 4 Duizend Guldens, - laater 5 a 6 Duizend Guldens, - en klommen zelf in 182²/3 bij de beraadslagingen over het nieuw Provintiaal Reglement onder 12 Leden tot méér dan f 6800,-- zedert is het bedrag daarvan, uit verschillende hoofde verminderd en beliep in de laatste jaren voor 9 Leden gewonelijk ongeveer 2 duizend Guldens.-

De Jaarwedde van den Secretaris, van 1817 tot 1832 met f 300,- verhoogd, eerste voor eenen adjunct en naderhand als pensioen voor den afgetreden, is overigens op f 600,- bepaald gebleven. - De ontvangers der Lastgelden van den gezouten aangebragten Haring genoten Vroeger 2½ per Cent van 't beloop, - later van de eerste f 800,- 8 pct. en naderhand van de eerste f 1000,- 10 pct. tot heden. - de Ontvangers der Lastgelden van den Verschen Haring, genoten vroeger even zoo 8, 5 en 10 pct. met en zonder Verhoging voor de eerst ontvangene Sommen, doch zedert de Provintiale inrichting van ons Collegie, heeft deze inkomst opgehouden. - De Jaarwedde van de Bode's, tot 1834 met f 500,- betaald, is zedert opvolgelijk verminderd in personeel en beloop, tot f 200,- behalven nog f 50,- voor een zaakwaarnemer te Enk- huizen, welke Reederij plaats zedert 1834 door geen lid meer in ons Colle- gie wordt vertegenwoordigd. - Het Salaris voor de Registerhouders van den last der aankomende schepen, bedroeg vroeger f 3½ per schip en f 1½ per bom in 't Jaar, - het laatste heeft mede zedert 1823 opgehouden, en het eerste is met 1834 op f 2 per schip bepaald. - Tegen over deze bezuinigingen zijn de Uitgaven vermeerderd met het Salaris voor de opzieners over den, voor buitens'lands verpakt wordende haring, ad 35 cts. per last, belopende van 4 tot 600 Guldens. - de drukloonen en andere kleine kosten zijn in de twee eerste en in het laatste tienjarig tijdvak genoegzaam even hoog gebleven, doch in het 3e en 4e tijdvak aanmerkelijk meer geweest, door ontstane nieuwe inrichtingen en daartoe vereischt wordende Reglementen als anderzins.

Het Totaal der ontvangsten bij ons Collegie, leverd zedert deszelfs ves- tiging (onbegrepen het nominaal bedrag van Effecten) als maximum op eene globale Som van f 37700,- over 1807, en het minimum van f 9000,- over 1843. - dat den uitgaven een maximum van bijna f 19000,- in 1802, en ruim f 18000,- in 1818, tegens een minimum van f 4000,- in 1798 en in 1801, - terwijl het geheele resultaat dezer terugblik bij den aanvang in 1795 eene nominale waarde van f 37300,- in 2½ pr.ct. Effecten met f 4200,- numerair aanbiedt, tegens eene dergelijke Som van f 18600,- in 2½ pct. Effecten met f 537,- in gelden bij het sluiten van ons Vijftig jarig Collegiaal bestaan - Tenslotte zij hier nog in 't Voorbijgaan aangemerkt, dat de geldelijke Ver- antwoording van 't Collegie door eene formele Rekening met bescheiden, is afgelegd geworden in 1796 en 1797 voor twee Leden van het Departement der Finantien in Holland, - in 1798, 99, en 1800 voor eene Commissie uit het administratief bestuur van het voormalig gewest Holland; - in 1801 voor Com- missaris tot de administratie der Finantien in 't zelfde, - in 1802, 3, en 4 voor den Raad van Binnenlandsche zaken der Bataafsche Republiek, - in 1805 en 6 voor den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche zaken der- zelfde, - 1807 a 10 voor den Minister van Binnenlandsche zaken van 't Koning- rijk Holland; - in 1811 voor den Heer d'Alphonse, Fransche Minister van Bin- nenlandsche zaken in Holland; - in 1812 a 15 voor den Secretaris van Staat vpor de Binnenlandsche Zaken, - in 1816 a 18 voor den Minister van Binnenland- sche Zaken in 't Koninkrijk Holland, - in 1819 a 22 voor den Minister van Pu- bliek onderwijs de Nationale Nijverheid en de kolonien,- en eindelijk in 1823 tot nu toe, voor eene Commissie

uit gedeputeerde staten van ZuidHolland; - blijkbaar heeft het hierbij evenmin ontbroken aan Verscheidenheid van Titulaire autoriteiten voor welke het Collegie zijne verantwoording deed, dan wij straks opmerkten bij de Titulatuur van ons rekenplichtig Collegie zelve.

Bij eene derde en laatste terugblik wilde ik uwen aandacht nog eenen korten poos vestigen op het materiele der Groote Visscherij aan het toezicht van ons Collegie opgedragen, waarbij niet minder de op en nedergang van al het aardsche als den afwisselenden voor en tegenspoed van alle menschelijke bedrijven in 't oog zal vallen.

In 1797 werden nog ten haring uitgerust 192 schepen, waaronder 44 van Enkhuizen, en 32 van Maassluis, - in 1798, a 1800 en 1803, 10, 11 en 12 niet één; - zedert onze onafhangelijke herstelling en Koninglijke Staatsinrigting is het aantal haringschepen geklommen van 104 tot 169 in 't jaar 1819, en beliep in de laatste jaren tusschen de 120 en 130, zijnde dat der Bommen in 1802 het meest 52 geweest. - Vlaardingen telde in 1797, 116 schepen en in 1818 nog 114 toen het even als Maassluis in datzelfde Jaar, zijn toppunt met 34 schepen bereikte. - Enkhuizen verloor sinds 1797 zijnen vroegeren roem op de haringvaart geheel, - bleef later slegts enkele schepen behouden, ofschoon in 1821 de overkomst des Heeren Abegg met 25 schepen, eenen vroeger gekende Welvaart, vier jaren lang, aldaar scheen te zullen doen herleven. - De Rijk vertoonde slegts in 't jaar 1802 een gunstig vooruitzicht, met 14 bodems ten haring te kunnen uitrusten, doch werd niet verder aangetroffen dan met en zedert 1814, toen van daar 5 schepen, en zedert nog één meer, zijn uitgerust, Voorleden Jaar klonk het aantal weder tot 7. - Delfshaven en Zwartewaai bragten van 1814 af tot nu toe ook enkele schepen in de Vaart, zoo mede Rotterdam tot 1830. - Monnikendam heeft 4 jaren achteréén, van 1818 tot en met 1821, 3 schepen uitgerust, Amsterdam van de Jaren 1824 tot 33, van de 10 tot 18 en in de laatste 10 Jaren telkens 7 bodems uitgerust; - Middelharnis begon in 1834 met 1 schip, en is thans geklommen tot 5 schepen; - Pernis bracht in 1837 tot 42 telkens mede 1 schip in Zee; - Scheveningen van 1834 tot 44 insgelijks; zoo als mede Schiedam, van den Jare 1839 af.

Was het aantal schepen die ten haring uitgerust werden in de afgelopen vijftig Jaren plaatselijk en gezamenlijk zeer afwisselend, niet minder was het de aangebragte hoeveelheid Haring, waarvan het Vrede Jaar 1802 met 4656 lasten van 190 schepen, de Kroon spant, terwijl in 1796, met twee schepen minder, niet de helft daarvan opleverde; bij de geregelde en ongestoorde vaart zedert 1814 hebben de Jaren 1815 en 1837 als maximum meer dan 3500 Lasten zien aanbrengen, maar daar en tegen 1820 slegts 1380, en het nog versch in het geheugen liggend Jaar 1843 als minimum slegts 1150 Lasten. Zedert onze nieuwe Provintiale inrigting vinde ik door de opzieners aangetekend als van de aangebragte Haring naar buitens'lands verzonden minstens 778 Lasten in 1843, en meestens over de 2100 Lasten in 1837.

Blijkbaar is, voor den aanvang onzer Collegiale Jaartelling, in tijden van oorlog en onvrije vaart, ter bescherming van Hollands beroemde Groote Visscherij, van wege het Vroeger bewind over deze aloude tak van Nijverheid, een gewapend geleide van een of twee schepen medegegeven, en als eigendom bij deszelfs Vestiging in 1795 toegekend, want reeds in het eerste Jaar vind ik, voor den Verkoop van zulk een Convooischip in ontvang ruim f 3500,- uitgetrokken - zedert gemelde Jaar is van Lands regeringswege tot aanhuring en uitrusting van zulk eenen ongewapenden Convooier, meer bijzonder uitsluitend tot Hospitaalschip ingerigt, eene geldelijke bijdrage toegekend van f 6400,- Jaarlijks, wanneer bij eene geregelde vaart zulk een Vaartuig onder de Vloot nodig wordt geoordeeld. - van 1814 af heeft onafgebroken de aanhuring van een daartoe geschikt bodem voor 4 a 5 zomermaanden plaats gehad, eerst voor f 1000,- 's maands: 't Jaar daarna voor f 636,- en later afdalende tot f 230,- van 1834

tot 1839, en van 1839 tot 1844 ingesloten geschiedde die aanhuring telkens voor 5 achtereenvolgende Jaren, eerst tot f 274,- en daarna tot f 399,- terwijl voor f 299,90 deze zomer weder Vijf nieuwe huurjaren een aanvang nemen.

Niet als bewindvoerder op - maar met dat Hospitaalschip, is van Gouvernements Wege op aanvraag van ons Collegie, in de Jaren 1824 tot en met 1832 een Zee-officier medegegeven, in last hebbende om bijzonder acht te geven op de nakoming der met Engeland overéengekomen verwijdering onzer Vischschepen van de Engelsche en Schotsche Kusten, en om te waken tegens de overtredding der Verbodswetten op ongeoorloofden handel met de Engelsche en Schotsche kustbewoners; als kunnende zoodanig officier, door zijn militair gezag daartegen krachtiger Waken dan de gewone schipper of bevelvoerder op zoodanig schip; zedert 1832 is de noodzakelijkheid daartoe minder dringend geweest, en zijn diensvolgens met dien officier ook de daarmede gepaard gaande kosten van Suppletair non activiteits tractement, tafelgeld en dergelijke, voor de Collegiale Cas gespaard gebleven.

Alzoo ik van de Jagerij - aangelegenheden thans niet zal gewagen om dat die minder regtstreeks tot de bemoeijingen van dit Collegie behoren, maar meer ondergeschikt zijnde aan de algemeene belangen der Haringvaart, plaatselijk behandeld en beheerd worden, - zoo zal ik met het gesprokene dit mijn overzicht besluiten dat ik thans mijne geëerde Medeleden gewenscht had te geven over het nu geëindigde tijdvak van 50 Jarig bestaan van het Collegie, belast met het beheer der algemeene belangen van Haringvaart en Handel in ons Vaderland.

Ik heb mij in de Voordragt daarvan bevljigt om de kortheid in acht te nemen, en dus slegts voorname punten en omstandigheden aangestipt.-

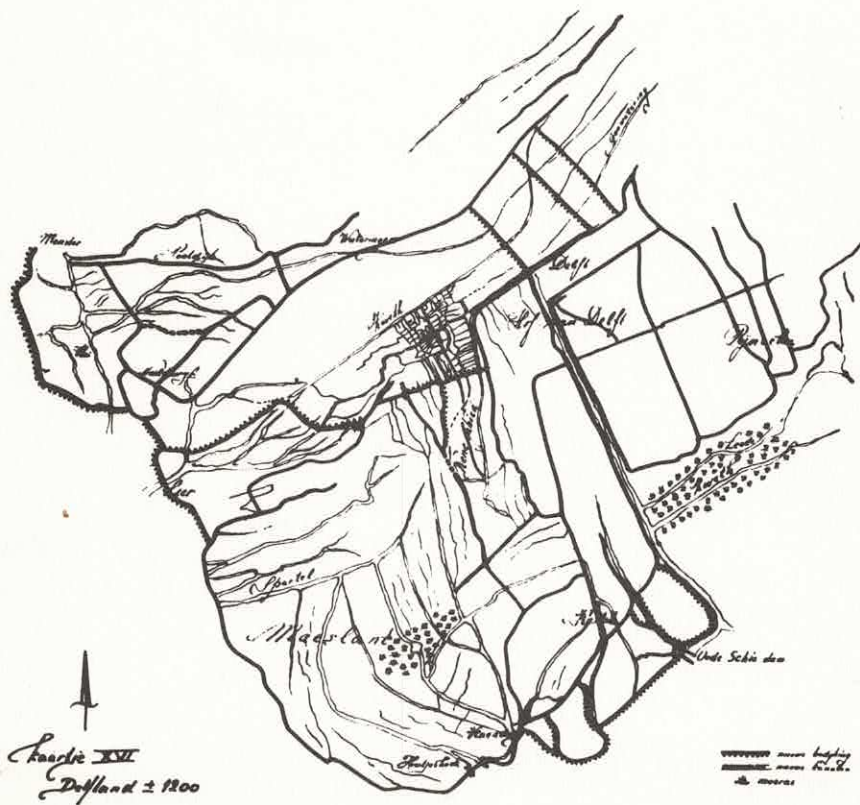
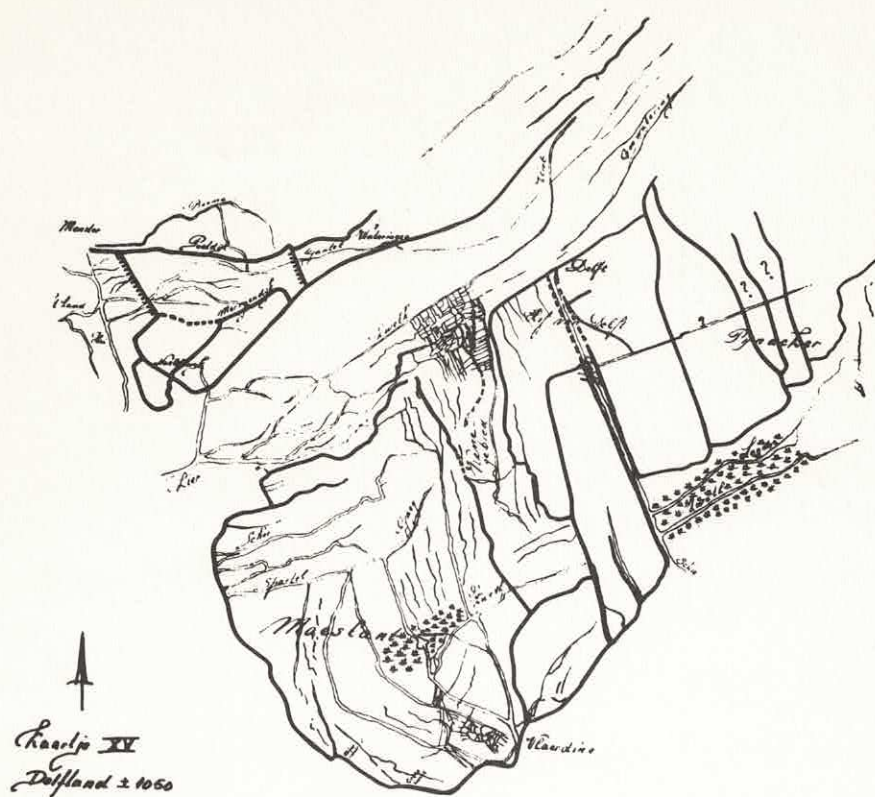
Ik hoop dat het Uwer aandacht niet geheel onwaardig is geweest, en Vraag verschoning indien ik U langer bezig hield dan Wenschelijk geweest Ware; maar de gelegenheid die zich thans als van zelve aanbied tot zoodanig overzicht, inplaats van mijne gewone inleidings toespraak, komt voor géén onzer (dit mag ik gerust aannemen) ooit Weder voor, en dáárom dacht het mij gepast die heden aangegrijpen, te meer nog om dat ik van den aangevangen Vrijwilligen taak tot het Verzamelen en schikken van Historische stukken en bijzonderheden aangaande de Zoutharingvaart en Visscherij in Nederland, bij gebrek aan tijd en soms ook aan lust tot onafgebroken voortzetting, het einde nog niet durf bepalen of kan zien en mogelijk ook niet bereiken zal.

Deze tak van Nijverheid, door onze Vaders de Groote Visscherij genoemd om den alomverspreiden rijkdom van zijne Vruchten werd eenmaal als eene Goudmijn in Nederland beschouwd, doch leverde in de laatste Vijftig Jaren alle blijken op van achteruitgang, langzame Verkwijning en Vermindering van levenskrachten, Veroorzaakt door matiger of geringe aanbrengsten, - onvooroordeeliger vertier, - toenemende mededinging bij andere natien, - Wellicht ook kostbaarder uitrustingen, en wat ook meer daarvan als bekende of onbekende oorzaken zouden op te geven of te gissen zijn.

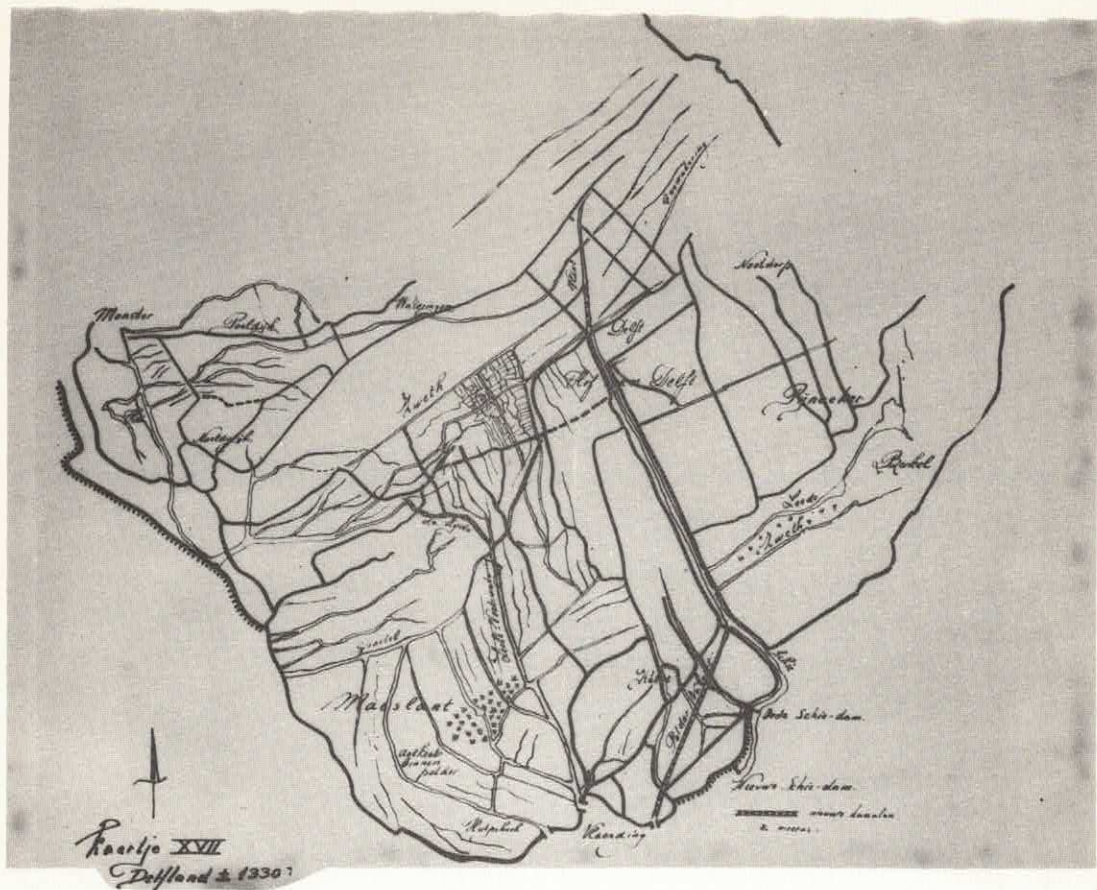
De Voorzienigheid, die eenmaal Nederland Weder als Voorheen in den reij der onafhankelijke Staten herstelde en tot nu toe bewaarde, Spare ook onze aloude tak van Volks nijverheid voor Verdere achteruitgang of geheel Vernietiging in ons Vaderland! Hij zegene de pogingen die nog onvermoeid aangewend, en de geldelijke opofferingen die nog bij Voortduring gedaan worden tot instandhouding onzer haringvaart met ruime vangsten en Voordeelig Vertier; - Hij schenke onze Wetgevers en de bestuurders van de Visscherij belangen met het nodig doorzicht om dáár, waar menschelijke Vermogens nog kunnen medewerken de beste middelen aantewenden tot hare herstelling, bloei en bestendigheid; en schenke, bij de voleinding der nu aangevange tweede halve Eeuw van ons Collegiaal bestaan, Wanneer Wij allen, Welligt reeds door een tweede geslacht alleen bij name meer zullen gekend of herdacht worden, aan hun die dan nog in gelijke betrekking en tot hetzelfde doel als wij thans, zullen zijn bijéengekomen, het Voorrecht om onder blijde herinnering aan genote Zegeningen en Voorspoed, met dankbaarheid aan den Algoeden, het Volle Eeuwgetijde van deszelfs Vestiging te mogen Vieren.

Noten

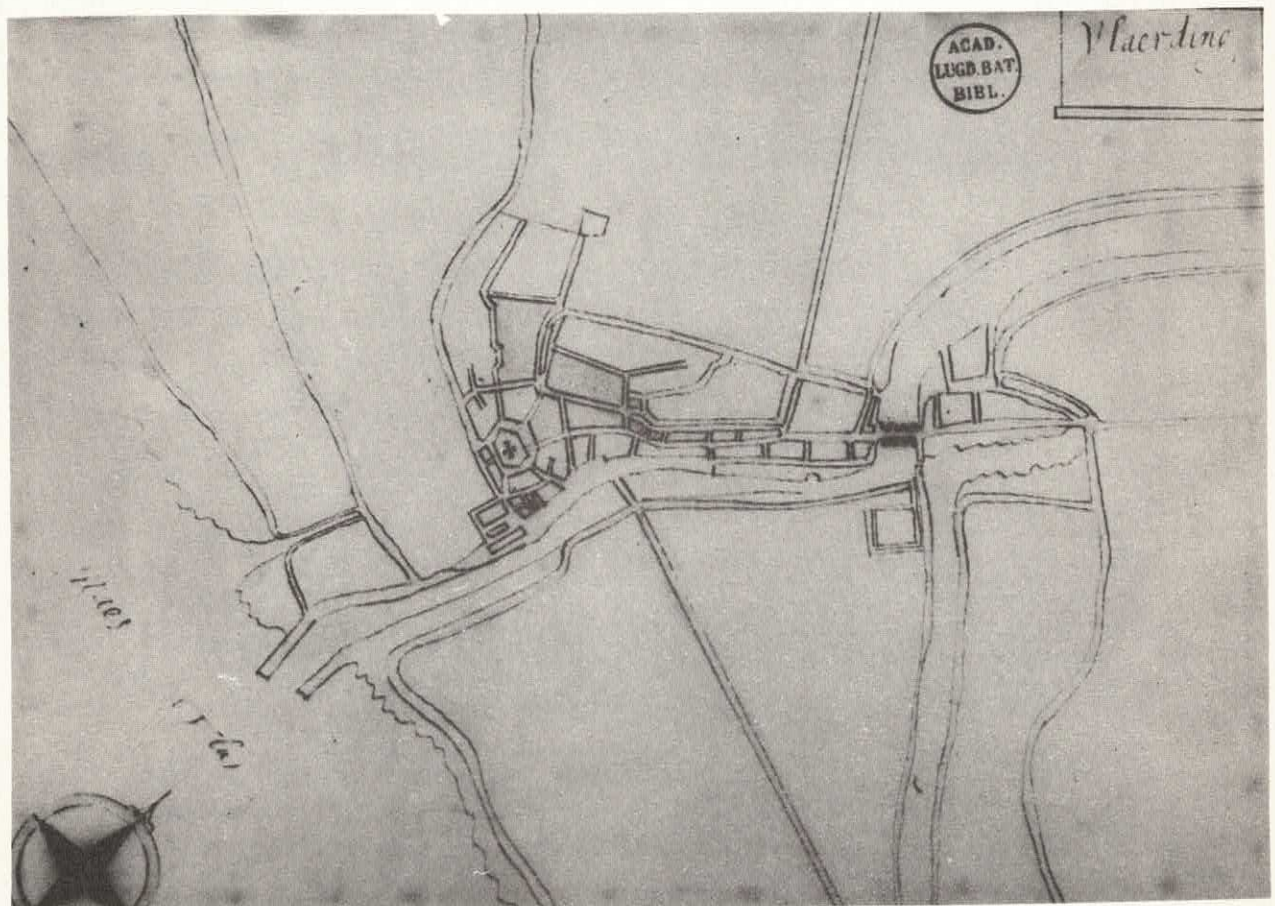
- 1) "Voordragt van den Heere President H.L. van Linden vdⁿ Heuvel aan de Heeren Leden van het Kollegie der Groote Visscherij voor de Provinciën Zuid en Noordholland, in de Algemeene Vergadering in 's-Hage den 7ⁿ Mei 1845", manuscript, in bezit van Ir. A. Hoogendijk te Vlaardingen.
Een afschrift bevindt zich ook in de Handschriftenverzameling van het Gemeente-archief te Vlaardingen, nr. 65; blijkens D. Mulder Bosgoed, Bibliotheca ichthyologica et piscatoria; catalogus van boeken en geschriften over de natuurlijke geschiedenis van de visschen en walvisschen, de kunstmatige vischteelt, de visscherijen, de wetgeving op de visscherijen, enz., Haarlem, 1874, nr. 3368-3369, bevindt zich ook een afschrift in de Bibliotheek der Gemeente Rotterdam.
- 2) P.A.N.S. van Meurs, De archieven der groote visscherij, in: Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven 38 (1915), blz. 272-319; idem, Het archief van het Kollegie van de groote visscherij van de provincie Holland....., in: Verslagen omtrent 's Rijks Oude Archieven 41 (1918), blz. 507-556.
- 3) Idem, De archieven, a.w., blz. 272; idem, Het archief, a.w., blz. 515.
- 4) J.C. Vermaas, De haringvisscherij van 1795 tot 1813, Vlaardingen, 1922, blz. 5-6.
- 5) Voordragt, a.w.
- 6) P.A.N.S. van Meurs, De archieven, a.w., blz. 383.

Kaarten van Delfland ca. 1050 en 1200 uit J.P. Winsemius -
De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland.

Kaart van Delfland ca. 1330, uit J.P. Winsemius - De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland.

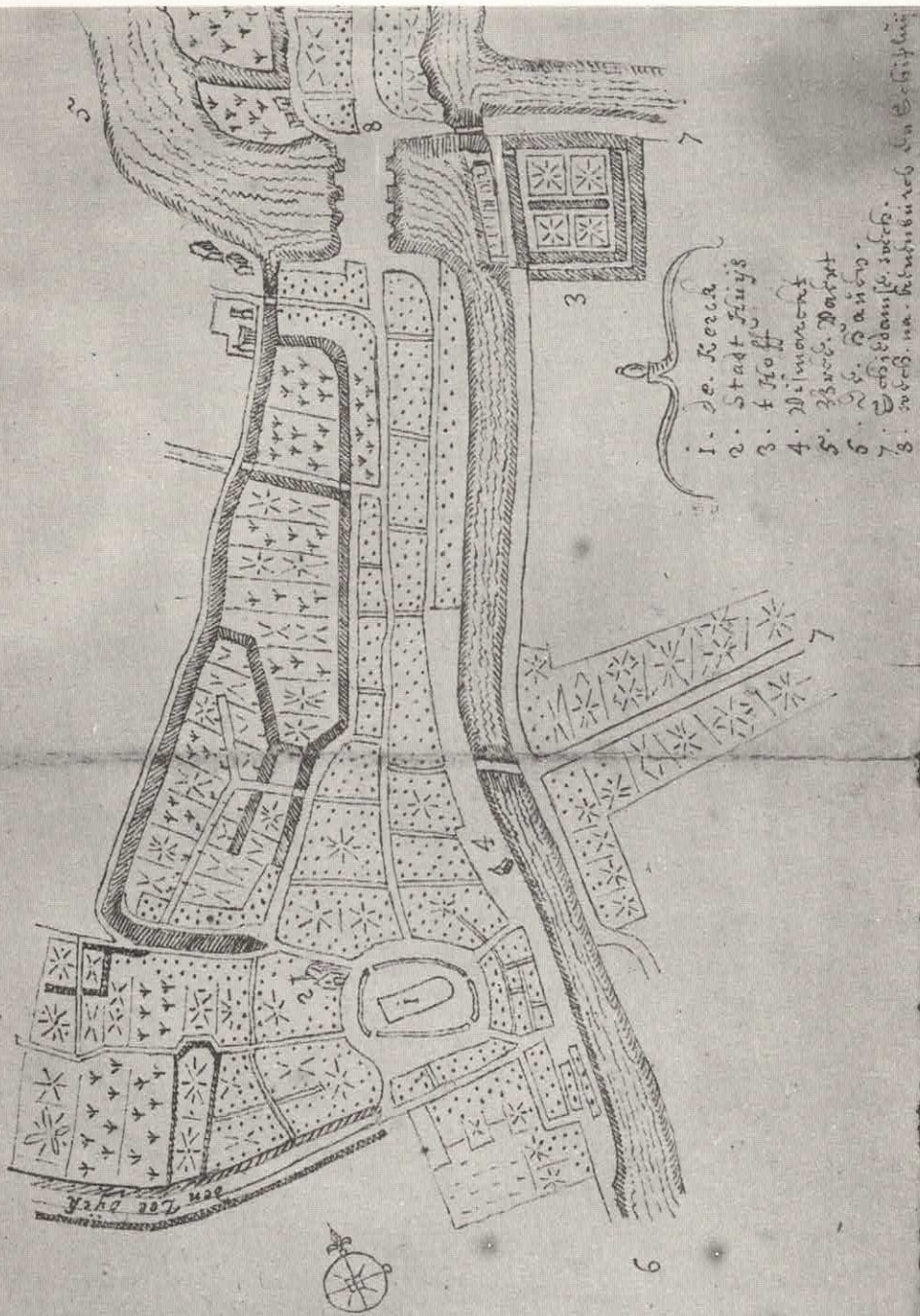

Kaart van Vlaardingen ca. 1670, uit kollektie Bodel Nijenhuis, U.B. Leiden.

Stadsaanzicht van Vlaardingen op de kaart van Potter, anno 1576, van de landen van Voorne, Westvoorne en Overflakkee, - Maritiem Museum "Prins Hendrik", Rotterdam, foto G.A. Rotterdam

VLAERDINGEN

Kaart van Vlaerdingen ca. 1618, waarschijnlijk schets van Balthasar Florisz. van Berckenrode, foto K.B. 's-Gravenhage.

GESCHIEDKUNDIGE AANTEKENINGEN BIJ ENKELE VAN DE OUDERE STADSAANZICHTEN EN PLATTEGRONDEN (TOT DE 18DE EEUW) DER STAD VLAARDINGEN.

door P.J. Westerdijk

Inleiding.

Een manier om een goed inzicht te krijgen in de ontwikkeling van een stad in voorbijgegangene eeuwen is het in chronologische volgorde aandachtig bekijken van de beschikbare plattegronden en stadsaanzichten. Onder een stadsaanzicht verstaan we dan de schetsmatige weergave van de meest karakteristieke geografische en architectonische gegevens van een stad, hier dus Vlaardingen.

Dit kweekt al direkt nieuwsgierigheid omtrent het tijdstip waarop men, in engere zin dus, begon stadsaanzichten of plattegronden van Vlaardingen te vervaardigen, of ruimer, kaarten van Holland of gedeelten daarvan waarop Vlaardingen voorkomt.

Dat tijdstip is, met een slag om de arm, gelegen in de eerste helft van de 16e eeuw.

Onze nieuwsgierigheid is echter nog niet helemaal bevredigd want wat moeten we aan met de tijd daarvoor?

Het antwoord op deze vraag moet zijn dat we ons kunnen bedienen van een aantal gerekonstrueerde kaarten van Vlaardingen en wijdere omgeving, kaarten dus die gebaseerd zijn op de resultaten van bodemkundig onderzoek.

Hier derhalve de plaats om tot een tweedeling te komen in de uitwerking van ons onderwerp: de kartografische gegevens vóór de 16de eeuw, en die sedert de 16de eeuw, welke we zullen volgen tot de 18de eeuw.

De primitiviteit van de kartografische voorstelling van grotere delen van het aardoppervlak kunnen we beschouwen de oorzaak te zijn van het feit, dat vóór de 16de eeuw zeer weinig kaarten vervaardigd zijn.

Die voorbeelden, welke van het midden van de 15de eeuw af toch tot ons gekomen zijn laten veelal een stukje plaatselijke toestand zien en hebben alle betrekking op geschillen, processen, en moesten dus dienen om een elders gevestigd kollege in te lichten 1).

Vóór dat midden der 15de eeuw kunnen we ons bedienen van het al eerder genoemde rekonstruktiewerk.

Tenslotte zij gesteld, dat het niet de bedoeling van deze bijdrage is om in onderdelen uit te pluizen de veranderingen in de plattegrond der stad van de ene kaart op de andere. Deze bijdrage wil veeleer een stimulans zijn om nog eens te komen tot een zo compleet mogelijke chronologische lijst van bewaard gebleven oude kaarten, met daaraan verbonden de wetenschap hoe die kaarten zijn ontstaan. Een jaartal op een kaart geeft lang geen absolute zekerheid dat de toestand van dat jaar is weergegeven. Ook heeft veelal geen nieuwe opmeting plaats gevonden voor de vervaardiging van een kaart.

I DE KARTOGRAFISCHE GEGEVENS VOOR DE 16DE EEUW.

We zullen hier aantekeningen plaatsen bij de gerekonstrueerde kaarten welke voorkomen in J.P. Winsemius - De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland, met name de kaarten genummerd XV, XVI en XVII 2).

De schrijver kwam tot zijn rekonstrukties door zijn kennis van de archivalia betreffende Delfland te toetsen aan het werk wat o.a. W.J. van Liere leverde met zijn: De bodemgesteldheid van het Westland 3).

Kaart nummer XV geeft de situatie van Delfland, en daarin Vlaardingen,

van ca. 1050 weer.

Het latere ambacht Vlaardinger-Ambacht waterde af op de Maas bij Vlaardingen.

We zien dat Vlaardingen ligt aan de achterkant van de stompe punt waarmede Delfland in de Maasmonding stak, een gunstige plaats voor handels- en visserijdoeleinden.

Het direkte achterland laat zien de uitlopers van het krekken- en afwateringsstelsel van een gedeelte van het latere ambacht Maasland en Vlaardinger-Ambacht zelf.

Dit is de situatie dus in de tijd dat de slag in de nabijheid van Vlaardingen, 1018, plaatsvond, tussen graaf Dirk III van Holland tegen Godfried, hertog van Neder-Lotharingen versterkt met kontingenten van Adelbold, bisschop van Utrecht, en dat graaf Dirk IV van Holland, in de bronnen 4) markgraaf van Vlaardingen genoemd, sneuvelde, 1049, bij "Thuredrecht" (een waterloop of reeds de plaats Dordrecht) tegen het leger van keizer Hendrik III tijdens de grote opstand van Godfried met de Baard. Het middelpunt der woongemeenschap Vlaardingen was de reeds oudere kerk. 5)

Een kleine anderhalve eeuw later treft een grote ramp het gebied rond de Nieuwe Maas. In 1164 werd de zeedijk, die voor wat zuidelijk Delfland betrof liep van de kreek de Lier tot aan de Harg, resp. in het westen en oosten 6), en wel de oostelijke zijwinde ervan, omspoeld, zodat het laag gelegen gebied rondom Vlaardingen onder water komt te staan. Hier zet zich het jongste kleidek rondom Vlaardingen af, door W.J. van Liere "Westlanddek" genoemd 7) en gelijk gesteld met het grote dek in het Westland, westelijk van de lijn: Wateringen - De Lier - Maassluis, te dateren ná 225 v. Chr. en vóór 900 na Chr.

C. Hoek dateert, voortbordurend op Van Liere's werk, op goede gronden nauwkeuriger, om te komen tot 1164 en voert in de term "Vlaardingendek" 8).

Kaart nummer XVI geeft Delfland en Vlaardingen te zien ca. 1200. In deze tijd moet graaf Willem I van Holland op de rede van Vlaardingen een gedeelte van het kruisvaardersleger bijeengebracht hebben 9). In mei 1217 koos hij het ruime sop richting: het heilige land.

Het resultaat van deze onderneming, waaraan ook vele Friezen meededen, was de verovering van Damiate bij de Nijlmond. Door deelneming aan deze kruistocht ontlastte graaf Willem I zich van de excommunicatie hem opgelegd door de paus n.a.v. zijn deelneming aan de campagne van de Franse kroonprins Lodewijk in 1216 naar Engeland om dat op koning Jan zonder Land te veroveren.

We zien dat de bedijkingsactiviteiten niet hebben stilgelegen sedert 1050. Door de landwinning van de bedijkingen Nieuwland en Babberspolder tegen de zeedijk, de huidige Kethelweg, in de Maas, zien we dat Vlaardingen in de top van een waterdriehoek is komen te liggen wat wederom voor de commerciële activiteiten gunstig geweest kan zijn.

Een halve eeuw later eiste het water wederom zijn tol. 19 November en 28 december 1248 kenden stormvloeden die, volgens de kroniekberichten, ook Vlaardingen en omgeving teisterden. De dijken van de nieuwe landwinning Babberspolder waren o.a. ingebroken en zwaar beschadigd; men ving zeevis bij Delft ! 10).

Dit is ook de tijd die dichtbij 14 mei 1273 ligt, de stadsrechtverlening door Floris V. Hiermede maakten de inwoners van Vlaardingen dus goed gebruik van de welwillendheid van de graaf om steden te kweken, om zodoende hun economische positie en autonomie te verster-

vigen en te bevestigen, iets wat daarvoor in deze regio slechts die van Delft gelukt was.

De liefde kwam echter niet van één kant. De graaf had dringend behoefte aan een min of meer vaste bron van inkomsten om zijn positie in zuid-west Nederland te bevestigen en uit te breiden, en aan medespelers in de ge-daanten van de Friezen en Utrecht (het Sticht) ontbrak het hem niet. 11)

Kaart nummer XVII laat de situatie zien ca. 1330. We zien dan in Delfland dat de Babberspolder er de monding van de Poldervaart met de Vijfsluizen heeft bijgekregen.

Deze vaart zal omstreeks 1280 tot stand gekomen zijn, mogelijk als gevolg van de opheffing van de boezemgemeenschap tussen de voorlopers van het late Delfland resp. van Schieland 12).

Dit is de tijd van de Vlaamse invallen van 1303 - 1304. In 1304 komt er een keer doordat een zekere "nationale" reactie in Holland ontstaat en de Vlamingen in de zeeslag bij Zierikzee verslagen worden door de Hollanders, die zich op de redes van Vlaardingen en Schiedam hadden verzameld 13). Dit alles speelde zich af als een onderdeel van de langdurige strijd om de leenhorigheid van Zeeland-bewester-Schelde, waaraan in 1323 een eind komt onder graaf Willem III. Deze verzekerde in 1326 nogmaals de positie van Vlaardingen als grafelijke stad.

In de nu aanbreekende periode der partijschappen blies Vlaardingen zijn partijtje dapper mee aan de Kabeljauwse kant van Willem V tegen diens moeder Margaretha en Willem van Duvenvoorde, de Hoekse kant. 14)

We kunnen de nederzetting Vlaardingen als type stad en/of dorp voor het grootste deel onderbrengen onder de noemer: enkelvoudig rivier- of dijk-dorp. Vooral verkeers-geografische factoren bepalen dus de uiteindelijke situering van een nederzetting, zoals terloops reeds is aangestipt. Voor een kleiner gedeelte, n.l. dat rondom de kerk, mag als typering gelden: kom- of brinkdorp, waarbij we dan uitgaan van de aanwezigheid van concentrische bebouwingen als van: a) Markt, b) Zomerstraat - Vleersteeg, c) Dayer - Wijnstraat en d) Dijksteeg - Paterstraat - Kuiperstraat - Peperstraat - Brede Havenstraat - Westhavenkade 15).

We kunnen wellicht dit hoofdstukje over de kartografische gegevens vóór de 16de eeuw afsluiten het kaartfragment waarop we een stadsaanzicht van Vlaardingen zien, blijkens de afbeelding van de kerk te dateren vóór de plattegrond van Jacob van Deventer, dus ná 1500. 16)

We zien de kerk van Vlaardingen nog weergegeven als kruiskerk (centrale bouw) in tegenstelling tot de aanduiding bij J. van Deventer, waar de vieringtoren is teruggebracht tot een dakruiter en de grote toren aan de westkant is gekomen (axiale bouw) 17). Ten westen van de kerk zien we achtereenvolgens (mogelijk) het stadhuis en het klooster aan de Waal en naar het zuiden de galg.

II. DE KARTOGRAFISCHE GEGEVENS SEDERT DE 16DE EEUW, TOT DE 18DE EEUW.

Over de hoeveelheid stadsaanzichten en plattegronden hebben we in de Nederlanden gelukkig niet te klagen, want er is wellicht geen landstreek ter wereld die rijker is aan afbeeldingen van steden 18).

Vele kaarten zijn ons bekend van vrijwel alle nederlandse steden van enige betekenis uit de periode van de Tachtigjarige oorlog, dus globaal tweede helft van 16de eeuw en eerste helft 17de eeuw. Deze vrijheidsoorlog was de oorzaak van het ontstaan van een oorlogskartografie (aan het begin) en een bloeiende gewestelijke kartografie (aan het eind) 19). Onvermijdelijk moet dan de naam van de keizerlijke en koninklijke geograaf Jacob van Deventer vallen.

Jacob van Deventer, geograaf in dienst van keizer Karel V en koning Filips II vervaardigde o.a. in de jaren 1536 - 1547 kaarten van Friesland, Holland, Gelderland, Brabant en Zeeland met aangrenzende gewesten, dus geheel het huidige Nederland. Later bracht hij in opdracht alle steden van de zeventien Nederlandse gewesten in kaart 20).

De eerste bekende meting en kartering van de stad Vlaardingen is van Jacob van Deventer en valt te dateren ca. 1560. Van Deventer plaatste dunne en dikke punten op alle wegen, waardoor deze op diens kaarten steeds met zekerheid zijn vast te stellen. Die dikke punten zijn mogelijk de plaatsen waar Van Deventer zijn meetketting vastzette 21).

De kaart van J. van Deventer 22) is onder de noemer oorlogs-kartografie te plaatsen en op alle kaarten van hem, dus ook op de kaart die hij van Vlaardingen maakte, krijgt men een duidelijk beeld voorgeschoteld van de land- en waterverbindingen en de aard van de bebouwing. De weilanden zijn groen, de waterwegen lichtblauw en de straten en wegen lichtgrijs gekleurd. De huizen zijn rood en de daken en spitsen van openbare gebouwen donkerblauw.

De ramp van 1574, toen zo goed als de gehele stad in vlammen opging, moet wel ingrijpende veranderingen aangebracht hebben in het stadsbeeld voor wat de bebouwing betreft; kerk, klooster, heiligegeesthuis, stadhuis, vele woningen en werkplaatsen en boerderijen gingen geheel of gedeeltelijk verloren.

Enkele jaren daarvoor was de stad ontsnapt aan een waterramp. De Allerheiligenvloed van 1 november 1570 teisterde de gehele zeekust en heeft zeer sterk tot de verbeelding gesproken. Vlaardingen profiteerde van het feit dat de Maasdijk in de jaren 1562 en 1563 verhoogd was. De schade bleef beperkt tot enige wateroverloop, ontgronding en dijklekkeg 23).

Het voorspel van 1574 voor Vlaardingen wordt bepaald door de daaraan voorafgaande belegeringen van Haarlem en Alkmaar; de eerste alleen met succes van Spaanse kant. De kracht der wapenen was echter in beide gevallen niet doorslaggevend.

Haarlem werd eerst genomen toen de toevoerwegen waren afgesloten. Deze gegevens bepaalden de belegeringstaktiek van Alva voor Leiden. De steunpunten rondom Leiden moesten in Spaanse handen komen. Francisco de Valdez neemt in november 1573 de Geuzensteunpunten 's-Gravenhage, 's-Gravenzande, de nog maar half voltooid schans van Maaslandsluis (het latere Maassluis), en Vlaardingen, doch kort daarop wordt Vlaardingen weer ontruimd door de Spanjaarden.

In mei 1574 kreeg Valdez beter greep op Leiden en hij liet tegelijkertijd niet na de andere steden in Zuid-Holland te benauwen. Zo rukte in de laatste dagen van mei Don Luis Gaytan uit 's-Gravenhage zuidwaarts en de gewichtige stelling bij Maaslandsluis werd wederom genomen. Valdez liet ook maatregelen nemen om Vlaardingen weer aan te tasten, doch keerde weldra naar 's-Gravenhage terug. In Vlaardingen speelde zich echter een ramp af. De Engelse bezetting van Schiedam trok door het goeddeels verlaten Vlaardingen, immers een open stad, richting Maaslandsluis en meegetrokken Schiedammers zouden Vlaardingen geplunderd hebben en in brand gestoken. Het merendeel van de bebouwing moet verbrand zijn 24). Vanuit strategisch oogpunt gezien had Vlaardingen toen geen inhoud meer.

Het jaar 1574 ligt in de periode 1573 - 1576 toen de Krimpenerwaard en het vasteland van Zuid-Holland getroffen werden door militaire inundaties. Ter ontzet van het belegerde Leiden werd het Maas- en IJsselwater in Delfland en Schiedam ingelaten waardoor de omgeving van Vlaardingen blank kwam te staan. Er ligt ironie in het feit, dat één van de belangrijkste bedijingen, of liever dijken van Zuid-Holland, de Delflandse Maasdijk vanaf 1248 geen doorbraak gekend heeft door natuurlijke oorzaak, doch dat men met het oog op de politieke perikelen van de strijd tegen Spanje genoodzaakt was het water als bondgenoot binnen te laten 25).

Het duurde tot 1577 alvorens de doorgestoken dijken gedicht werden.

De kaart van J. van Deventer is dus van vóór de ramp. Gelukkig beschikken we ook over materiaal kort ná 1574, nl. een tweetal kaarten van de landmeter Jan Jansz. Potter, resp. één met een stratenplan van Vlaardingen en de landerijen tussen de stad en de z.g. hoge Werff, en één kaart van Voorne, Westvoorne en Overflakkee met rechtsbovenin een stadsaanzicht van Vlaardingen. 26)

Het stadsaanzicht op de kaart van 1576 laat een lintbebouwing van de Maas-dijk zien met de Grote Kerk schematisch er naast geplaatst (meer dus ten teken dat er een kerk is dan de plaats waar precies) alsmede de plaats waar de Ambachtsheren van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht resideerden (rechts van de haven, ter hoogte van de afbeelding van de kerk).

Geeft de kaart van Potter van 1576 met het stadsaanzicht van Vlaardingen dus zeer summiere informatie, beter is het gesteld met de andere kaart van hem. We zien hier de uitgebrande kerk en verder diverse boerderijen in de bebouwing ter weerszijde van de tegenwoordige Hoogstraat.

De totaal weergegeven bebouwing van Vlaardingen tot aan de 3 Delflandse sluizen is aanmerkelijk minder dan die op de kaart van J. van Deventer, al moeten we waarschijnlijk wel in ogenschouw nemen dat het op de kaart van Potter minder om de weergave van gebouwen te doen is dan op die van J. van Deventer.

De situatie na de ramp van 1574 en de daarop volgende opbouwperiode wordt eerst beter weergegeven in het werk van Floris Balthasars en zijn zoon Balthasar Florisz. van Berckenrode, resp. 1611 en 1619. 27)

We hebben dan met hen bij het Twaalfjarig bestand de oorlogskaarten een ogenblik in de steek gelaten.

Het stratenplan is aanzienlijk uitgebreid evenals de bebouwing. Goed tot uitdrukking komt voorts ook het proces van landwinning aan de zuidzijde van de stad. Het regelmatig uitleggen van de havenhoofden 28) kan daarmee in verband worden gebracht; dat uitleggen geschiedde in 1470, 1478, 1538, 1552 en 1595,

De Oude Haven kan op twee punten overgestoken worden, nl. bij de 3 Delflandse sluizen en t.p.v. de huidige Oude Havenbrug. Het Spuywater dat van even ten noorden van deze sluizen naar het oosten loopt richting Maas, diende om de Oude Haven bij eb op diepte te kunnen schuren.

We komen thans aan de bekende kaarten 1632 en 1634 in Boxhorn's Tooneel van Holland 29). Deze kaart gaat waarschijnlijk terug op tekenwerk van Balthasar Florisz. van Berckenrode 30). In verband hiermee moet melding gemaakt worden van een getekend kaartje in een handschrift in de Koninklijke Bibliotheek, waar Vlaardingen één van de 15 dubbelgevouwen kaartjes is in de reeks: 1. Delft et Rhijnlandia. pars, 2. Leijden, 3. 's-Gravenhaghe, 4. Delft, 5. Rotterdam, 6. Dordrecht, 7. Gorcum, 8. Gouda, 9. Schoonhoven, 10. Schiedam, 11. Delfshaven, 12. Briel, 13. Vlaardingen, 14. Haerlem en 15. Alcmæer.

Het handschrift, 17de eeuw, bevat tekeningen in bruine inkt op papieren bladen van 15,1 x 19,6 cm, die dus dubbelgevouwen zijn, plus een afstandstabel in mijlen. Het handschrift is genaaid in perkament 15,1 x 10 cm en heeft aan de achterzijde een flap, die om de papieren bladen heengevouwen kan worden.

De aanwijzing 1 t/m 8 als volgt: 1. de Kerck, 2. Stadt Huijs, 3. t Hoff, 4. Vismarckt, 5. Bree Vaert, 6. De Haven, 7. Schiedamse wech, 8. wech na Kenenburch en Schipluij.

Geen melding wordt gemaakt van de kaarttekenaars en de tijd van ontstaan, doch de kaartjes vertonen grote overeenkomst in opzet met die, welke voorkomen in Boxhorn's Tooneel van Holland (1632 en 1634) zie hieronder, die waarschijnlijk getekend zijn door Balthasar Florisz. van Berckenrode, en derhalve te dateren vóór 1619 31).

In 't voorbijgaan mag nog opgemerkt worden dat op het kaartje van Delfland en een gedeelte van Rijnland naast "Vlaerdinge" en "Keenenburch" ook de aanduiding "Holij" voorkomt, iets wat zijn verklaring mogelijk

kan hebben in het feit, dat de toenmalige eigenaar van deze buitenplaats Dr. Joan Basius als rekenmeester en advocaat bij het Hof van Holland te 's-Gravenhage zekere gewestelijke bekendheid had (zijn vader was trouwens raad van zijne excellentie de Prins van Oranje).

De kaart van Boxborn van ca. 1632 geeft dus de toestand in grote lijnen weer zoals stadhouder Frederik Hendrik die op 19 december 1635 aantroef toen hij, profiterend van een adempauze in de Tachtigjarige oorlog (de Hollandse en Spaanse legers lagen eind 1635 tegenover elkaar in Brabant doch de aanval zou geruime tijd op zich laten wachten), op doorreis naar zijn buitenverblijf Honselaersdijk, Vlaardingen aandeed 32). De situatie in het kaartboek van Stampioen, 1655/1684, voor wat Vlaardingen betreft, komt vrijwel geheel overeen met die bij Boxborn.

Tenslotte een kaart van ca. 1670. 33)

Deze kaart is er een uit een serie van de meeste nederlandse steden, die vermoedelijk vervaardigd is door een officier, want gewoonlijk is veel aandacht besteed aan de verdedigingswerken. De opdrachtgever is niet bekend evenmin als de exacte datum van vervaardiging.

De kaart behoort tot de verzameling Bodel Nijenhuis, in 1872 gelegateerd door Mr. J.T. Bodel Nijenhuis, waardoor de Universiteitsbibliotheek met een aanwinst van meer dan 30.000 kaarten de belangrijkste kaartenverzameling van Nederland rijk werd. De signatuur is Port. 17 N: 73.

Hoewel zeer overeenkomend met de kaart van Floris Balthasar van Berckenrode (verschil o.a. plaats van het Toepad naar Schiedam) mogen we deze kaart niet als een voorstudie of werkschets ervan beschouwen.

We hebben hiermede de tijdsbegrenzing bereikt die we onszelf opgelegd hebben in de inleiding.

Enkele punten werden aangeroerd, meerdere zijn terloops aangestipt en vele onberoerd gebleven. Een interessant en nauwelijk ontgonnen terrein ligt te wachten op 34)..... wellicht één van u, lezers !

NOTEN.

1. S.J. Fockema Andreae en B. van 't Hoff - Geschiedenis der Kartografie van Nederland van den Romeinschen tijd tot het midden der 19de eeuw - 's-Gravenhage 1947, blz. 11.
2. J.P. Winsemius - De Zeven Ambachten en het Hoogheemraadschap van Delfland - Delft 1962, blz. 104, 106 en 108.
3. W.J. van Liere - De bodemgesteldheid van het Westland - 's-Gravenhage 1948.
4. Vlaardingen in zyne opkomst, aanwas, geschiedenissen, voorrechten, koophandel, haring- en vischvaart, kerk- en waereldlyke gebouwen, schutterye, gilden en regeering, beschreeven van wege den raad der stede, en opgehelderd met oudheid- en geschiedkundige aantekeningen; toegevoegd is de Eerkroon voor Vlaardingen door Arnold Hoogvliet (met de ongewijzigde titelpagina anno 1771 !), Amsterdam 1807, blz. XXXVIII noot b.
Voor verdere bijzonderheden over deze "deeluitgave" zie de facsimile-uitgave, Vlaardingen 1966 - Colofon.
5. J. Hof - De Abdij van Egmond van de aanvang tot 1573 - 's-Gravenhage-Haarlem 1973 Hollandse Studiën 5, blz. 48, 348, 349, 416 en 457.
6. J.P. Winsemius noot 2, blz. 30 (Maasland - 1ste alinea).
7. W.J. van Liere noot 3, kaart 2 - Vloedkreken van het Westlanddek.
8. C. Hoek - a) Rapport betreffende de werkzaamheden verricht door de afdeling Oudheidkundig Onderzoek van de Dienst Gemeentewerken Rotterdam gedurende het eerste en tweede kwartaal van 1966: Een stad ontstaat - Bijdrage tot de geschiedenis van Rotterdam van vóór het einde van de veertiende eeuw - afl. 2, De Hof te Vlaardingen, (het hele artikel uitgebreider in: Holland - 5de jaargang - nr. 2. April 1973, blz. 57 - 92) de par. 1 en 2; b) idem derde kwartaal van 1967, blz. 9 en 10 (Vlaardingen, Grote Kerk) en 11 (boerderij Holierhoek); c) Gemeentewerken Rotterdam, Verslagen van de afdeling Oudheidkundig Onderzoek 1968, eerste en tweede kwartaal, blz. 6 (Hillegersberg); d) idem 1969, blz. 10 en 11 (Vlaardingen); e) idem 1971, blz. 12 (Vlaardingen).
Vgl. J.P. Winsemius noot 2, blz. 27 (Babberspolder), en Vlaardingen enz. noot 4, blz. XLI (Nieuweland, 1316)
M.K.E. Gotschalk - Stormvloed en rivieroverstromingen in Nederland bl. I (1971) blz. 75 e.v. interpreteert 1164 anders - vgl. mede = C. Hoek - Holland nr. 2 - 1973 noot 39 op blz. 83.
9. Vlaardingen enz. noot 4, blz. XXXIX en XL, en C. Postma - Korte geschiedenis van Vlaardingen - Vlaardingen 1958, blz. 8 en 9.
10. S.J. Fockema Andreae - Schets van Zuid-Hollandse watersnoden in vroeger tijd - Voorburg 1953, blz. 7 en 8.
11. Postma noot 9, blz. 10 en bijlage I op blz. 101 en 102. Voor Floris V zie: F.W.N. Hugenholtz - Floris V - Bussum 1966, en vooral voor wat

betreft de politieke verwickelingen: H. Obreen - Floris V, graaf van Holland en Zeeland, Heer van Friesland (1256 - 1296), Gent 1907.

12. C. Hoek noot 8a, afl. 3, Het graven van de Poldervaart, en J.P. Winsemius noot 2, blz. 68 en 69.
13. Vlaardingen enz. noot 4, blz. XLI.
14. C. Postma noot 9, blz. 11, en Vlaardingen enz. noot 4, blz. XLII enz.
15. W.B. Kloos - De stedenbouwkundige ontwikkeling in Nederland - Amsterdam 1947, blz. 33 - 35 en 38 - 39.
16. Algemeen Rijksarchief (= A.R.A.) 's-Gravenhage, collectie Hingman, nr. 1086; vgl. P.J. Westerdijk - De Vlaarding - Tijd-schrift van de Historische Vereniging Vlaardingen (= T.H.V.V.) nr. 9, nov. 1971, blz. 3 noot 3 aldaar, blz. 5 n.a.v. kaart 1 en blz. 6. De Oude Haven is dus het verlengde van de Vlaarding.
17. C. Hoek noot 8b, blz. 7 t/m 10 (Vlaardingen, Grote Kerk) en noot 8d, blz. 8 t/m 11 (Vlaardingen), benevens idem 1970, blz. 22 (Vlaardingen).
18. B. van 't Hoff - De oude plattegronden van de stad Delft - nr. 4 in de serie Oud Delft, Rotterdam/'s-Gravenhage z.j. blz. 5.
19. S.J. Fockema Andreae, B. van 't Hoff noot 1, blz. 16 en 17.
20. Voor verdere bronneninformatie over Jacob van Deventer en zijn werk bij noot 18, blz. 13.
21. J.M. van de Venne - Geschiedenis van het Kasteel van Valkenburg, zijn heren en hun Drossaarden - Valkenburg 1951, blz. 10.
Zie voor datering ca. 1560 J. Keuning noot 31, blz. 55 - 57.
22. C. Postma - Facsimile -uitgaven van de plattegronden van Vlaardingen - Vlaardingen 1955.
23. J.P. Winsemius - (in) De Allerheiligenvloed van 1570 - Leeuwarden 1970, blz. 87 - 89 en 131; besproken door A. Bijl Mz. - Vlaardingen in gevaar bij de Allerheiligenvloed op 1 november 1570 - in T.H.V.V., nr. 6, maart 1971, blz. 3 en 4.
Tevens S.J. Fockema Andreae noot 10, blz. 14 en 15.
24. R. Fruin - Het Noorden op weg naar zelfstandigheid - Utrecht/Antwerpen 1961, blz. 16 - 21; Vlaardingen enz. noot 4, blz. LVIII - LXI;
C. Postma noot 9, blz. 16 en 17 en
S. Blom-Geschiedenis van Maassluis, ontstaan en ontwikkeling der stad - Utrecht 1948, blz. 11 en 12.
25. S.J. Fockema Andreae noot 10, blz. 16 en 27.
26. De eerste kaart met " Den hoge Werff " te Vlaardingen en " De Stede van Vlaerding " in het kaartboek van de landerijen van het Heiligegeesthuis te Delft, 1576 - 1579, archief van het Weeshuis der Hervormden te Delft.

- Lit. E. Wiersum - De 16de eeuwse landmeter Jan Potter en zijn werken - In Tijdschrift van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, (T.K.N.A.G.) Tweede Serie, deel XXVIII (1911), Leiden 1911, blz. 602 - 627, met name blz. 620 en 621.
De bovenvermelde kaart van de omgeving bij Vlaardingen ook in C. Hoek noot 7a, De Hof te Vlaardingen, blz. 12 en daarbij kaart 4.
De tweede kaart is een kopie: Kaart van de landen van Voorne, Westvoorne en Overflakkee anno 1576, Maritiem Museum "Prins Hendrik" te Rotterdam. Lit. E. Wiersum - de 16de eeuwse landmeter Jan Potter en zijn werken - in T.K.N.A.G., Tweede reeks, dl. LI no. 2, maart 1934, Leiden, blz. 207 - 215, met name blz. 213.
27. Lit. S.J. Fockema Andreae en B. van 't Hoff noot 1, blz. 35 - 37.
De kaart van Floris Balthasars - A.R.A. coll. Hingman, inv. no. F. blad 28.
De kaart van Balthasars Florisz. van Berckenrode o.a. in C. Postma noot 8, kaart naast blz. 20.
28. A. Bijl Mz. - Geschiedenis van de Oude Haven te Vlaardingen - Vlaardingen 1967, met bronnenopgave uit de "Handvesten etc.", vgl. Vlaardingen enz. noot 4.
29. Theatrum sive Hollandiae comitatus et urbium nova descriptio, verschenen in 1632 te Amsterdam bij H. Hondius en in de Hollandse uitgave van 1634, met de tekst van de toen 20-jarige Leidse professor Marcus Zu erius Boxhorn.
Deze kaart werd ook opgenomen in J. Blaeu's stedenatlas van de Verenigde Nederlanden, dat in 2 delen in 1649 verscheen.
Vgl. C. Postma - Facsimile-uitgaven van de plattegronden van Vlaardingen - Vlaardingen 1956
30. B. van 't Hoff noot 18, blz. 22 en 26, vgl. B. van 't Hoff - Bijdrage tot de datering van de oudere Nederlandsche Stadsplattegronden - Nederlandsch Archiefblad 1941 - 1943, blz. 111, en S.J. Fockema Andreae en B. van 't Hoff noot 1, blz. 41.
31. Handschrift Koninklijke Bibliotheek 's-Gravenhage: 75 H 38.
Lit. J. Keuning - Plattegronden van de stad Schiedam, in Zuid-Hollandse Studiën, dl. I (1950), blz. 53 - 67, met name blz. 62 - 63.
32. M.C. Sigal jr. - Uit Vlaardings Verleden - Nieuwe Vlaardingsche Courant, 8.6.1923.
33. Aanwezig op de bibliotheek der Rijksuniversiteit te Leiden, afmetingen (hoogte x breedte) 283 x 372 mm, gemeten tot de buitenste kaderrand.
De volgende bijzonderheden werden welwillend verstrekt door Ir. A. van Lutsenburg Maas, beheerder van de kaartenzaal van de bibliotheek.
34. Geen kaarten van Vlaardingen komen voor in de minder of meer bekende kaartwerken: Guicciardini's - "Descrittione" van 1567-1568 (W. Sylvius Antwerpen) en 1581, 1582 en 1588 resp. met Italiaanse, Franse en Italiaanse tekst (C. Plantijn), of in de Nederlandse vertaling in een der uitgaven daarvan, 1609-1648, en tenslotte in de zakformaat-uitgave sedert 1634.
- G. Braun en F. Hogenberg - Civitates orbis terrarum, 1572-1618 en later.
- Stedenatlas van Janssonius, 1657, alsmede die van de erven Janssonius

- van Waesberge, 1682.
- Merian's Topographia Germaniae, deel T.G. inferioris, 1655 en later.
- Valegio's Raccolta di le piu illustri e famose citta di tutto il mondo, ca. 1660.
- F. de Wit 's stedeboek, 1ste druk 1698,
2de druk na 1698.

HISTORISCHE VERENIGING VLAARDINGEN

L.S.

Door een samenloop van omstandigheden (het te laat gereedkomen van het drukwerk en de persoonlijke omstandigheden van één der redakteuren) verschijnt dit speciale nummer van TIJD-SCHRIFT later dan bedoeld en voorzien was.

Voor deze vertraging bieden wij u onze welgemeende excuses aan.

Wij hopen evenwel dat de inhoud van "VLAARDINGEN" u zal boeien.

Met vriendelijke groeten,

hoogachtend,

redactie TIJD-SCHRIFT

Vlaardingen, september 1973.